

SOIHTU

2/82

Jouko Kajanoja:

Terävämpään

hallituspolitiikkaan

Uudesta demokratiasta

Kolmas maailmansota

Yhtenäiseen SKP:hen

Keskustelua

Kritiikkiä

SOIHTU

Perustettu 1931

JULKAISIJA
SOSIALISTINEN OPISKELIJALIITTO

Mykkyydellä presidentiksi
– ajatuksia Koivisto-ilmioista 2
– Keijo Ahola, Pertti Rovamo

Miten hallituspolitiikkaa olisi terävöitettävä?
– Keskustelu Jouko Kajanojan kanssa 6

PUHEENVUORO
Perisynti ja puoluedemokratian ongelmat 16
– Juhani Lehto

Todellisesta vaihtoehdosta
– vaihtoehdon todellisuudesta 18
– Sakari Hänninen

Fraktioiden liitosta
vallankumoukselliseksi puolueeksi 26
– Miten yhdistää eri traditiot SKP:ssä?
– Pertti Rovamo

KESKUSTELUA
Kolmas maailmansota ja ”kolmas tie” 36
– Juhani Lehto

Kirjapaino Sanan Tie, Tampere
ISSN 0356-6056 Soihtu

Työväenliike ja kulttuuri-vallankumous

Vallankumouksellisen liikkeen yhtenä perisyntinä tuntuu olevan jatkuva *myöhästyminen*, jonkinlainen yhteiskunnallinen myöhäisherännäisyys. Yhteiskunnan perusteelliseen mullistamiseen tähtäävät voimat ovat liian usein vasta jälkikäteen kyenneet selvittämään, mitä kulloinkin yhteiskunnassa ja maailmassa on tapahtunut, mistä on ollut kyse ja mitä *olisi* silloin ja silloin *pitänyt tehdä*.

Ongelma on tietysti todellinen: harkitsemattomasti toimien voidaan tehdä väärin ja menettää entisiäkin mahdollisuuksia, entisiäkin asemia. Siksi ratkaisut on tehtävä punniten eikä vain poukkoillen. Mutta mikäli haluaa olla ehdottoman varma ja ehdottoman oikeassa, voi liike löytää itsensä kerta toisensa jälkeen vain iltajunasta. Ja surullinen tosiasia linee, että ikuinen iltajunaan jättäytyminen ei takaa lopultakaan oikeassa olemista.

Myöhästyneenä voidaan tietysti selittää jo toteutunutta poliittista ja yhteiskunnallista kehitystä. Usein juuri niin, että oma epäonnistuminen ja tehottomuus langetetaan *oikeiston* ja porvarillisen toiminnan ansioksi. Tuttua on ollut puhe oikeistovaarasta, integraatiopyrkimyksistä, suurpääoman hyökkäyksen kasvamisesta. Selitys kelpaa erinomaisesti vaikkapa Suomen jääkiekkjoukkueen johdolle: ”Pelissämme ei ole mitään vikaa, emme me ole ainuttakaan kierrosta vauhdissa tai taidossa jäljessä. Tappiomme johtuvat vain vastustajien jatkuvasti voimistuvasta hyökkäyksestä”.

Eikö olisi vihdoinkin aika asettaa kysymys toisin päin? Miten työväenliike itse historiallisena vaikuttajana tarttuisi samoihin yhteiskunnallisiin ongelmiin, poliittisen kehityksen piirteisiin? Milloin työväenliike siirtyy hyökkäämään? – Parempien aikojen odottelu, haave siitä, että ihmiset 20 tai 30 vuoden kuluttua paremmin tajuaisivat nyt huonosti menestyvän politiikkamme oikeellisuuden ei todellakaan osoita järin suurta vallankumouksellisuutta. Mikäli *käytäntö* on yhäkin teorian kriteeri, pitäisi uskaltaa myös katsoa avoimin silmin oman käytännön *tuloksia*, eikä vain latteimman idealistin tavoin haaveilla paremmasta tulevaisuudesta.

* * *

On kai kysyttävä, mitä vallankumouksellinen liike ja puolue tänään merkitsevät.

Onko liike latistunut/latistumassa *vain* perinteiden varaan, punaisiin lippuihin, juhlaan vappupuheisiin ja taistelulauluihin? Onko kommunismi haihtumassa vain etäiseksi päämääräksi, joka ei mitenkään häiritse nykypäiväämme?

Marx ja Engels korostivat kuitenkin – seikka joka yleensä unohtetaan – että heille kommunismi ei merkitse tiettyä valmista asioiden tilaa, joka tulisi pystyttävä. Se ei merkitse myös

kään ihanteellista mallia, jonka mukaan todellisuutta tulisi hallita. Heille kommunismi merkitsi juuri *liikettä*, jonka kautta asioiden nykytila kumotaan.

Työväenliikkeen todella syvien vaikeuksien selvittämiseksi voisi pohtia niitä muutoksia, joita vuosisadan alusta lähtien on tapahtunut työläisten elintavoissa, työväenkulttuurissa, työväenliikkeessä ja näiden suhteissa puolueeseen.

Vuosisadan alun hyvin samankaltaisten olojen, yhtenäisen työväenkulttuurin sijaan on astunut modernin kapitalismin pirstoutunut erilaisuus. Kun työväestön kokemus oli aluksi yhteistä, oli myös helppo puhua yhteistä kieltä, yhteisen asian puolesta. Toiminta työväenliikkeessä tarjosi koko elämälle varsin paljon, kenties ainutta henkireikää pitkän työpäivän ja ankeiden olojen todellisuudessa.

Kapitalismin kehitys on merkinnyt siis näiden yhtenäisten työväenkulttuurien katoamista. Samalla itse järjestelmä – tavaroiden houkuttelevuus ja uusia tarpeita synnyttävä ja tyydyttävä joukkotiedotus ennen kaikkea – on alkanut tarjota työläiselle yhä useampia ja monipuolisempia mahdollisuuksia tyydyttää erilaisia tarpeitaan – edes näennäisesti ja valikoivasti. Uusi auto tai uudet farkut lupaavat saavuttamatonta onnea, samaa kuin romanttiset sarjafilmit tai diskojen kiilto. Tarpeistamme pidentään yhä tarmokkaammin huolta, kiihotetaan niitä, kehitetään niitä sieltä täältä, mutta jätetään ne pysyvästi ja rakenteellisesti tyydyttämättä. Aina jää uutta ja saavuttamatonta.

Juuri tässä on vaarallinen ristiriita. Työväenliikkeen poliittiset järjestöt irtaantuvat laajemmasta kulttuuripohjastaan ja *muuttuvat yhä abstraktimmiksi ja abstraktimmiksi vaatimusjärjestöiksi*. Mitä useammilla tarpeilla kapitalismi on oppinut pelaamaan, sitä kapeammalla alueella ovat poliittiset järjestöt toimineet.

* * *

Kenties tässä kulkee myös merkittävä ns. ”vanhojen” ja ”uusien” yhteiskunnallisten liikkeiden ero. Kärjistäen ja karrikoiden sanoen suomalaisen vasemmiston politiikka on useimmiten pelkästään vaatimus-politiikkaa. Kun löydetään epäkohta, vaaditaan ensin omalta puolueelta kantaa asiaan. Sitten puolue ryhtyy järjestämään toimintaa sen puolesta, että valtio tai kunta poistaisi epäkohdan. Taistelun voitto: valtio tekee ratkaisun, antaa rahaa tai ottaa uuden asian hoitaakseen.

Uusille yhteiskunnallisille liikkeille taas näyttää olevan ominaista *tekeminen* pelkän vaatimisen asemasta, pyrkimys *itseohjattuun* ja *itsehallinnolliseen* toimintaan valtiollisen toiminnan laajentamisen asemasta. Naistentalot (mm. miesten väkivaltaa ja asunnottomuutta, yleistä turvattomuutta vastaan erotilanteissa), omaehtoinen lasten päiväkotitoiminta, omat nuorisotilat ja kapakat ovat vain yksittäisiä esimerkkejä uusien liikkeiden tuottamasta omatoimisuudesta.

Tässä ei väitetä, että uudet liikkeet tarjoaisivat valmiissa muodossaan uuden ja paremman tavan ylittää kapitalismi. Mutta on pakko kiinnittää huomionsa näiden liikkeiden *kulttuurivallankumoukselliseen* luonteeseen: yhä useammat kysymykset ihmisen elämästä ja kehityksestä otetaan tutkittavaksi, kokeiltavaksi ja yhdessä muutettavaksi. Työ, elämä, vapaa-aika ja perinteinen poliittinen toiminta lomittuvat ja alkavat muodostaa uudenlaista kokonaiskulttuuria.

Siinä missä kapitalismi pyrkii hyötymään mahdollisimman monesta inhimillisestä tarpeesta, pyrkii muokkaamaan niitä omiin tarpeisiinsa, siinä juuri uusien liikkeiden inhimillinen laaja-alaisuus, kaiken toiminnan omaehtoisuus ja elämäntapo-

jen radikalisoiminen on *modernimpi* vastaus kuin vasemmistolaisen työväenliikkeen perinteinen vaatimuspolitiikka.

Kun vallankumouksellisella liikkeellä ei ole perustanaan enää yhtenäistä työväenkulttuuria tai palkkatyöläisten omaehtoisuuteen rakentuvaa kulttuuria ja elämäntapaa, asettuu väistämättä kysymys liikkeen kulttuurivallankumouksellisuudesta ja kulttuurivallankumouksellisen liikkeen mahdollisuuksista *politiikan radikalisoimisen* ja itsenäisyyden perustana.

Yksi esimerkki. Vaaleihin osallistuvana puolueena SKP:llä on taipumus ottaa palkkatyöläisten *nykyiset* tarpeet annettuina ja esittää niiden tyydyttämiseksi erilaisia tai kenties radikallimpia esityksiä kuin muut puolueet. Mutta miten SKP voi tältä pohjalta ottaa politiikkansa ja työnsä kohteeksi yhden suurimmista moraalisisista ja poliittisista ongelmistamme – *nälän*. Kun toisen maailmansodan aikana kuoli noin 50 miljoonaa ihmistä, kuolee nyt saman verran ihmisiä vuosittain nälkään. Mikä on meidän vastuumme tämän tosiasian edessä verrattuna maailmansodan syyllisyyksiin? Nälkä tai suurtyöttömyys eivät tietenkään saa merkitä sitä, että työläiset luopuisivat omastaan pääoman hyväksi, mutta mitä SKP on kyennyt tekemään sen puolesta, että nälkää vastaan voitaisiin taistella tehokkaasti? Merkitseekö tämä jotain meidän omien tavoitteidemme, omien elämäntapojemme kannalta?

Vaikuttaa siltä, että koko kysymykseen nälästä ei voi lopulta vastata pelkällä valtiovallalle esitettävällä vaatimusluettelolla. Sama tilanne on ympäristöön suhteen. Tarvitaan ihmisten oikeutta itse määrätä ympäristöstään, oikeutta puuttua elinympäristönsä epäkohtiin, tarvitaan monessa kohtaa myös elämisen ja kuluttamisen tottumusten muuttamista – kaikkea tätä enemmän kuin ympäristöministeriön perustamista. Ministeriön perustaminen ja valtion asioihin sekaantuminen saattaa tietenkin politisoida uusia kysymyksiä ja tehdä ne helpommin ihmisten aktiivisuuden kohteeksi.

Ongelma ei todellakaan ole se, että eduskunta- ja hallitustyöskentelyn *tukena* tarvittaisiin joukkojen aktiivisuutta – tämä näkökulma osoittaa jo muotoilussaan välineellistä suhtautumista ihmisiin. Kyse on olennaisesti *erilaatuisesta* näkemyksestä puolueen ja liikkeen strategisesta toiminnasta: missä valossa nähdään myös edustuksellinen toiminta.

Kyse ei ole siitä, että porvarillisen demokratian tai pääomasuhteen valtaa voitaisiin yhteiskunnan mittassa sivuuttaa. Kyse on *kehitysprosessista*, jossa ihmiset voisivat omin päin tuotannossa, asuinalueilla, koko ympäristössään hahmottaa elämänsä ehtoja.

* * *

Kulttuurivallankumous ja itsemäärämisen korostaminen voitaisiin mainiosti aloittaa mullistamalla oman liikkeemme toimintaperintöä ja järjestökäytäntöjä. Meillä ei ole mitään syytä eikä oikeutta muuttaa toimintaamme Vartiotorin myyntiin verrattavaksi kärsimysnäytelmäksi – jälkeensä on turha moralisoida kapenevalle jäsenistölle. Useimmat tilaisuudet voitaisiin muuttaa luovemmiksi ja hauskemiksi kuin esimerkiksi SOL:n pikkuvanhat liittokokoukset. Taustalla ei ole teknokraattinen vaatimus ”hoitaa” asiamme ”hauskemmin ja tehokkaammin”, vaan vaatimus kunnioittaa jokaisen ihmisen mahdollisuuksia.

Sanomattakin taitaa olla selvä, ettei näitä vaikeita ja tulevaisuutta määrittäviä ongelmia ole ratkaistu alkuunkaan SKP:n perinteisten osapuolien sen paremmin kuin kolmansienkaan linjojen piirissä. Silti ne olisi ratkaistava.

Mykkyydellä presidentiksi

—ajatuksia Koivisto-ilmioöstä

Keijo Ahola, Pertti Rovamo

IRRAH RENNAM

Koivisto-ilmio on vakiintunut lähes käsitteeksi poliittisessa keskustelussa. Ja kyseessä on kiistatta merkittävä ilmiö: tässä hitaitten poliittisten muutosten maassa SDP kerää ehdokkaansa avulla yhtä paljon ääniä kuin vasemmisto normaalisti kokonaisuudessaan. Tai kun Koiviston vaimo ja tytär kokoavat kaksistaan yhtä paljon ääniä kuin SKDL:n kaikki ehdokkaat Helsingissä ja Uudella- maalla.

Mutta mitä Koivisto-ilmioilla tarkoite- taan? Jotkut kiittaavat sen Manun henki- lökohtaisen viehätysvoiman tai karisman aiheuttamaksi ja vain tilapäiseksi heilah- dukseksi. Toiset näkevät selityksen tietoi- ssa taktiikassa: kuka sosialidemokraat- tien aivotrustin ideoimassa matalan pro- fiilin kampanjassa, kuka EVA:n vuosi- kausia valmistelemassa operaatioissa ul- kopolitiikan muuttamiseksi.

Näiden selitysten yhteisenä puutteena on juuttuminen *ilmiön* pintaan. Olennai- sempaa olisi kysyä: onko kyseessä *oire* jostakin syvemmästä, jostakin hitaasti muovautuneesta ja muovautuvasta ja siksi hitaasti tiedostuvasta? Jostakin, joka on Manun henkilön ja koko politiikan pinnan alla? Jostakin, jossa piilee sekä edistys että vakavan poliittisen taan- tuman mahdollisuus, jostakin, joka ei lii- ty itseensä Manuun, ei hyvässä eikä pa- hassa?

Ongelman ydin: miten on käynyt politiikan?

Kekkosen kaudella harjoitetun politiikan perusvirettä voi kuvata ristikkäisliik- keellä: se on merkinnyt samaan aikaan sekä työväenliikkeen vaikutuksen kasvua että sen vähenemistä. Kasvua sikäli, että työväenliike on sekä taistellen pyrkinyt että myös vedetty mukaan valtiolliseen suunnittelu- ja hallintajärjestelmään. Tämä on koskenut myös sen vasemmisto- laista osaa: positiivisessa mielessä tätä ku- vastaa Suomen kansallisvaltion peruslin- jan ratkaisu jo sodan jälkeen YYA-

sopimuksen perustalta. Työväenliike on päässyt vaikuttamaan myös muutoin har- joitetun politiikan sisältöön.

Mutta kehitys on merkinnyt työväen- liikkeen vaikutuksen vähenemistä sikäli, että se on sitoutunut samalla niihin sään- töihin, menettelytapoihin, kompromissei- hin ja välttämättömyyksiin, jotka ovat ominaisia porvarilliselle valtiolle ja poli- tiikalle. Esimerkiksi Sakari Hänninen on painottanut, että työväenliikkeeltä on puuttunut "emansipatorinen taktiikka suhteessa omiin saavutuksiinsa". Samas- ta ovesta, josta työväenliike on astunut vaikuttamaan valtioon, on valtio tullut si- sään työväenliikkeeseen. Vaikka valtio- apparaatit ovat toteuttaneet ihmisten vaa- timuksia, joukkojen manifesteja, ne ovat samalla sisällöllisesti valikoituneet ja pu- keutuneet luokkanutraaliin asuun, yh- teisetumotoon. Nämä tulokset ovat vai- kuttaneet puolestaan takaisin työväen- liikkeeseen tylsistään alkuperäisiä vaatei- ta ja kahliten sen uutta ja uusista tarpeista kumpuavaa aloitteellisuutta.

Mutta porvarillisen demokratian muo- toa – vaikka se toisaalta on myös työvä- enliikkeen taistelemaa – ei voi ymmärtää vain saavutuksia vesittävänä ja rajoittava- na. Samalla se jäsentää myös strategista toimintaa ja politiikan tekemisen logiik- kaa, tapaa. Kun tähän lisätään valtiolli- sen puoluetuen vaikutus, joka tekee puo- luejohdon suhteellisen riippumattomaksi jäsenistöstä, nämä seikat ovat merkinneet työväenpuolueiden ja järjestöjen johtaja- valtaistumista, teknokratisoitumista, jä- sendemokratian rappeutumista, irtaantu- mista kannattajien eduista ja ajatusmaail- masta. Taustalla on yhteiskunnan esika- pitalististen suhteiden hajoamistendensi ja ns. läpikapitalisoituminen joka osal- taan merkitsee sitä, että pääoma joutuu liikkeensä jatkuvuuden vuoksi turvautu- maan yhä enemmän valtion apuun.

Mikä sitten on tuonut kriisin laajem- min ihmisten tuntoihin? Se, että 1970-luvun puolivälistä alkaen tapahtu- nut kansainvälisen tilanteen epävakaisu- minen ja kapitalismin taloudellisen kas- vun hidastuminen ovat vieneet pohjaa pois Kekkosen kauden politiikan perusi- dealta: jokaiselle jotakin.

Kun siis 'välttämättömyyksiä' alue on kasvanut, ei kaikille ole voitu antaa. Seu- raus: on vakiintunut suuri joukkotyöttö- myys ja monien muidenkin ryhmien mm. nuorison ja opiskelijoiden asema on hei- kentynyt. Tässä tilanteessa talouselämä ja sen vahvimmat alueet ovat pyrkineet ko- koamaan omien 'välttämättömyyksiensä' (kilpailukyyn turvaaminen jne.) ympä- rille kansan *enemmistön*, suhteellisen hy- vinvoivat, 'keskiluokkaiset' ulkopuolelle jääviä marginaaliryhmiä vastaan.

Tätä suhdannetaustaa ja työväenliik- keen valtioon kohdistuvan taistelun vai- hetta vasten on nähtävä poliittisen raken- teen muutospainet. Uusi tilanne on pak- kottanut asettamaan aina epävarman

puolueiden kompromissipolitiikan ja etu- piirien vapaan kilpailun sijaan valtiolli- sessa byrokratiassa kehitellyt kriisihoidon 'välttämättömyydet'. Puolueiden liikku- mavara on samalla pienentynyt. Ja kun kaikki suuret puolueet ovat pyrkineet py- symään näissä rajoissa kilpaillakseen 'keskiluokkaisista' äänestäjistä, tulos on ollut, että *vakava oppositio on politiikka- ta kadonnut*. Helsingin Sanomat kuvaa kehitystä: "Puolueet ovat ohjelmallisesti ja käytännössäkin tuntuvasti lähestyneet toisiaan. Poliittiset ristiriidat ovat usein keinotekoisia, paljon perinteiden ylläpitä- miseksi synnytettyjä. Puoluelaitos on uu- distumisen kynnyksellä." (27. 1. -82)

Mitä tämä merkitsee?

Ensinnäkin on syntynyt kasvava jouk- ko *uusia palkkatyöläiskerroksia* ja li- sääntyvä *joukko marginaaliryhmiä*, joilla ei ole edustajaa *perinteisessä* poliittisessa kentässä. "Mitä voimakas rakennemuu- tos, muuttoliike ja työvoiman liikkuvuus ja näihin kytkeytyvä laajamittainen asuinpaikka-, tuttava- ja työyhteisösu- hteiden mureneminen ovat merkinneet?", kysyy oikeutetusti Raimo Blom (Kom- munisti 9/81).

Toiseksi kun edunjakopolitiikan poliit- tinen, so. valtaa koskeva luonne on 'vält- tämättömyyksiin' alistumisen myötä mennyt, on politiikka perinteisessä mie- lessä käymässä tarpeettomaksi. On sama, kuka asioista päättää, ne kulkevat omaa rataansa. Kansa ei enää perinteisessä mie- lessä tarvitse poliittikkojaan. *Politiikka tyhjenee*. Siitä tulee *politiikkaa*, jon- ka lieveilmiötä kuvataan esimerkiksi Tamminiemen pesänjakajissa. Läpikapita- lisoituminen ja valtiollistumiskehitys on tuloksiltaan monimutkainen prosessi. Vanhat vastakohtaisuudet ja lait eivät tie- tenkään poistu, mutta niiden toteutumis- muodot muuttuvat. Syntyy myös "laadul- lisesti uusia vastakohtia. Niinpä prosessin edetessä tulee yhä ilmeisemmäksi uuden- lainen vastakohta *valtiollis- korporatiivisen eliitin ja osallistumisoi- keudesta osattomien alamaisten välillä*." (S. Hänninen, s. 233)

Tämä kehitystendensi on vasemmis- tolle – jos se rajoittuu entiseen – kuoleman vaarallinen. Siinä menetetään mahdolli- suus perusteellisesti toisenlaiseen politiik- kaan, politiikkaan, joka lähtisi välttö- mästi kansalaisten eduista, tarpeista ja pyrkimyksistä ja kokoaisi hegemoniaali- sesti kansan enemmistön näiden tavoittei- den ympärille. Se ei voi tapahtua, jos 'asi- oiden hallinta' eroaa 'ihmisten hallinnas- ta'. Jos asioiden hallinta nähdään sisällöl- lisesti neutraaliksi ja teknokraattien teh- täväksi ja ihmisten hallinta nähdään pe- liksi, jossa kulloisenkin yksittäisen ratkai- sun taakse pelataan mielipide-enemmistö kulloistakin asiakohtaista mielipidevä- hemmistöä vastaan.

Manu-ilmio on vakava oire tästä oppo- sition katoamisesta, 'välttämättömyyk- siin' alistumisesta. Kun ongelmiin vastaa-

vaa poliittista vaihtoehtoa ei ole, on Ma- nu-ilmio sekä *perinteisen poliittisen sfää- rin sisäinen protesti* syntynyttä ja *puolue- poliittiseksi miellettyä valtioliitoutumaa* vastaan (tässä hänen ansionsa on irralli- suus puolueista – ja tämän vuoksi Teller- volle ja Assille kanavoitui äänivyöry: vai- mo ja tytär äänestivät loppuun saakka il- man puoluepoliittista kähmintää Manua) että *ilmentymä positiivisessa mielessä* *nähdystä teknokraattisuudesta* (muiste- taan Manun kaunistelemattomat puheet taloudellisista 'välttämättömyyksistä', pankkimiesimage).

Siteiden irtoaminen: vasemmistolaistuminen vai oikeistolaistuminen?

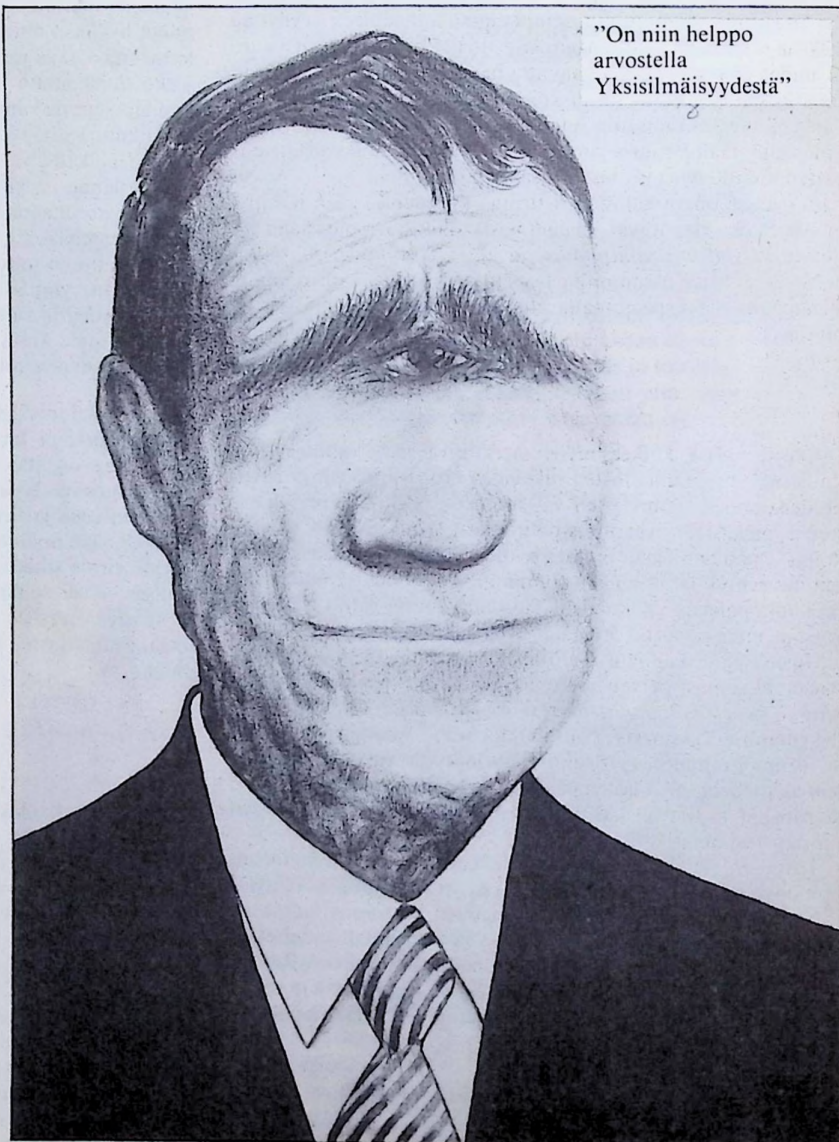
Kekkosen kaudella rakennettiin tiet- tiettömiin kyliin, siirrettiin väki maata- loudesta teollisuuteen ja palveluelinkei- noihin. Väki siirtyi pohjoisesta ja idästä etelän lähiöihin, tehtaisiin, konttoreihin ja Ruotsiin.

Tapahtui paljon puhuttu suuri murros ja palkkatyöläistymiskehitys. Miten tämä on vaikuttanut politiikkaan? Miten vai- kuttaa perinteisten arvomaailmoiden ja ajatustottumusten murtuminen?

Markku Haranne on tutkinut äänestä- jien uusjakoa Suomessa toisen maailman- sodan jälkeen. (Sosiologia 4/79). Hän pai- nottaa *heterogeenisuuden kasvamista* ja *ikäryhmien eroja*. Luokkasidonnainen äänestäminen on voimakkainta vanhoilla ja heikkoa nuorilla. "Monet työläiset ovat vähemmän vasemmistolaisia kuin vanhat, ja nuoret toimihenkilöt vähem- män porvarillisia kuin vanhat." (s. 312) Tulokset kertonee viitteellisesti ainakin pe- rinteisten hegemoniakeskusten kriisistä. Se puhuu myös kasvaneesta aatteellisesta liikkuvuudesta. Myös Manu-ilmio kerton- nee liikkuvuuden lisääntymisestä, mutta Koiviston hahmottomuus ja sisäinen ris- tiriitaisuus puhuneet myös selkeän ajan- tasalla olevan hegemoniakeskuksen puut- tumisesta.

Väinö Linna tilittää tätä ongelmaa: "Tähän ihmisjoukkoon (toimihenkilös- töön laajassa mielessä – kirj.) poliitikot eivät ole vielä löytäneet oikeata lähesty- mistapaa, koska tämän joukon identiteeti on epäselvä sille itselleenkin... Sille ei voi puhua samaa perinteistä kieltä kuin aikaisemmin proletariaatille. Perinteinen keskihuokan arvoisaltto on mennyt eiväk- ki perinteiset liberaalikaan ole löytäneet tätä joukkoa... Mauno Koiviston yhteis- kunnallinen mykkyys vaalitaistelussa perustuu tähän, koska kieltä ei ole vielä olemassa. On syntynyt rituaalimaista kieltä, koska ei ole oikeita sanoja." (Hel- singin Sanomat 7. 2. -82)

Esimerkiksi ranskalaiset kommunistit arvioivat, että 70-luvulla muodostuneen "sosiologisen vasemmistoenemmistön"

urautuminen Mitterrandin kannatuksiksi johtui keskeisesti uusien palkkatyöläisten äänestyskäyttäytymisestä.

Mutta kysymys ei ole vain uusista palkkatyöläiskerrostumista. Jotkut tutkijat viittaavat laajemminkin kehitykseen, jossa taloudellinen ja poliittinen kehitystendenssi yhtäläistyisivät nykykapitalismissa: *valtiokansalaisen ja perhe-ammattillisen yksilön yksityistymiseen* (Habermans). Poliitikasta on muodostumassa markkinatavaraa ja tiedotusvälineiden kautta seurattavaa show'ta. Yhteiskunnallisten järjestöjen ja kollektiivisen osallistujan sijasta kehittyisi atomisoitunut politiikan kuluttaja. Tätä tukee ammatillinen liikkuvuus, ydinperheiden merkityksen lisääntyminen (lähiöt), joukkotiedotuksen lisääntyminen. Perinteiset työväen kulttuurin rakenteet eivät tavoita vielä tätä muutosta. Vaikuttaako tämä tendenssi mm. Helsingin ja Uudenmaan vaalitulokseen?

Esimerkki poliittisesta vieraantumisesta – ulkopoliittikka

Kommunistien ja Keskustapuolueen ulkopoliittinen akseli muodostui siitä, että ne edustivat sodan jälkeen niitä vasemmiston ja oikeiston piirejä, jotka taistelivat uuden ulkopoliittisen orientaation puolesta. Selvimmin nämä kamppailut käytiin heti sotien jälkeen, YYA-sopimuksen solmimisen (1948) ja Kekkonen valitsemisen (1956) yhteydessä ja hänen ensimmäisen presidenttikautensa aikana.

Kekkonen aikana tämä *ulkopoliittinen linja myös virallistui ja institutionalistui*. Sinänsä se ei tietysti ole ongelma, mutta kun samalla unohdettiin kansalaisten aloitteellisuus, ulkopoliittikka annettiin ulkoministeriön ja presidentin yksinoikeudeksi, vieraantui linja aktiivisen taistelukauden jälkeen kannattajistaan. Tilanteen paradoksi oli siinä, että samalla kun linja tuli yhä yleisemmin hyväksytyksi, se pragmatisoitui ja diplomatisoitui ja sen aktiivinen työntövoima loppui. Kehitykseen vaikutti myös kansainvälisen kehityksen uudet piirteet, joihin ei voinutkaan löytyä suoria vastauksia Kekkonen ulkopoliittisesta ajattelusta. Syntyi – myös pragmatisoitumisen vanavedessä – ideologisia tyhjiöitä (tästä oirehti jo ns. sosiobiologia-keskustelu). Lopulta koko liittoutuma ei keskeisesti Kekkonen poliittisen hahmon varassa. (Voinee sanoa, että tässä oli eräs Kekkonen keskeinen heikkous: kun hän nosti omaa asemaansa, hän samalla vei pohjaa jatkuvuudelta.)

Näin Kepun K-linja ja kommunistit itse asiassa ajoivat itsensä erittäin *defensiiviseen asetelmaan*, tietyn ulkopoliittisen valtioliittoutuman asemien säilyttämiseen. Tulos oli noidankehä: ensin valtioliittuminen ulkopoliitikassa, sitten defensiivisyydestä johtuva kyvyttömyys torjua

taistelukauden jälkeen syntyneitä yksimielisyyssargumenttia ja lopputuloksena ulkopoliittisen vaaliasetelman *epäpoliittisuus*.

Niinpä äänestäjien silmissä ei reaalisesti voinut muodostua ongelmaksi Manun ulkopoliittinen *kokemattomuus*. Sehän oli pysyvänä koetun ja tavallaan epäpoliittisesti nähdyin ulkopoliittisen valtioliittoutuman vastaisuudessa de facto ansio!

Tarkennusta: Mitä Manu symboloi?

Hahmottomassa tilanteessa nousee *henkilö* keskeiseksi. Siksi sitä on syytä käsitellä yksityiskohtaisemmin. Ensin kuitenkin kaksi tarkennusta. Puhe karismasta. Karisma ei ole sama kuin henkilökohtainen vetovoima, pikemminkin se on autoritaarisen, populistisen johtajuuden muoto. Niinpä olisi pikemminkin syytä puhua Koiviston henkilökohtaisista symbolifuntioista kuin karismasta ja havaita,

että sikäli kun hänellä on karismaa, se on oire populististen tendenssien olemassaolosta. Ja toiseksi: nämä olivat presidentinvaaleista ensimmäiset varsinaiset tv-vaalit. Ja se on seikka, joka väistämättä nostaa esiin henkilökohtaisia ominaisuuksia, mutta ei sinänsä tee niistä *ratkaisevia*.

Ja on luonnollista, että vaalikampanjassa ja propagandassa myös *tietoisesti* käytettiin hyväksi näitä ominaisuuksia. On sanottu, että vaalimainonnalla luotiin tarkimmin *hiottu henkilökuva*.

Pohdittakoon esimerkiksi seuraavien seikkojen vaikutusta Manun kansansuosioon:

– Manun *irralisuus puoluepolitiikasta*. Hän näytti olevan juuri sen kansalaisista vieraantuneen *puoluepolitiikan yläpuolella*, joka hiljalleen on alkanut synnyttää tyytymättömyyttä. On eri asia, että hän on edellä sanotussa mielessä ristiriitainen hahmo, eikä merkitse taustalla olevien ongelmien ratkaisua. Kampanjan tavoitteena oli myös erityisesti painottaa

tätä Koiviston asemaa ja luoda *Manukansanliike*. Kolmiportaisen presidenttikampanjan ensimmäisessä vaiheessa käytettiin iskulausetta *"Koko kansan Koivisto presidentiksi"*, toisessa vaiheessa julistettiin *"Tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa"* ja kolmanneksi vedottiin yli 600 kunnostautuneen kansalaisen nimissä äänestäjiin *"Me suomalaiset olemme harkinneet"* sekä kehoitettiin *"Sinä ratkaiset"*.

– Manun *kieli*, murresanat, kaskut jne. Kyse ei ole lingvistiikasta, vaan se kertoo syvästi politiikan ongelmista. Sitoutumattomat ja tavalliset ihmiset törmäävät politiikkaan juuri joukkotiedotuksen kielen alueella. Poiketessaan vakiintuneesta politiikan kielestä ja käyttäessään poliittista huumoria Manu tuntui poikkeavan vakiintuneesta politiikasta. Näin jopa Manun tietty kömpelyys poliittisissa tennisseissä saattoi toimia kannatusta lisäävästi: ylisukkeluus ja holkerimainen ylihioutuneisuus eivät vaikuttaneet aidoilta.

– Manun *koura* ja *rillinpuolikkaat*. Suomessa sekä työväenluokan vanha osa, että uudet kerrostumat ja koko kansa arvostaa työntekoa. Manusta luotu kuva 'työmiehestä oppineeksi mieheksi' kertoo yrittämisestä ja tahdonvoimasta. Samalla kun miehellä on kosketus tavalliseen kansaan hän osaa myös filosofoida. Sivumennen sanottuna: Kekkonen oli Kainuusta Lepikon torpasta, Manu satamasta. Onhan siinäkin symboliikkaa; toinen kaatoi puut, toinen vei niitä ulkomaille.

– Manun *perhe-idylli*. Elämäntapamurroksen syvyys on Suomessa heijastunut myös perheiden sisään: avioerot, rikkinaiset ihmissuhteet ja siteiden katkaismiset jne. tuloksina. Sanotaan, että kapitalismi on tunkeutunut makuuhuoneisiin saakka. Manun perhe taas on eräänlainen päiväuni, positiivinen esimerkki. On onnellinen kolmioperhe, rakastava, viehättävä vaimo, menestynyt mies, isäänsä rakastava tyttö... Helppo samaistua. Samalla perhetasolla Manusta muodostui suomalainen "perusisä"-hahmo.

– Manun *urheilu-harrastus*. Suomessa urheilu on aina ollut tärkeä juttu. Tämänkin puoli oli omiaan luomaan *politiikan ulkopuolista ja ylittävää sidettä kansaan*. Mutta yhteiskunnallisen muutoksen symboliikkaa löytyy täältäkin: Kekkonen oli yksilölajin mestari, korkeushyppääjä ja pituushyppääjä. Koivisto on *joukkuepelin* mies, lentopalloilija ja puolustuspuolustaja (Koiviston pelinäkemyksen mukaan tärkeintä on hyvä torjunta erityisesti keskellä). Tamminiemen pesäanjakajateos kutsuu Manua myös yksinäiseksi sheriffiksi. Ehkä tässäkin on kuvaannollisuutta: suomalaisen miehen etäisyyttä ja vaatimattomuutta (yksinäisyyttä), joka herättää kunnioitusta.

Presidentti edustaa kansallista etua ja symboloi sitä. Äänestäjien ajatuksena oli löytää puoluepolitiikan yläpuolella oleva

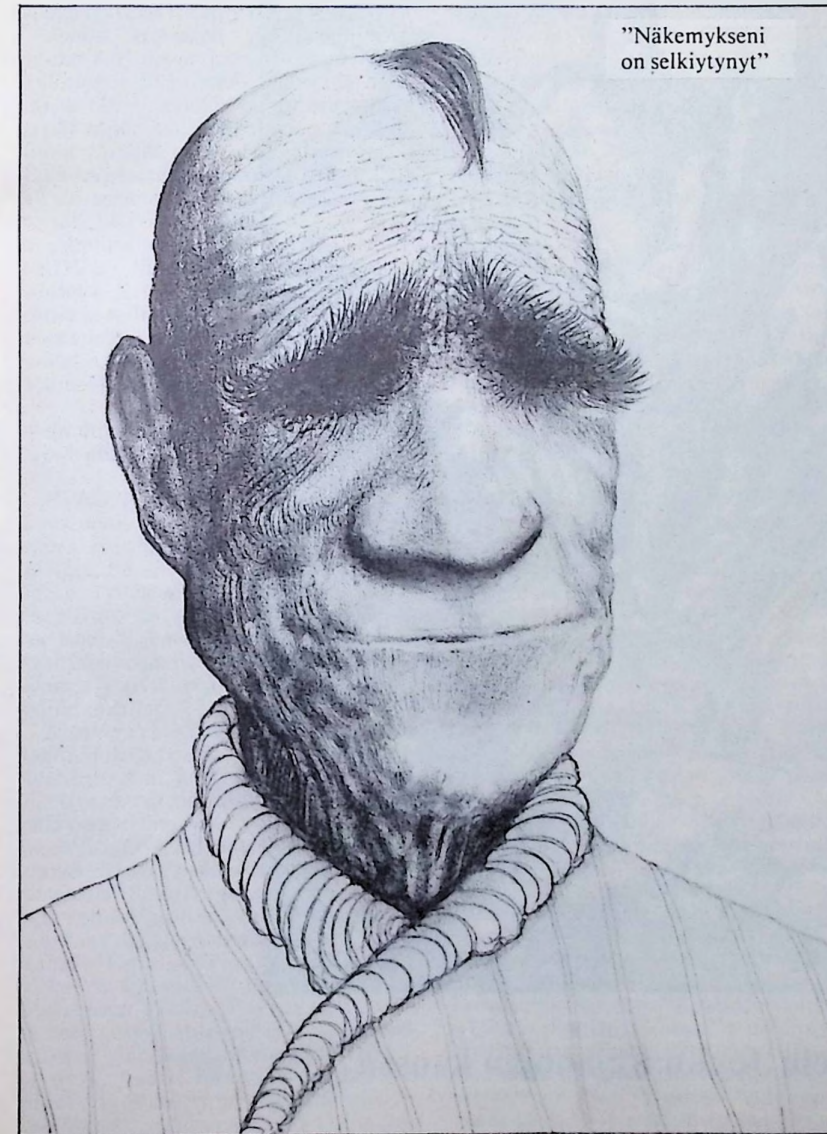
hahmo, joka jatkaisi Kekkonen kauden *turvallisuutta* mutta merkitsisi myös *samalla muutosta*: tietynlaista yhteyttä kansaan. Suomessa on pitkä presidenttikeskeinen hallitsemisen perinne, jota Kekkonen kausi vielä vahvisti. Tarvitaan – ainakin on tarvittu – hajanaisen puoluekentän ja rakenteen yläpuolinen "ukko ylijumala".

Ja vielä yksi lisäys: vaikka on perusteltua väittää, että kansa on etäantynyt poliitikoistaan, ihmisten mieleen on syvälle syöpynyt *tapa ajatella hallitsemista valitun edustajan kautta*.

Miten vasemmalla reagoitiin?

Näyttäisi siltä, että toistaiseksi ei yksikään poliittinen ryhmä – ei oikealla eikä vasemmalla – ole oikein oivaltanut, kuinka syvästä murroksesta on kyse. Murroksesta, joka sattuu taittumaan samaan aikaan, kun Kekkonen aktiivinen elämäntyö päättyy. Tähän on tietysti tehtävä presidentinvaalituloksen sanelema varaus: joko tietoisesti tai tiedostamattaan sosialidemokraattinen puolue osasi tarttua muutokseen ja kanavoida muutospaineita itsensä.

IRRAH RENNAM

"Näkemykseni on selkiytynyt"

SKDL sen sijaan kuvastaa neuvotto-muutta. Sekä vaaleihin valmistautuminen että niiden arviointi tuntuvat olevan hakoteilla, ja liikkeen tilalle on kuvaavaa, että se on hyvin eri tavalla hakoteilla liikkeen perinteisillä osapuolilla.

Kansandemokraattisen liikkeen toinen osa, Tiedonantaja ennen muuta, juuttui *ulkopoliittisen valtioliittoutuman* puolustajaksi. Sen näkyvät pyrkimykset rajoituivat mahdollisimman luotettavan ulkopoliittisen hahmon löytämiseen Kekkonen työn jatkajaksi nykyisen ulkopoliittisen valtapiirin *sisältä*. Kun se ei liittynyt kysymykseen miten ulkopoliittikkaa ja sen johtamisjärjestelmää kehitetään, se menetti vetovoimansa ja samalla itsenäisyytensä. Se jäi K-linjan vangiksi ja hävisi sen myötä.

Toinen osapuoli sitä vastoin etsi vaaliperspektiiviä *sisäpoliittisen valtioliittoutuman* sisältä, pyrki ennen muuta hallituskoalition ja vasemmiston yhteistyön jatkamiseen. Myöskään näin ei kyetty asettamaan kysymystä politiikan uudistamisesta, eikä avaamaan uskottavan vaihtoehdon näköalaa. Jäätiin demareitten varjoon ja *hävittiin heille*.

Kun SKDL:n johdon piirissä ei ole vakavasti pohdittu kysymystä, mitä ongelmia suomalaisen yhteiskunnan syvistä muutosprosesseista aiheutuu, eikä ryhtytty vakavasti kehittämään niiden perusteella radikaalia ja dynaamista politiikkaa, joka puuttuisi yhteiskunnan olennaisimpiin ongelmiin, ei SKDL:stä ole ensinnäkään voinut muodostua *keskusta*, jonka ympärille hahmottumassa oleva oppositio voisi ryhtymään, eikä sen piiristä ole voinutkaan nousta politiikkaa tai *politiikkoja*, jotka symboloisivat orastavien uusien kehityspiirteitä ja hankkisivat vetovoimansa niistä. Näin se on joutumassa molempine osapuolineen *kaksinkertaisen kakkospolitiikan* tekijäksi.

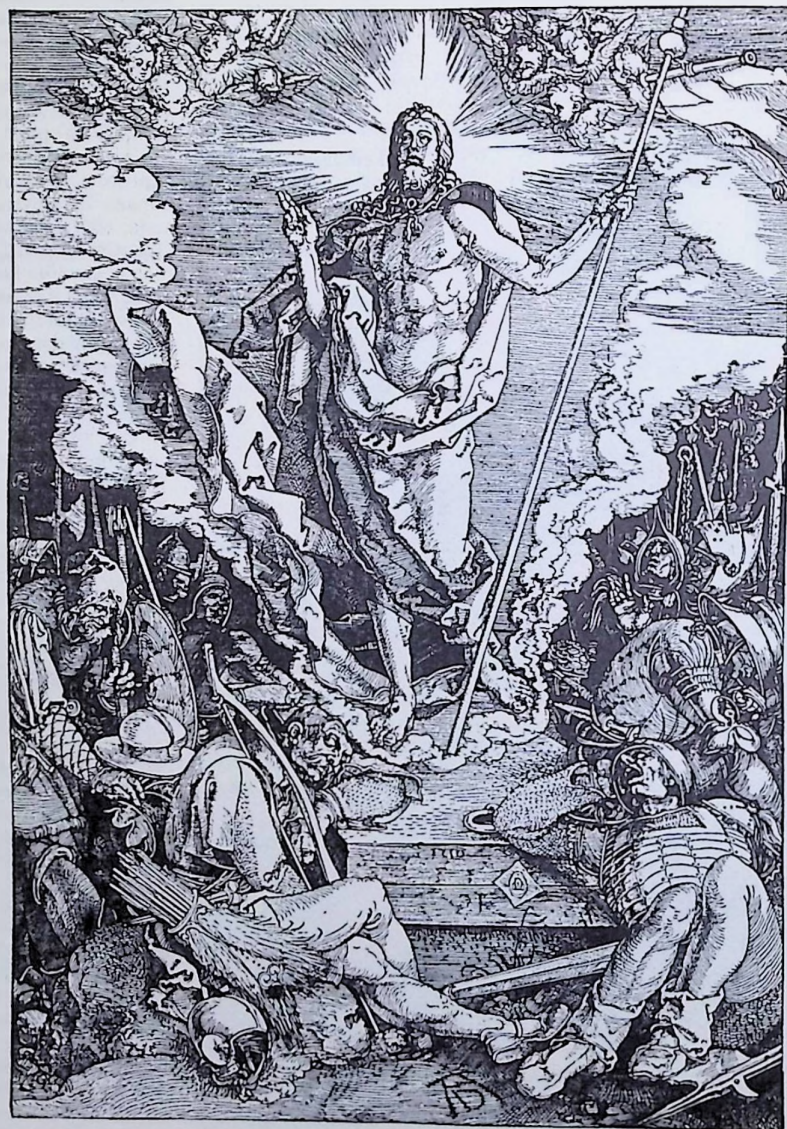
Miten eteenpäin?

Suomalainen politiikka on kriisiytymässä. Ja se synnyttää sekä muutoksen halua että muutoksen pelkoa. Kun näköpiirissä ei ole radikaalin muutoksen luotettavaa perspektiiviä, tehdään ratkaisuja, joissa muutosta tuntuu olevan, mutta ei kovin suurta, ei kovin vaarallista.

Mutta kun Koivisto ei itse asiassa *ole muutos*, ei ainakaan kansalaisten pyrkimyksiä kanavoivaa ja vaikutusmahdollisuuksia lisäävää suuntaa, jää kysymys, *kasvaako turhautuma* ja mitä sitten tapahtuu, aukeaako tie aina uusiin koivistoihin, voimistuvaan populismiin vai ehkä radikaaliin vasemmistolaiseen vaihtoehtoon?

Mutta ollakseen *todellinen ja radikaali* vaihtoehto, sen on puututtava oikeaan asiaan: *politiikan näennäiseen tyhjenemiseen* ja sen varjossa tapahtuvaan *teknokraattiseen* ihmisten *tarpeiden sivuuttamiseen*.

Miten hallituspoliitiikkaa olisi terävöitettävä

Keskustelu Jouko Kajanojan kanssa

Kommunistisessa liikkeessä on vilkastunut politiikan perusteita ja strategiaa koskeva keskustelu. Erityisen huomion on saanut hallituskysymys, joka on muodostunut liikettä jakavien erimielisyyksien näkyväksi ilmentymäksi.

Soihhu keskusteli työvoimaministeri Jouko Kajanojan kanssa kommunistien hallituspoliitiikan lähtökohdista ja ongelmista. Miten arvioida valtiollistumiskehitystä? Miten hallituksen asema on muuttunut poliittisessa hallitsemistavassa? Entä hallituksessa olemisen tapa: "oleilu" vai taistelua? Keskustelu laajeni luontevasti SKP:n nykytilaan ja puolueen ongelmien. Lopulta sivuttiin myös SKDL:n liittokokouksen elämäntapa-temaa: Kruunuhaan puolueen ongelmista ja miljööstä päädyttiin Savukosken poromiehin ja Kannonkosken kunnanjohtajaan. Väliotsikot toimituksen.

Valtiollistuminen ja työväenliike

Soihhu: Esimerkiksi SKP:n edustajakousteeseissa puhutaan paljon valtiollistumiskehityksestä. Valtio tunkeutuu yhä useimmille alueille kuten yritysmaailmaan. Työväenliike on itse ajanut valtiollistamista. Tavalliselle suomalaiselle tulee helposti semmoinen kuva, että byrokraattinen päätöksenteko tungetaan tätä kautta yhteiskunnan viimeisillekin vapaille alueille?

Kajanoja: Mitä byrokratialla tarkoitetaan? Sinänsä byrokratia on muistaakseni Weberin termi, jonka hän näki kai enemmän myönteisenä kuin kielteisenä. Nyt sillä on kielteinen kaiku. Luulen, että asiassa on kaksi näkökohtaa, joita harva tiedostaa. Ihmiset pelkäävät sitä, että hallitsemisesta tulee virkavaltainen eli, että hommat hoituvat hankalasti, tulee paperinkääntäjiä, ja jonotusta ja asiat viipyvät kauan. Toinen näkökohta, jonka moni kokee on, että valtiollistuminen merkitsee alistamista. Tällöin täytyy tietysti miettiä, kuka alistaa, kuka valtiovaltaa käyttää, mikä on yhteiskunnan täsmällinen tila.

Soihhu: Sakari Hännisen mukaan työväenliikkeen ongelma on, että siltä on puuttunut emansipatorinen taktiikka

suhteessa omiin saavutuksiinsa. Työväenliikkeen täytyy mennä mukaan valtiioon, jotta se voisi ajaa työväenliikkeen tavoitteet yleisiksi. Mutta kun on menty valtioon sisään, alkuperäinen liike on tavallaan tukahtunut valtiokoneistoon.

Kajanoja: Mutta eikö valtiollistamiseen voida sanoa karkeasti, että kun esimerkiksi Nokia tai Kansallispankki valtiollistetaan niin se on myönteistä? Vallankäyttö tulee astetta demokraattisemmaksi. Jos valtiollistetaan SAK tai varsinkin työväenpuolue, otetaan askel epädemokraattiseen suuntaan. Asia on nähtävänä hyvin konkreettisesti.

Soihhu: On hyvä tehdä käsite-erotteluja: yhteiskunnallistuminen on eri asia kuin valtiollistuminen, joka on sen yksi muoto. Kansallistaminen ei ole sama asia kuin valtiollistaminen. Esimerkiksi ranskalaisessa keskustelussa on vasemmistoliton 70-luvun alun ohjelmaa kritisoitu siitä, että painotettiin liikaa vain yritysten saamista valtion haltuun. Kansallistamisessa sen sijaan korostetaan työntekijöiden suoraa vaikutusta ammatiosastojen kautta, siis itsehallinnollisempaa painotusta. Ei riitä, että esimerkiksi Nokia tai jokin muu yksityinen yritys otetaan valtion haltuun, vaan tarvitaan sisäisen yritysdemokratian ja sisäisten johtomekanismin uusimista.

Kajanoja: Enso-Gutzeitia tai Valmettia ei enää voida valtiollistaa, mutta kansallistaa ne kyllä voidaan. Koivisto sanoi jossain elämänsä vaiheessa, että pitäisi ensin sosialisoida valtion yhtiöt. Tuskin hän kuitenkaan tarkoitti kansallistamista, mutta ehkä hän ajoi takaa jotain saman suuntaista.

Soihhu: Jos periodisoidaan tarkemmin työväenliikkeen valtion kohdistuvaa vaikuttamista Suomessa, voidaan erottaa kolme vaihetta. Ensimmäinen työväenliike taisteli itselleen julkisuusmuodon, sen jälkeen saavutti tunnustetun aseman poliittisessa järjestelmässä kunnes työväenliike on äskettäin muodostunut valtionkantajaksi. Työväenliike on mennyt näiden kolmen valtiomuodon läpi ja samalla poliittinen käytäntö on värjäytynyt. Porvarillinen demokratia on ikäänkuin täydellistynyt ja kommunistit ovat mukana hallitusvastuussa. Samalla porvarillisen demokrati-

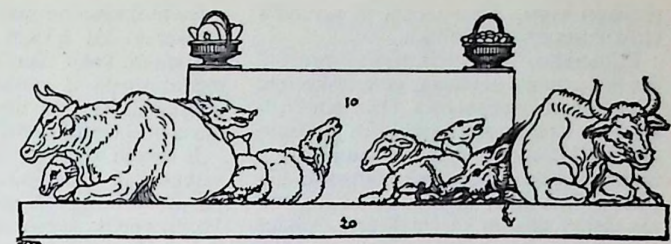
an ilmentämä tahdonmuodostusmekanismi on kuitenkin etääntynyt kansasta. Jos työväenliike näkee valtiollistumisen ja valtiossa toimimisen vain positiivisena, niin on vaara eristyä niistä, jotka tuntevat itsensä alamaiseksi. Poleemisesti voisi kysyä, ovatko nämä porvarillisen demokratian rajat niin kapeat ja kädet hallituksessa niin sidotut, että kommunistien hallitustyö muodostuu vain oleiluksi?

Kajanoja: Meidän olisi hyvä käyttää sanaa valtiokoneisto valtion sijasta, joka kuvaa aika täsmällisesti, mitä tarkoitamme valtiolla. Onko hallitukseen meneminen valtiollistumisen huipentuma? Mielestäni ei välttämättä, mekaanisesti ole näin. Jos osallistut eduskuntaan tai hallitukseen niin ei ole mitään sääntöä olemassa, että välttämättä valtiollistut.

Muutama konkreettinen esimerkki valtiollistumisesta. Hallituksessa – en osaa sanoa varmasti onko voimistuvasti – esitetään ettei viedä tätä kysymystä eduskuntaryhmien tai puoluehallitusten käsitelyyn ennenkuin asia päätetään. Tämän jälkeen ministerin tehtävä on kävellä oman puolueen johtavaan elimeen ja sanoa, että näin on homma hoidettu ja teidän tehtävänä on markkinoida päätös jäsenille ja kansalle. Luulen, että tähän liittyy pyrkimys saada puolueiden puheenjohtajat hallitukseen, koska he ovat vahvoja markkinoimaan näin tehdyt ratkaisut. Samalla tämä on askel siihen suuntaan, että puolueista tulee yhä enemmän kansalaisten sopeuttamiskoneistoja huijulla tehtyihin ratkaisuihin.

Soihhu: Entä SKP:n tilanteessa?

Kajanoja: Puolueen kahtiajakautuminen on sopivalla tavalla suosinut menettelyä. Kun valitut päätöksentekuelimet ovat olleet enemmän tai vähemmän halvaantuneita, niihin on viitsitty tuoda vähemmän asioita. Saman lisäksi on vielä julkisuuden väistäminen. Uuden Suomen pääkirjoituksessa käsiteltiin Telenokiaa ja arvosteltiin: "Kajanoja, jonka ahkeruudella osallistua Telenokian työpaikkakoukuihin ei näytä olevan mitään rajaa..." Uutinen oli lioitteleva. Olen ollut yhdessä kokouksessa. Mutta olen pitänyt aika tiiviisti yhteyksiä. Ja tätä ei haluta; käyttäytyminen on vastoin valtiollis-

tumiskehitystä. Aion jatkaa ja syventää tätä rikosta jos mahdollista.

Esimerkiksi talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa sovitaan, että keskustelu ja päätökset ovat salaisia. Ostetaan edellytykset, ettei asioita käsiteltäisi julkisuudessa. Vaikka olin mukana tietojärjestelmäkomiteassa esittämässä uudistusta julkisuuslain 5 §:ään, en osannut arvata miten tärkeä asia on kysymyksessä. Näiden *julkisuusmuurien särkeminen* on ollenainen hallitustyön tehtävä.

Soihtu: Edellä on keskusteltu valtiollistumisvaarasta. Onko hallitustyössä jotain positiivista?

Kajanoja: Valtiokoneistoon mukaan menossa on paljon positiivista. Voidaan turvata, ettei nimityksissä tapahdu poliittista syrjintää – tai tapahtuu varmasti, mutta syrjintää voidaan vähentää. Voidaan menetellä kuten Veikko Saarto luulakseni teki erinomaisella tavalla; hän piti jatkuvasti yhteyttä m.m. Postin ja VR:n ammattiosastoihin. Jopa niin hyvin, että minulta kävi pari kolme postin ”vähemmistöläistä” toveria kysymässä, minkä ihmeen takia vaihdotte Saarron.

Sehän on juuri vastaan toimimista.

Hallituksessa on saatu parempaa tietoa, esimerkiksi SAK:n toimitsijoiden ja sitä kautta koko väen tietoon. Päätösten merkityksestä ja vaikutuksista on saatu informaatiota, jota ilman ei sisällä olemista olisi voitu kuvitellaakaan.

Ja tietysti varsinainen perustelu on, että vaikutetaan päätöksiin. Jos olisi ollut porvarihallitus, niin mitä se olisi tehnyt? Vastaus on hallitusarvion tehtävä; eri asia kuin keskustelun teema valtiollistuminen.

Soihtu: SKP:n hallitusarvioaincistossa viitataan hallituksen aseman korostumiseen poliittisessa järjestelmässä eduskunnan kustannuksella. Päätökset kulkevat yhä enemmän hallituksen kautta ja eduskuntaryhmät siunaavat ne myöhemmin. Toisaalta esitetään, että hallituksessa käsiteltävät asiat *pakenevat* hallituksen käsistä: virkakoneisto ja valtiovarainministeriö valmistelevat asiat ja liikkumavara on marginaalista. Lisäksi ovat kansainväliset riippuvuudet jne. Nämä kaksi tendenssiä ovat olemassa. Onko mielestäsi politiikka katoamassa ja korvautumassa pienillä ”nippelihomilla” ja muuttumassa ”pelin politiikaksi”? Entä eduskunnassa: voidaanko vaikuttaa enää sen-

kään vertaa, koska ei olla mukana valmistelumekanismeissa?

Kajanoja: Asia on monimutkainen. Pakenemistendenssin ja *oikeistolaistumisen* välille voitaisiin laittaa melkein yhtäläisyysmerkki. Valtiovalta säätelee yhteiskuntaa hyvin monilla aloilla. Kun yhteiskunnallistuminen etenee ja tulee mutkikkaammaksi, yhä useampia ratkaisuja joudutaan tekemään hallituksessa verrattuna eduskuntaan ja toisaalta virkakoneistossa verrattuna hallitukseen. Sosialismissa kun kaikki on tavallaan hallinnassa ja mutkikkaampaa, päätöksenteon delegointia joudutaan suorittamaan vielä enemmän. Osa hallituksen valan kasvusta suhteessa eduskuntaan on sellaista, joka olisi tapahtunut joka tapauksessa. Mutta kyllä hallituksen on nautittava eduskunnan luottamusta, puolueiden ja eduskuntaryhmien antamissa rajoissa.

Oikeistolaistuminen näkyy esimerkiksi työllistämispaketin käsittelyn kohdalla. Pakettia rakennettiin työvoimaministeriössä yhteistyössä SAK:n kanssa. Kun paketti oli käsitelty talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa, Työlajärvi sanoi, että tämä on valmisteltu väärässä paikas-

mesta, kun valitaan valmistelevat virkamiehet ja annetaan heille ohjeet. Asian tätä, poliittista puolta, on pakenemiskustelussa nähty liian vähän. Pakeneminen on liian yksioikoisesti nähty mekaanisena väistämättömyytenä. Toisaalta on tietenkin se ongelma, missä määrin esimerkiksi vasemmistolainen ministeri valtiollistuu eli sisäistää esimerkiksi porvarilliset ”taloudelliset realiteetit”

Soihtu: Tapahtuuko asioiden hallinnan ja ihmisten hallinnan välinen ero, jonka kuvauksena olisi oikeistolaistuminen ja asioiden pakenemiskehitys?

Kajanoja: Kyllä. Totta kai ne, jotka sanovat, että ei viedä tätä asiaa puolueiden päättäviin elimiin tai eduskuntaryhmiin tietävät mitä on seurauksena. Ne eivät ole tyhmiä.

Soihtu: Olisiko tämä käännettävissä positiivisessa mielessä toisinpäin: jotta voitaisiin vasemmistolaistaa politiikkaa ja päätöksentekoa, valmistelu olisi siirrettävä ulos valtiosta, eli juuri *vääriin paikkoihin*, joista Työlajärvi mainitsi? Asioiden valmistelu olisi siirrettävä SAK:hon ja työpaikoille, jotta esitettäisiin pakenemistendenssi ja taisteltaisiin valmiitten tilanteiden eteen joutumista vastaan?

Kajanoja: Tietysti. Sikäli kun on kyse valtiokoneistossa päätettävistä asioista, niin juuri työväenpuolueiden tehtävänä olisi toimia näin. Nehän ovat syntyneet aika pitkälle juuri valtioon vaikuttamista varten. Silloin puolueiden tehtävänä ei olisi sopeuttaa ihmisiä jo tehtyihin päätöksiin, vaan täsmälleen päinvastoin. Tietenkin on myös keskeistä saada valtiokoneistoon, valmistelevaan virkamiehistöön työväenliikkeen arvomaailmasta lähteviä virkamiehiä – joista tosin ei kokemuksen mukaan ole paljon hyötyä, elleivät jatkuvasti pidä yhteyksiä työväenliikkeen eri tasoille.

Soihtu: Mitä tämä tarkoittaisi SKP:n kohdalla? Mitä pitäisi uudistaa?

Kajanoja: Minusta kannattaisi käsitellä ongelmakohtia. Yksi mielenkiintoinen on esimerkiksi puoluetuki tai luonnonsuojelujärjestöjen tukeminen valtion varoin.

SKP sa yhä enemmän valtion tukea. Puolueet ja valtionapua saavat järjestöt joutuvat täyttämään asetuksen ehdot. Mutta entäs, jos asetuksen toiminnan sisältöä tai toimitapaa koskevia ehtoja muutettaisiin? Järjestö saattaa joutua tilanteeseen, jossa se joko menettää toimintansa taloudellisen perustan tai luopuu päämäärästään. Joudutaan rajanvetoon ihmisten, kansalaisten omaehtoisen toiminnan ja valtiollistumisen välillä.

Toisaalta mikäli puoluetuki yhtä äkkiä lopetettaisiin niin SKP menettäisi tavatomaasti enemmän kuin Kokoomus ja hyvin paljon enemmän kuin demarit. Mutta toisaalta puoluetukeen tai erityisesti luonnonsuojelujärjestöjen tukeen liittyy monia ongelmallisia kysymyksiä. Mitä tapahtuu sellaisen luonnonsuojelujärjestön tuelle, joka käyttää työväenliikkeen arvomaailmasta nähtynä illegaalisia menettelytapoja?

Soihtu: Puolueessa tuki on merkinnyt ongelmia, että Kulttuuritalon väki on tullut riippumattomaksi jäsenistöstä – vaikka ei tietysti kokonaan. On käynyt jopa niin, että puolueen johto luo taloudelliset toimintaedellytykset jäsenistölle jakamalla valtion rahaa edelleen.

Kajanoja: Puoluetuki on riippuvainen eduskuntapaikkojen lukumäärästä. Tämä johtaa tietysti siihen, että puolueen talouspäällikkö on hyvin huolissaan miten menestytään eduskuntavaaleissa. Poliitikkaa pitäisi harjoittaa siten, että tulisi mahdollisimman paljon paikkoja lyhyellä tähtäyksellä. En ole ollenkaan varma, johtaako tämä oikeisiin poliittisiin johtopäätöksiin. Kaikesta huolimatta ainakin toistaiseksi uskon, että puoluetuki on tänään enemmän myönteinen kuin kielteinen asia.

Soihtu: Kun sanoit, että puoluetuki ei ehkä ole niin suuri ongelma kuin luonnonsuojelujärjestöjen tukeminen. Puolueiden kohdalla ongelmat ovat jo pitkälle kehittyneet, pikemminkin kyse on *suuremmasta ongelmasta*.

Kajanoja: Kehitys on tavallaan häipynyt pois silmistä. Mutta miten SKP vastaa valtiollistumiseen? Olen jossain esittänyt kaksi esimerkkiä. Toinen oli Valmetin tapahtumat viime kesänä. Kuvaan positiivisimman tapahtumista.

Kun keskiviikkona jaettiin ministeriryhmän jäsenille esityslistat, otin yhteyttä Turkuun ja Jyväskylään. Parin vuorokauden aikana kentällä muodostui niin kova paine, että perjantaina Valmet-ministeriryhmän kokoontuessa Työlajärven oli pakko paineena johdosta muuttaa esityksiään. Olennaisinta oli, että Valmetin työläiset, kommunistit ja ei-kommunistit näkivät prosessin ja saattoivat kokea miten heidän toimintansa eri teitä vaikutti tehtyihin ratkaisuihin. He

olivat selvillä asioidensa käsittelystä hallintoneuvostossa ja Metalliliiton johdossa ja hallituksessa. Kun päätökset jonkin verran paranivat esitetyistä, itsetunto lisääntyi.

Mielestäni tämä on yksi esimerkki toiminnasta valtiollistumista vastaan. Ajatelkaapa, jos olisin ottanut vakavasti, ettei ministeriryhmän papereita saa kertoa ulkopuolisille? Jos en olisi kertonut työläisille suunnitelluista päätöksistä, he olisivat kuulleet päätöksistä vasta tiedotustilaisuudessa, vaihtoehdot olisi pyörästetty ja ilmoitettu että kilpailukyvyyn vuoksi tehty oli välttämätöntä. Salailun murtaamisella on aikamoinen merkitys.

Toinen esimerkki. Tapasin kansandemokraattisen kirjastotyöntekijän, joka sinänsä oli hallitukseen osallistumisen kannalla. Hän sanoi, että kyllä tämä on vaikeaa, kun työtoverit tietävät, että hän on kansandemokraatti ja budjetin julkistamisen jälkeen kaikki tulevat kysymään, miksi tätä ja tätä asiaa ei ole parannettu. Tämä on vastaesimerkki, joka kertoo ettemme ole kyenneet saavuttamaan kirjastotyöntekijöitä ja kertomaan asioista samalla tavalla kuin Valmetin työntekijöillä. Mikäli samanlainen valmisteluprosessi olisi tapahtunut, kirjastotyöntekijäin ei olisi tarvinut selitellä hallituksen huonoja päätöksiä.

Kenties kaikki kirjastotyöntekijät, jotka olisivat olleet prosessissa mukana olisivat jonkin verran poliittisesti tiedostavampia, vallankumouksellisimpia.

Soihhu: tai ainakin vasemmistolaisempia...

Kajanoja: Niin – siihen liittyy jopa vaara, että sopeutamme, valtiollistamme jopa kirjastotyöntekijät. Sen vastaläike on tietenkin ideologinen työ, opiskelu.

Mutta kärjistäen: jos hallituksessa oleminen tapa saadaan sellaiseksi että väki on mukana, niin hallitukset ei pidä lähteä muutoin kuin *työntämällä*. Ei siksi, että halutaan äänestää jotain esitystä vastaan. Se ei ole tärkeää. Laitetaan vaikka yksimielisiä esityksiä eduskunnalle, jos kirjastotyöntekijät ja Valmetin työläiset täsmälleen tietävät, mitä me olemme ajaneet ja tietävät olleensa itse mukana ja yrittäneet vaikuttaa eri teitä.

Soihhu: Vaikutuksen mobilisointi pitää tapahtua alusta loppuun saakka, ettei tilanne vaikuta teatterilta. Jos mobilisointi näyttää vähänkin falskilta, niin opetus on täsmälleen päinvastainen. Argumentit, joiden perusteella peräännyttään vaatimuksista pitää olla todella hyvät ja oikeat.

Kajanoja: Asiaan liittyy toisaalta ongelmia, jotka tulevat olemaan myös sosialistisessa Suomessa. Esimerkiksi kirjastotyöntekijät vaativat varmasti myös sosialistisessa Suomessa enemmän kuin mitä on mahdollista.

Soihhu: Liikkeen poliittisen konseptin olennainen vika on, ettei SKP nosta missään keskusteluun mitä vaatimuksia täytetään ja miten voidaan täyttää. Eläkeläisten, opiskelijoiden, kirjastotyöntekijöiden jne. vaatimukset eivät automaattisesti ole yhtenevät. Jokaisessa tilanteessa on jossain rajoissa kulkeva budjetti. Tämä seikka tulee etutaistelunkin kautta esille. Nyt SKP jättää ihmiset summittaisesti vaatimaan. Enemmistöpuoli tekee hallituksessa itse kompromissit, jolloin kompromissista ei muodostu julkista kysymystä. Vähemmistöpuolen ei puolestaan tarvitse tehdä kompromisseja, koska se voi jakaa samat 300 HAWK-miljoonaa kaikille väestöryhmille.

Puolueen politiikasta muodostuu epäpoliittista: SKP on omalaatuinen *ammattiliittojen kokouma*.

Kajanoja: Miten tätä ongelmaa voitaisiin ratkaista poliittisessa käytännössä? Esimerkiksi budjettitaistelussa. Budjettityöryhmässä yritämme tehdä kevään aikana budjetin koko rakenteen, sekä tulo- että menopuolen, jolloin esimerkiksi kirjastotyöntekijä näkee toiminnan puitteet ja miten hänen vaatimuksensa liittyy kokonaisuuteen.

Soihhu: Puolueen pitäisi käynnistää työpaikoilla ja kaikkialla missä on liikettä tietoinen keskustelu synteisiin tekotavasta. Puoluehan joutuu esittämään *yhden tavan synteeksi*. Ja pitkällä aikavälillä, esimerkiksi 10 vuoden perspektiivillä, vuosittaisen budjettitaistelun kulussa meille ja kansalle hahmottuisi tietoisempi tapa koota budjetti.

Kajanoja: Liikkeen traditiot aiheuttavat kuvatussa menettelytavassa ongelmia. Kärjistäen sanottuna olemme esittäneet, että kaikki yhteiskunnalliset puutteet voidaan ratkaista suurpääoman verotusta kiristämällä. Mielikuvissa saattaa olla sellainen kuva, että suurpääoman rahalaa-reista voi ammentaa loputtomasti. Mutta paljonko suurpääomalta voi ottaa ennen kuin se menettää ns. kilpailukyvyyn ja jättää myymättä.

Luulen, että nykyisessä tilanteessa ja kansainvälisissä oloissa raja tulee kohtalaiseksi äkkiä. Silloin joudutaan tilanteeseen, jossa yhteiskunnallisten uudistusten suorittaminen vaatii verojen korotuksia. Jotta asuntotuotantoa, lasten päivähöitoä, koululaitosta saataisiin kehitettyä niin suurpääoman ja supertuloisten verotuksella ei yksin niitä voida rahoittaa. Mihin

raja vedetään? Hyvätuloinen ammattimies tulee hyvin pian vastaan.

Tämäkin keskustelu on käytävä. Ja tätä kautta tullaan lopulta valtakysymykseen: yksityinen pääoma ja suuryritykset toimivat epärationaalisti. Ne vievät rahaa ulkomaille ja tekevät virheellisiä investointeja. Sieltä voisi saada enemmän.

Soihhu: Keskustelu pitäisi viedä yksityisen pääoman varojen *käyttötapaan* ja investointien järjestyksen ja tietysti kaupapoliittisiin ratkaisuihin: mistä ne tilaavat koneitaan, koska sekin vaikuttaa paljon?

Kajanoja: Ensimmäiset kierrokset budjettikamppailua tulevat olemaan varmaan liikkeemme traditioista johtuen kivuliaita. *"Metsä vastaa niin kuin sinne on huudettu."*

Soihhu: Filosofissa puhutaan siitä, että tiedon differentioituessa tarvitaan filosofista, synteettistä elementtiä, että voisi käsitellä mistä on kyse. SKP:n ongelma on vastaavanlainen. Jos puolue pyrkii olemaan kansalaisten muutospaineen välittäjä valtioon päin, sen täytyisi kyetä tietoiseen synteisiin luomiseen. SKP:n tulisi luoda kansalaisille suhteellisen selvä kuva tilanteesta ja miltä periaatteilla muutosohjelma kootaan ja käydä kunnon keskustelu ihmisten kanssa, mitä mieltä olette näistä periaatteista. Ja on käytävä hyvin eritasoisia keskusteluja. Toinen on vaikkapa kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden perspektiivi, joka luo perusteita sille, että olemme sosialistisen Suomen johtava puolue. Silloin joudumme ja voimme ratkaista asiat, joista puhumme. Toisaalta on opittava käymään vuosittaisia ja päivittäisiä kamppailuja siten, että ne opettavat ihmisiä ymmärtämään myös pitkän aikavälin ongelmia. SKP on tässä

asiassa aivan alussa. Oikeisto ja suurpääoma ovat puolestaan kyenneet tähän aika hyvin 'kilpailukyvyyn' -tunnuksen avulla. Ne pystyvät perustelemaan yhdellä sanalla lähes kaiken.

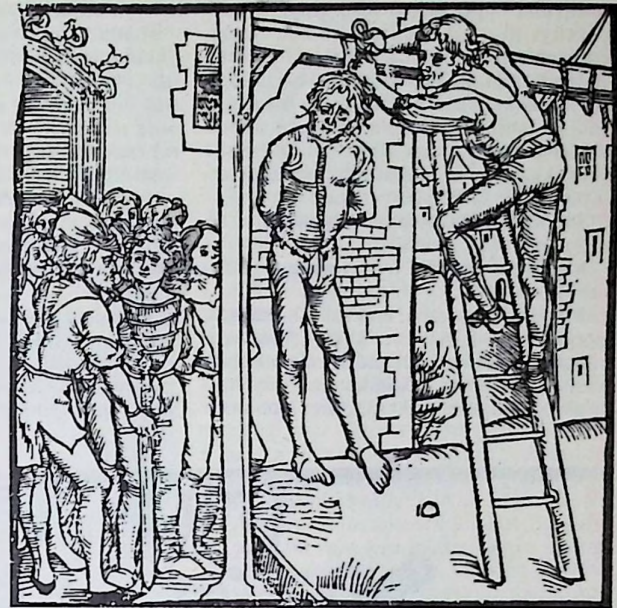
Eikö SKP:n tulisi pyrkiä vastaavanlaiseen yksinkertaiseen tunnuksen ja kokonaisvisioon. Ehkä ongelma näkyy selvimmän vaihtoehdot-ohjelmien kohdalla: on tehty ihan hyviä puhelinluetteleja mitä kaikkea kaunista pitäisi saada, mutta puuttuu miten ne saadaan.

Kajanoja: Joku on kysynyt, kuinka monta ydinvoimalaa tarvittaisiin lisää, että SKP:n 19.edustajakokouksen poliittinen asiakirja voitaisiin toteuttaa? Minusta tämä on hyvä kysymys. Mutta onko meidän vaihtoehdotomme kuitenkin niin kokonaisvaltainen, että se ei suostu supistumaan 'kilpailukyky'-tunnuksen kaltaiseen yhteen pukuun.

Suurpääoma on kilpailukykytunnuksessaan täysin vastuuton. *Me emme saa olla täysin vastuuttomia.* Suurpääomalla on valtiokoneisto toisella puolella. Mutta meillä, ajatellaanpa sosialismia, meillä ei ole valtiokoneistoa toisella puolella, vaan kaikki asiat ovat meidän sylissämme.

Soihhu: SKP:n perinne on yksinkertaisesti sellainen, että *"vaatikkaa, vaatikkaa"*.

Kajanoja: SKP:n talouspoliittisessa jaostossa kävimme keskusteluja, pitäisikö vaatia työajan lyhentämistä ansiotasoa alentamatta. Olin sitä mieltä, että ei. Myönnän, että vaatimusta voidaan perustella kahdella tavalla. Toisaalta siten, että vaadimme ansiotason olennaista nostamista, koska pääomatulojen ja palkkatulojen suhde on epäoikeudenmukainen. Tällöin yhdistetään kaksi tunnusta: työa-

jan lyhentäminen ja palkkojen korottaminen pääomatulojen kustannuksella. Mielestäni tämä pitäisi sanoa myös erikseen, jotta olisimme *rehellisiä*. Toinen näkökulma: työaikaa ei saa lyhentää enemmän kuin tuottavuus kasvaa. Myös tämä pitäisi silloin sanoa loppuun saakka. Yksinkertaiseen tunnukseen "työajan lyhentäminen ansiotasoa alentamatta" liittyy sama ajatus, että markka nokkiin kaikilla sektoreilla. Se ei taatusti lisää taloudellista valistusta, joka on yksi vallankumouksellisuuden edellytys.

Tarvitaanko kommunisteja hallituksessa?

Soihhu: Ovatko kommunistit enää tarpeellisia hallituksessa? Aikaisemmin kommunistit ovat olleet tarpeellisia ulkopoliittisen luotettavuuden vuoksi. Eikö tämä peruste ole joka tapauksessa heikentynyt. Poliittisten voimasuhteiden muutos sisäpolitiikassa ja SDP-Kokoomus akselin vahvistuminen vaikuttavat samaan suuntaan.

Kajanoja: Monet tekijät vievät siihen suuntaan, ettei meitä enää tarvitse ostaa hallitukseen. Meitä ei enää tarvita hallituksessa. Mutta onko tällä vaikutusta kommunistien strategiaan, taktiikkaan ehkä?

Soihhu: Jos kommunistit pistetään oppositioon, niin poistuvat hallituskysymyksen osalta erimielisyydet ja perinteinen vähemmistö on tyytyväinen.

Kajanoja: Mutta siirretäänkö näin vain yksi ongelma maton alle, pois silmistä? Oppositioon siirtymisellä ei ratkaista yhtään mitään. Jos sillä ratkaistaan vain puolueen yhtenäisyyttä, se on mätä kompromissi. Joku on sanonut, että

70-luvulla oppositiossa olon positiivinen merkitys oli, että sisäinen puolue-elämä meni paljon paremmin. Mielestäni väite osoittaa, ettei liikkeemme mieltä asiaa loppuun saakka, vaan politiikka on ontuvaa. Sillä jos emme oppositiossa joudu samojen ongelmien eteen kuin hallituksessa, politiikkamme ei pitäisi olla kansalaisten silmissä ylipäättään uskottavaa.

Soihut: Kannatuskäyrä näyttää, ettei se olekaan.

Kajanoja: Ihmiset ovat todella oivaltaavia...

Mutta ajattelutapa, että asiat hoidetaan oppositioon siirtymisellä on pelottava: vaikeat ongelmat hoidetaan näennäisratkaisulla. Tämä ei sisällä kannanottoa hallituksessa oloon sinänsä, vaan puolueen

kykyyn käsitellä yhteiskunnallisia asioita.

Soihut: Toinen osapuoli on ikäänkuin ilman muuta valmis olemaan hallituksessa, jolloin syntyy sellainen vaikutelma, että kommunistit eivät ole vielä oppineet mitään porvaristo on osannut jo keskimäärin sadan vuoden ajan: jossain tilanteessa vaatimukset saa läpi paremmin olemalla oppositiossa. Mutta puolueen yhteiskunnallisen konseptin pitäisi olla kuitenkin sellainen, että puolue tietää mitä aiotaan ajaa läpi ja päättää asioista kuin olisi hallituksessa.

Kajanoja: Puolueen strategia ei voi olla erilainen hallituksessa ja oppositiossa.

Mutta vielä hallituksessa olemiseen ja pysymiseen. Mielestäni sellainen näkemys on yksinkertaistettu, että olemme

hallituksessa vain sen takia, että monopoliporvaristo ja heitä lähellä olevat piirit näkevät hyväksi ostaa kansandemokraatit hallitukseen, etteivät he rähjäisi työpaikoilla. Jos hallituksessa olemisen tapa saataisiin kehitettyä siihen suuntaan kuin esimerkiksi Valmetin tapauksessa, niin silloinhan meidät työnnettäisiin pois, koska motivaatioperustelu olisi poistunut: kommunistit voivat käyttää hallituksessa olon hyväkseen, saada tietoja ja pysyvät panemaan väen toimimaan täsmälleen kulloinkin hallituksessa käsiteltäviin kysymyksiin. Tuo ulostyöntäminen on todella hyvin mahdollinen seuraus, jos kommunistit saisivat kehitettyä hallituksessa oloa sellaiseksi kuin pitäisi. Sen olennainen edellytys olisi tietenkin liikkeen yhtenäisyys, jolloin koko liike ulottaisi kamppailurintaman työpaikoilta ja asuntoalueilta hallitukseen saakka eikä osa vain ylimalkaisesti vastustaisi hallitusta ja siellä toimimista.

Toisaalta valtiokoneistolla on myös suhteellinen itsenäisyys. Voi olla että Kekkonen vaikuttajineen on miettinyt, että mikäli kommunistit eivät ole hallituksessa, sosialidemokraatitkaan eivät uskalla osallistua. Tämän jälkeen yhteiskunta on halki, mistä voisi seurata epätoivottavia tuloksia. Vasemmiston ottaminen hallitukseen on myös yhteiskunnallinen pakko, koska vaikutus yhteiskunnassa on kasvanut. Kommunistit eivät ole hallituksessa vain sen takia, että he takavat yhteiskuntarauhan.

Soihut: Elleivät kommunistit itse toimi hallituksessa siten?

Kajanoja: Ehkä he itse toimivat... Mutta toisaalta, jos hallituksessa toimimisen tapaa kehitetään esittämääni suuntaan, niin se voi johtaa siihen, että meidät työnnetään pois hallituksesta kuten ranskalaiset kommunistit 40-luvun lopulla. Mutta jos onnistutaan hyvin, niin saamme kohotettua oman puolueemme luotavuutta kansalaisten silmissä ja luultavasti myös naapuripuolueiden toiminnassa vahvistettua samanlaisia toimintatapoja. Silloin niidenkin toiminta alkaisi ohjautua enemmän kansalaisista ja jäsenistöstä päin. Ne radikalisoituivat.

Tämä olisi vaihtoehto sille, että meidät heitettäisiin ulos ja voitaisiin lähestyä demokraattista käännettä. Ja vaikka heitettäisiin ulos, sama toimintalinja jatkuisi.

SKP:n toimintalinja ja hallitus

Soihut: Minkälaiset mahdollisuudet puolueella olisi toimia kollektiivisella tavalla? Olemassaoleva tilanne ei näytä kovin ruusuiselta.

Kajanoja: Esimerkiksi asuntopoliittisessa toimikunnassa käsittelemme kaikki hallitukseen tulevat kysymykset. Molemmat osapuolet olivat mukana. Vähitellen saimme Asukasliiton ja Vuokralaisten

Keskusliiton mukaan samoihin kampanjoihin. Sivumennen sanoen saatoimme antaa yhdelle – eikä kahdelle – toverille asian valmisteluja ja toteuttamisia eikä kukaan enää epäillyt, että hän ”kähmii siellä”. Seurauksena oli aika mittava toiminnallisuuden kasvu: järjestimme erilaista kansalaistoimintaa asumiseen liittyen.

Metallin ja Helsingin nuorisopiiriin kokemukset viittaavat toiminnan vireytymiseen. Kahtiajakautumisen voittaminen alkuvaikeuksien jälkeen aiheuttaa hyp-päyksellisen toiminnan nousun. Oikeaan suuntaan. En tiedä, jaksako nousu pysyä sellaisena. Mutta kun keskustelin toimihenkilöryhmän kanssa budjettikamp-pailun järjestämisestä, he vakuuttivat että ihmiset odottavat käsittelymahdollisuuksia ja ovat valmiita toimimaan.

Ennen viime budjettia oli tehty paljon työtä erityisesti kehitysalueiden kuntien asuntotuotantomäärärahojen kohdalla. Kuntien kehittyminen on suurelta osin riippuvainen vuokra-asuntojen lisäämisestä, koska työpaikkoja olisi tulossa, mutta työntekijöille ei löydy asuntoja. Aika paljon meidän aloitteistamme kunnallispoliitikot ja myös keskustalaiset kunnallispoliitikot heräsivät. Ja kun alueet ovat valtiovarainministerin ja muiden keskustapuolueen ministerien varsinainen kannatusaluetta niin toiminnalla oli myös tämän vuoksi jonkin verran suoranaista vaikutusta budjetin asuntotuotantomäärärahoihin.

Ei-resepti, kyllä-resepti vai toiminta

Soihut: SKP:n hallituskysymyksen arvioinnista saa keskeneräisen kuvan. On joko hirvään yksinkertainen ei-resepti tai kyllä-resepti. Olisiko käytännöllisenä johtopäätöksenä hyvä, että esimerkiksi lehdet nostaisivat enemmän esille ongelmakysymyksiä, jotta totaalin negaatio tai puolustelu voitaisiin ylittää? Ehkä siihen tapaan kuin hallitusarvioaineistossa.

Kajanoja: Tottakai. Meillä on käyty keskustelua yli vuoden – tai kauemmin. Mutta sanoisin, että painopiste pitäisi olla esittämäni kaltaisen toiminnan saamisessa liikkeelle.

Minusta pitäisi saada parannettua käytäntöä, joka on teorian kriteeri. Esimerkiksi parempi kuin kirjoittaa tästä ongelmasta, miten vaatimukset yleensä liittyy budjetin kokonaisuuteen ja taisteluun vallasta, josta olemme edellä jutelleet ja jota sitäkin pitää tehdä, olisi nyt rakentaa konkreettinen vaihtoehtobudjetti. Esimerkiksi kirjastoalalla tulisi kääntä kirjasto-työntekijöiden puoleen ja pyytää esityksiä kohteista, summista jne. ja esittää heille myös koko budjettiraami.

Ihmiset tiedostavat poliittisen toiminnan parhaiten käytännön esimerkkien kautta. Kirjastotyöntekijät kirjastokysymyksen, Valmetin työläiset työsuhtetur-

van kautta. Lähtökohtana pitää olla ihmisten arkipäivä ja arkityö, jossa he törmäävät elämiseen ja yhteiskuntaan kaikkien läheisimmällä tavalla. Ei riitä, että jaetaan postiluukuista ”rauha, työllisyys, demokratia” paperia. Esimerkiksi Valmetin työntekijä, joka on saanut lopputilin, törmää välittömästi työsuhteturvaky-symykseen. Välitön kokeminen ja arki-

päivä on kaiketi meidän jokaisen ajattelun perustana. Jos emme mieltä näin, käytämme niin abstrakteja käsitteitä, ettemme niitä itsekään ymmärrä. Meidän ei pidä tulla ylhäältä päin opettamaan ihmisille aakkosia ikäänkuin he eivät tajuaisi tilannettaan, vaan ainoastaan me, jotka tunnumme yhteiskunnan rakenteen.

Tämä merkitsisi toisenlaista poliittista toiminnan tapaa, jonkinlaista suunnanmuutosta.

Alueellisesta toiminnasta

Soihut: Alueelliset toimintamuodot ovat ongelmallisimpia. Esimerkiksi Kruunuhaan osaston työ on vaikeampaa kuin työpaikkaosaston toiminta. Tai osasto kehitysalueen kunnalla, joka on kuitenkin kokonaisuus.

Kajanoja: Jos ajatellaan esimerkiksi Kruunuhaassa asuvaa eläkeläistä, niin Eläkeläiset ry. on hänelle luontevin toimintakenttä koskien toimeentuloa ja sitä kautta talouspolitiikkaa. Sen sijaan alueosaston vaatimukset kohdistuvat sellaisiin asioihin kuten liikenne tai saneeraus-kysymykset. Yhteiskunta ei peilaudu kokonaisuuteen, koska Kruunuha ei ole itsenäinen yhdyskunta, jossa yhteiskunnan ongelmat olisivat pienoisuudessa.

Mutta miten Kruunuhaan kaltaisilla alueilla puolueorganisaation pitäisi toimia? Tuulikki Müller kertoi, että hän toimii Pariisissa sellaisessa RKP:n osastossa, jossa on vain viisi henkeä, jotka asuvat vielä eri puolilla Pariisia. Osaston jäsenillä on ystävyysuhde ja osastolla yhdessäolofunktio. Tähän liittyy kauheasti vaaroja: eri sosiaaliryhmät eristyvät. Mutta kyllä jossain lähiössä organisaatiomuodot pitäisi miettiä. Missä määrin puolueosastojen tulisi tarjota vaihtoehtoja kulttuurista? Missä määrin sen pitäisi olla muuta kuin välitöntä yhteiskunnallista vaikuttamista tai opiskelua. Työväen kulttuuri yhteiskunnan rakenteen muutoksen vaikutuksesta on aika pitkälle häviämässä. Minusta tuntuisi vieraalta ajatukselta kansandemokraattisen pilkkikerhon perustaminen; en tiedä olisiko edes hyvä, että olisi vain kansandemokraattinen, mutta sellainen, joka liittyy kulttuuriin ja elämäntapaan.

Soihut: Kesällä ainakin hyvä... Ongelma on siinä, että työväenliike on organisoinut keskeisesti porvarilliseen valtioon vaikuttamiseksi. Se on luonut toiminnalliset rakenteet ja käytännöt eduskunta- ja hallituspolitiikkaa varten, muodostunut tavallaan parlamentarismin peiliksi. Nyt kansalaisten tyytymättömyys on oikeutetusti kasvanut tätä tahdonmuodostamistapaa kohtaan. On syntynyt erilaisia elämäntapaa ja sosiaaliseen kanssakäymiseen kohdistuvia liikkeitä. Työväenliikkeen tulisi laajentaa myös omia toimintamuotojaan, luoda ja edistää sellaisia työtapoja, joilla ei ole suoraa ja omaa valtiollisen vaikuttamisen kanavaa tai budjettilohkoa, momenttia.

Puolueosasto säilyttää tietysti poliittisen funktionsa – RKP ratkaisumalli vaikuttaa ghetomallilta – vaikka yhdessäolofunktiota ei voikaan väheksyä.

Kajanoja: Emme ole kasvottomia; yhdessäolofunktio on aina jossain määrin mukana. Olen taipuvainen ajattelemaan että puolueen funktioihin kuuluu suhde valtiokoneistoon tärkeältä osaltaan ja sen lisäksi ideologinen työ ja opiskelu. Kulttuuria luovat osat eivät oikein sovi puolue-

celle, vaan olisivat luontevammin esimerkiksi TUL:n toimintaa jne. Mutta voimemehan me olla luomassa niitä muiden kanssa vaikka emme puolueosaston sisälle.

Homo politicus ja elämäntapa-teeman merkitys

Soihhu: On vaarallista, että liikkeeseen on syntynyt *homo politicus*- tyyppinen ihmiskuva. Toisin sanoen, että kommunisti on kauhean totinen veikko, joka ei tee mitään muuta kuin ajattelee valtiota, valtakysymystä ja budjettia. Jos pyritään yhteiskunnan perusteelliseen muutokseen, kommunistien tulisi kyetä hedelmöittämään mitä erilaisimmat elämäntapaliikkeet niiltäkin osin kun ne eivät ole poliittisia. Toisaalta kommunistien tulisi imeä siltä itseensä muutospotentiaalia ja miettiä mitä vaatimuksia ne asettavat myös suhteessa valtioon. Eli millä tavalla valtion pitäisi tukea kansalaistoimintaa?

Kajanoja: Minusta tuntuu, että Koivisto-ilmiön yksi vähäinen selittäjä on, että ihmiset näkivät, että hän ei edusta pelkästään homo politicusta. Hänen koko elämänsä ei ole vain politiikkaa, vaan miehellä on perhe, hän pelaa lentopalloa ja elää niinkuin tavalliset ihmiset. Manulla on kulttuurin piirteet itessään, hän on kuten me...

Soihhu: Voi olla, että juuri sisäisen tilanteen lietsomana on yltöpoliittisuutta. Kärjistettynä sanoen: onko kaksi perinnettä, toinen on *lahkolainen* ja myös illegaalisen työn *perinne* ja toinen on leimallisesti *valtiokoneistorajoittunut politiikkakäsitys*?

Soihhu: SKP kantaa itessään paitsi poliittista kumousta myös koko yhteiskunnan perusteellista uudelleenjärjestelyä ja *sosiaalista kumousta*. Nämä voivat olla ristiriidassa, mutta myös hedelmällisessä ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi Marxin renesanssi-ihmisen ihanteet. Jos pyrimme toteuttamaan niistä tässä päivässä, törmäämme taloudellisesti ja poliittisesti rajallisiin mahdollisuuksiin. Mutta jännitteen pitäisi kuitenkin säilyä ett vaihtoehto kulkisi eteenpäin koko laajuudessaan.

Kajanoja: SKDL:n elämäntapa-aineistossa esitettiin kysymys miksi työläiset eivät työpaikoilla laittaisi palkkojaan yhteen ja jakaisi sitten keskenään tarpeiden mukaan. Ensin voi ajatella, että ajatus on ihan hihhulimainen ja täysin irti tästä maailmasta. Mutta vaikka se ei toteudukaan nykyisessä yhteiskunnallisessa ja poliittisessa tilanteessa, kysymyksen herättäminen on mainitun jännitteen kannalta hyvä. Koska samalla joudutaan miettimään, mitkä rakenteet estää tämän kaltaisten esitysten toteuttamisen.

Soihhu: Joka tapauksessa ollakseen myös sosiaalisen kumouksen kantaja puolueen pitäisi heittää paljon laajempia

kysymyksenasetteluja kuin mitä voidaan poliittisesti välittömästi ajaa ja myös siten imeä itseensä politiikan vastaisuutta vaikka onkin mukana politiikassa.

Kajanoja: Otan yhden esimerkin budjettipoliitikasta. Jos ajatellaan, että uutta hallitusta muodostettaessa olisi yksi miljardi käytettävissä kahden vaihtoehdon välillä: toinen siten, että alennetaan esi-

merkiksi liikevaihtoveroa prosentilla tai toinen, että sama rahamäärä käytetään päivähoidon ja koulutuksen parantamiseen. Liikevaihtoveron alentaminen merkitsee kulutustavaroiden hintojen alenemista. Päivähoidon ja koulutuksen kehittämisen kohdalla tehtäisiin elämäntavan kannalta toisen suuntainen valinta: lapset saisivat mahdollisesti virikkeellisempää päivähoitoa, kouluissa opetusryhmäko-koa pienennettäisiin.

Hyvin käytännöllinen ratkaisu vaikuttaa yhteiskunnalliseen ympäristöön, jossa luodaan elämisen tapaa. Ja nykyisessä tarpeiden tyydyttämisen vaiheessa suurella osalla ihmisiä ei ole enää tärkeä pesukoneen hankinta, vaan tärkeämpää on että lapset kehittyvät vääriin suuntaan, tai ettei saa kontaktia naapureihin, yksinäisyys. Luulen, että me olemme jääneet tavaravaatimuksinemme jälkeen ihmisten arvostusten muuttumisesta. Nyt olisi paljon suuremmat edellytykset esittää jopa suoraan kommunistisen elämäntavan ihanteita ja osoittaa pienten asioiden yhteys niihin.

SKDL:n elämäntapa-teemaa vastaan esitetty kritiikki pulppuaa mielestäni selaisista lähteistä, jotka eivät enää ole 80-luvun lähteitä: ekonomismista, vanhakantaisuudesta ja ties mistä pirusta.

Soihhu: Työväenliikkeellä ei ole reaalisessa mielessä kehittynyt työpaikoista ja työn sisällöstä ja tarpeista lähtevää taistelutraditiota, vaikka poikkeuksiakin on olemassa. On kamppailtu edunjakopoliitiikan raameissa, mutta ei vaihtoehtoisesta kehitysperspektiivistä. Pitää tietysti taistella työpaikkojen saamiseksi, mutta myös työn sisällöstä: onko työ hiostavaa, virikkeellistä, minkälainen on työmiljö, työorganisaatio? Varmasti monet syyt ovat vaikuttaneet siihen, että Suomessa taisteluperinne on jäänyt vähäiseksi. Siirtolaisuus Ruotsiin on yksi tekijä. Edelleen pitää tietysti taistella myös työpaikoista, nämä eivät ole vastakkaisia – mutta myös vaihtoehtoisista tai uusista tarpeista kumpuavista työpaikoista esimerkiksi koulutuksen alalla tai kehitysalueiden uuden tuotannollisten ratkaisujen kehittämiseksi.

Kajanoja: Vaikka olen sitä mieltä, ettei ole mahdollista kehittää yhtä suurpääoman 'kilpailukyky'-tunnusta muistuttavaa vastatunnusta, niin budjettikamppailun kohdalla parhain lähellä olisi yhteiskunnallisten palvelujen laajentaminen ja kehittäminen.

Emme ole kyenneet muuttamaan poliittiseksi taisteluksi ihmisen työpaikalla olon tuskaa. Yritysdemokratiastakin puhuttiin siten, että keskustelu pyyhki ylitse olennaisista ongelmista.

Soihhu: Yhteiskunnallisten palvelujen laajentaminen kuulostaa byrokraattiselta...

Elämäntapateemasta yksi esimerkki. Jos miettii, miten kommunistit voisivat toimia esimerkiksi poromiesten keskuudessa. Ei ole viisasta, että pyritään neuvomaan miten poroja tulisi hoitaa. Mutta viisaampaa olisi keskustella, mitä Savukosken poromies voisi tehdä vapaa-

aikanaan. Kunnassa ei tapahdu yhtään mitään, poromiesten tapana ei ole käyttää kirjastopalveluja ja niinpä kunta juokin keskikaljaa eniten per capita Suomessa. Ja poromiehet ovat tyytyväisiä, että tulos on heidän aikaansaannostaan. Mitä ihmettä siellä voisi tehdä: poronhoito on osavuosityötä, 3-4 kuukautta talvella ja kuukausi kesällä ja loppuajana ei ole varsinaista tekemistä? Porot juoksee metsässä itsekseen.

Kajanoja: Toinen esimerkkitapaus. Kannonkosken kunta. Kunnanjohtaja on pitänyt itsensä puolueisiin sitoutumattomana. Joidenkin mielestä sellainen "puolihihullu" mies, joka saa jotain aikaan ja pystyy ajamaan omaa linjaansa välittämättä muista. On kuitenkin saanut puolueiden tuen taakseen. Kunnan työttömyysaste oli noin 18 %; nyt se on 5 %. Tulos on suurelta osin kunnanjohtajan työn tulosta.

Hän palkkasi esimerkiksi virastotöihin arkkitehteja ja rakennusmestareita ja monet ajattelivat, että pieni kunta mence tuota pikaa konkurssiin. Kunnanjohtaja lähti kehittämään ennakkoluulottomasti energiatuotantoa, rakensi teollisuushallia, luomaan vapaa-ajan palveluja, leirintä-alueita. Erilaisin ratkaisuin hän pudotti työttömyyttä. Kaikkea ei tehty valtion tuella, vaikka sekin oli olennaista.

Mutta eikö meidän pitäisi mennä sinne katsomaan ja oppimaan toimintamuu- doista ja kokemuksista, joita voitaisiin käyttää hyväksi kunnallisjärjestöjen toiminnassa? Kokemukset eivät tietysti selaisenaan sovi Helsingille eikä Tampereelle.

Me olemme unohtaneet positiivisten esimerkkien vaikutuksen. Kenties siksi, että olemme yhteiskunnallisessa oppositi-ossa ja siksi keskitymme ruotimaan itse-ämme ja muita.

Esimerkiksi hallitusohjelmaneuvo- tteiden uutisointi lehdisämme kuvastaa tilannetta. Saimme miljardin työllisyys- paketin ja työttömyysturvan kääntymään nousuun. Kansan Uutiset kirjoitti samaan aikaan etusivullaan salkkujaosta isolla otsikolla ja Tiedonantaja unohti koko asian. Esimerkiksi rakennustyöläi- set olivat puoli päivää lakossa työttö- myysturvan vuoksi.

Kun tulin yön neuvottelun jälkeen ko- tiin ja luin aamulla lehdet: teki mieli tun- kea ne vessaan. Oli saatu kuitenkin jouk- kien tuen ansiosta joitakin tuloksia. En ota tällä esimerkillä kantaa hallitukseen menoon tai ei-menoon. Mutta tuollainen vaikeneminen joukkotoiminnan tuloksis- ta ei taatusti nosta toimintaan osallistu- neiden työläisten isetuntoa, ei lisää val- lankumouksellisuutta, ei innosta toimin- taan pidemmälle menevien vaatimusten puolesta. Ja sitähan nyt tarvitaan.

TILAA!
UUSI VALTA
 PL 162 00161 HELSINKI 16
 Puh. 90-651 451
 PS-tili 443 99-7

10 numeroa
vain 50mk!

(Ps. HETI)

TILAAAN UUDEN VALLAN

Nimi

Osoite

Postitoimipaikka

Koko vuodeksi 1982 hintaan 50 mk. Tukitilauksena hintaan 100 mk.

Lähetä kuponki Uuden vallan toimitukseen osoitteella PL 162, 00161 HELSINKI
 16 tai maksa tilauksesi suoraan Uuden Vallan PS-tilille 443 99-7.

Perisynti ja puoluedemokratian ongelmat

Juhani Lehto

Wer recht bescheyden vol werden
Der pit got trumbye aufferden

"Toimihenkilöiden vieroittuneisuus, elävän yhteistoiminnan vaihtuminen muodolliseksi oikeussuhteiksi ja järjestön jakautuminen aktiiviseksi toimihenkilöstöksi ja passiiviseksi massaksi – siinä nykyisen työväenliikkeen perisynti."

Näin puuttuu keskustelumme ajankohtaisella tavalla Otto Wille Kuusinen 61 vuoden takaa (Perisynti, Valitut teokset s. 51).

Mikä on syynä tilaan, joka kyettiin arvioimaan jo 61 vuotta sitten?

Valtiollistumisen tendenssi – sanotaan SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen valmisteluteesissä. Tämän lisäksi yhteiskuntasuhteiden läpikapitalisoituminen sanoo ehkä "uusinta marxilaista tutkimusta" läpikäynyt toveri.

Ei mitään uutta auringon alla, kommentoi Saarnaajan sanoin Otto Wille ja huomauttaa, että hän kirjoitti jo aikanaan:

"On ilman muuta ymmärrettävä, että perussyynä tähän ilmiöön on kapitalistisen miljöön vaikutus. Kapitalismi on muuttanut kaikki yhteiskunnalliset suhteet muodolliseksi arvojen vaihdoksi. Poliittikka on kapitalismin oloissa poliittista "afääriä". Niin porvarilliset valtiot kuin myös erilaiset poliittiset puolueet harjoittavat sitä liikemiesmäisesti virkakoneistonsa välityksellä kilisevän kullan ja poliittisten bankettien avulla, ts. verotuksesta saaduilla varoilla ja ostamiensa äänestyslippujen avulla. Kehittyvä työväenliikettä ei ole voinut vastustaa tätä vaikutusta." (s. 50)

Osapuolia ei Otto Wille tunne. Tässä hän näyttää Into Kankaan ja Urho Jokisen ystävältä – vai onko näin?

Mielestäni on myönnettävä tosiasiat – ja tosiasia on, että puolueessa on osapuolet. Ei vain joidenkin aivoissa, vaan puolueen käytännössä. Toinen asia on, jos osapuoli samaistetaan ryhmäkuntaan. Lenin määrittelee ryhmäkunnan ryhmittymäksi, joka muodostuu edustajakokouksen aatteellispoliittisesta linjasta poikkeavan ohjelmallisen linjan pohjalta. On täysin mahdotonta jakaa tällaisen määrittelyn pohjalta SKP ylhäältä alas kahteen ryhmäkuntaan.

Mutta myös osapuolien aiheuttamiin ongelmiin Otto Wille antaa oikeaa suuntaa. Perisynti on reaalin ongelma molempien osapuolten sisällä, onpa se ongelma sielläkin, missä osapuolijakoa on lievennetty, nuoriso- ja rauhanliikkeessä, ay-liikkeessä ja muualla.

Osapuoltilanteen olemassaolo perustuu 1970-luvun edustajakokouspäätöksiin. Tilanteella "on haluttu ehkäistä poliittisideologisiin mielipide-eroihin perustuva syrjintä puolueessa eli toisin sanoen turvata edes puoluedemokratian alkeellisin taso" (Taisto Sinisalo/Juhani Ruotsalo): Vastaus on vasemmistopoliittikka, s. 155). Mutta samalla tilanne on mahdollistanut perisyntin lähes kriittikötömän mellastuksen.

Tilanne on ollut kuin puoluebyrokraatin toiveuni.

Puoluebyrokraatin huipulla ollen Arvo Aallon ei muka tarvitse ottaa vastuuta aatteellisen, poliittisen ja organisatorisen aloitteen häviämisestä, jäsenten mieliteiden ja kritiikin käsittelemättömyydestä... Syynä ongelmiinhan on vähemmistö! (= Miten muuten vähemmistö olisi voinut estää Aaltoa johtamasta jäsenistöä joukkoliikkeisiin, eihän se ole voinut estää häntä menemästä hallitukseenkaan?)

Ja kyllä osapuoliasetelma sopii alemman tason byrokraateillekin, niin "enemmistö" kuin "vähemmistönkin puolella. Toimimattomuuden ja muodollisen toiminnan arvostelun sijasta arvostelu voidaan aina kohdistaa toisen osapuolen johtajiin.

On huomattava, että tällainen byrokraatin puolustusmekanismi sulkee pois myös keskustelun aatteellisista ja poliittisista kysymyksistä ja erimielisyyksistä. Jokainen byrokraatin kanssa tekemisiin joutunut tietää, ettei byrokraatti vaivaudu perehtymään toisen osapuolen näkemyksiin. Byrokraatille riittää se, että toinen osapuoli on väärässä. Häntä ei niinkään kiinnosta, miksi tämä on väärässä, mitä virheestä olisi opittavaa, miten virheistä päästäisiin eroon. Näin häivytetään aatteellispoliittinen keskustelu ja yhteisen toiminnan mahdollisuus – ja mahdollisuudet osapuolijalon voittamiseen.

Noidankehä?

Osapuolijako on eri asia kuin 60-luvun ristiriidat. Osapuolijako ei ole 60-luvun aatteellispoliittisen kyytömyyden ilmaus, vaan järjestöllinen ratkaisu, joka pelasti puolueen hajoamasta tuolloisiin aatteellispoliittisiin erimielisyyksiin. Osapuolijako oli siis puoluedemokratian alkeisturva – turvasi puolueen jäsenten oikeuden toimia ja vaikuttaa puolueen sisällä.

Sitä yhteiskunnallista tilannetta, joka synnytti 60-luvun ristiriidat, ei enää ole. Mutta onko osapuolijako järjestöllisenä ratkaisuna samalla ohitettu? Mielestäni ei vielä. Riittää, kun lukee Kansan Tahtoa. Kyllähän lehti juntaa edustajakokouksen enemmistöä "perusenemmistöläisyyden" taakse ja näyttää ovea (tai kirvestä) niille, jotka eivät tähän tyydy. Mitä on "perusenemmistöläisyys"? Eikö se ole juuri 60-lukulaisuutta, palaamista osapuolijalon vanhentuneille lähteille. Ja eikö Erkki Kauppila Kansan Uutisissa yhdy tähän esittäessään paluuta "60-luvun avauksiin"?

Kysymys kuuluu: miten turvata puolue "perusenemmistöläisen" byrokraatin ja sen tukeman aatteellisen poikkeaman (joka ilmenee esimerkiksi suhtautumisessa Neuvostoliittoon, historialliseen kompromissiin ja demokratian luokkaluonteeseen) jyräykseltä? Tämä on kysymys paitsi "vähemmistölle" (eikä vain

vähemmistöbyrokraateille) myös jokaiselle, joka näkee välttämättömäksi puolueen uudistamisen 80-luvun haasteisiin tarttuvana marxilais-leniniläisenä joukkopuolueena.

Edellä kirjoitettu näyttää noidankehältä. Puoluedemokratian vuoksi tarvittiin osapuoliasetelma. Jokin vastaava – jolle entistä – tarvitaan edelleenkin. Osapuoliasetelma taas on lisännyt byrokraattien valtaa.

Ei ihme, että syntyy osapuolirajat ylittävää liikettä puoluedemokratian laajentamiseksi ja nk. puoluejulkisuuden puolesta!

Vastaus lieene vain siinä, että nähdään ainoa tie osapuoliasetelman voittamiseen. Se ei ole sellainen irrottautuminen osapuolista, joka jättää byrokraatin järjestölliseen valtaan. Osapuolijalon voittaminen voi onnistua vain byrokraatin voittamisen kautta. Siksi osapuolista irrottautuminen ei voi olla irrottautumista järjestöistä, ryhmittymistä järjestöjen ulkopuolella, vaan toimintaa nimenomaan puoluejärjestöissä.

Tässä on oltava realistia. Vain "perusenemmistöläinen" byrokraatia on sellaisissa asemassa, että se voi hajottaa puolueen ja tehdä tyhjäksi kaikki mahdollisuudet byrokraatin ja osapuolijalon voittamiseen. Siksi se on päävaara esimerkiksi ylimääräisen edustajakokouksen osalta.

Mutta päävaaran näkeminen ei riitä. On selvä, että byrokraattisen menetelmän ei enemmistöbyrokraatiaa mureta. Suurena vaarana on täydellinen pysähtyminen byrokraattisuuden alle. – Voisipa jopa ennakoida, että jos tarpeeksi pitkälle jatketaan, eri osapuolten byrokraatit liittoutuvat eri osapuolten kritikkoja vastaan!

Anarkia?

Osapuolirajat ylittävää liikettä puoluedemokratian laajentamiseksi on syytetty anarkian vaarasta. Tämä syytös osuu oikeaan. Mutta on myös sanottava, miten se anarkia syntyy. Otto Wille on taas otettava auktoriteetiksi:

"Anarkismi on työväenliikkeessä virkavaltaisuden vastakkainen kohtio. Ne ovat toinen toisensa seuralaisia. Muodollinen järjestödemokratia ei voi hävittää enempää virkavaltaisutta kuin anarkismiakaan, sillä nämä kehittyvät porvariston perisyntinä nimenomaan sen pohjalta. Organisatorinen sentralisaatio, ts. pyrkimys varman johdon luomiseen, ei voi siitä syystä saavuttaa koskaan tarkoitustaan, jos se pohjaa yksinomaan muodolliseen demokratiaan. Formalistiset sentralisijat yrittävät tosin hävittää anarkian puolue-elämästä, tehdä lopun hillittömästä hyödyttömästä mielivallasta. Mutta tuloksena heidän virheellisistä menettelytavoistaan on päinvastoin vain erimielisyyden ja anarkian lisääntyminen." (s. 55)

Siinä on vastausta Into Kankaan kuvitelmiin – ja monien muiden kuvitelmiin –, että muka puoluejohdon puhdistaminen voisi tuoda järjestyksen puolueeseen.

Elimellinen yhteys joukkoihin

Otto Willen ratkaisu ei siis ole vain byrokraatin vastainen liike "alhaalta" – se ajautuu anarkiaan. Ratkaisua hän etsii demokraattisesta sentralismista, samanaikaisesta demokratian ja sentralisaation kehittämisestä. Ja tämän perustaksi asettaa: *elimellinen yhteys joukkoihin*.

Tässä teesissä on meillekin mieltämistä. Alhaalta syntyvän demokratiapaineen pelastaa anarkian ongelmalta vain yhteys työvätekeviin joukkoihin – sillä joukkoliike puhdistaa kummasti anarkiasta ja pakottaa järjestäytyneisyyteen ja toiminnan keskittämiseen.

Ylhäällä johdon – ja eri osapuoliin kuuluvien johtajien – tasolla taas byrokraatin erottaa parhaiten siitä, mikä on hänen todellinen suhtautumisensa joukkoihin. Puhuuko hän vain joukoista ja joukkoliikkeistä yleensä, vai kykeneekö hän myös tarttumaan konkreettisiin joukkoliikkeisiin ja tukemaan niitä ja tukemaan niihin aidosti.

Miten elimellinen yhteys joukkoihin syntyy?

Kyllä tässä on pakko yhtyä teesiin: ensisijaista on politiikka, järjestölliset kysymykset ovat politiikalle alisteisia.

Mutta politiikka ei tällöin todellakaan tarkoita vain tuota tai tätä kantaa eduskunnassa ratkaistaviin asioihin. Se tarkoittaa yhteyttä joukkoliikkeisiin, niiden tavoitteisiin ja tunteuksiin. Se tarkoittaa sellaisen voiman luomista, jolla muun muassa vaikutetaan eduskunnan päätöksiin. Ja juuri näin ymmärretyn politiikan kautta voi syntyä elimellinen yhteys joukkoihin.

Byrokraattikin voi sanoa, että ensisijaista on politiikka. Mutta byrokraatin käytännössä on aina ensisijaista järjestö, oman aseman säilyttäminen niin arvostelun kuin ikävän käytännön luokkataistelun ongelmien ulkopuolella.

Siksi byrokraatinvastaisessa taistelussa keskeisen keinon muodostaa tarttuminen joukkoliikkeisiin, järjestöjen pakottaminen mukanaan niiden järjestämiseen, politiikan keskeisyyden tunnuksen kaappaaminen niiden käsistä, joille se ei kuulu. Ja tämän pitäisi siksi muodostua laajan ja avoimen keskustelun lisäksi puoluedemokratiaa ajavan kriittisen liikkeen toimintaperiaatteeksi. Juuri tämä on se yhteys, jota kautta byrokraatin vastustaminen suuntautuu järjestöjen sisään – eikä helposti eristettävänä ja anarkismia innostavana järjestöjen ulkopuolelle. Juuri tämä on myös se yhteys, jota kautta keskustelu saa mieltä ja yhteyden käytäntöön. Sillä ilman tätä käytännön yhteyttä keskustelu muuttuu vain tutkijoiden keskusteluksi tai ajaa harhaan.

Todellisesta vaihtoehdosta -

vaihtoehdon todellisuudesta

Sakari Hänninen

Pintalehdissä on muodikasta luetella mikä on muodikasta. Hesariissa (17. 4. -82) Katariina Kaila katsoo, että on muodikasta olla vaihtoehtoton. Hänen mukaansa vielä kolme vuotta sitten oli vaihtoehtoista olla vaihtoehtoinen. Nykyisin on hänen mukaansa toisin: vaihtoehtoisuus on kuluneista fraaseista kuluneimpia. Nykyisin on Bernstein muotia. Kaila kuitenkin kummeksuu, että silti jotkut käyttävät sanaa "vaihtoehtoinen", vaikka sen ikäviini ominaisuuksiin kuuluu se, ettei sitä voi määritellä. Nykysuomen Sanakirjastakaan ei ole apua, tai tietosanakirjasta, toisin kuin Bernsteinin tapauksessa. Ja sellaista mitä ei voi määritellä, sitä ei ole olemassa, m.o.t.

Tämän päivän muodista ei ole pitkä matka eilisen muotiin, kun on kysymys aatteista ja politiikasta. Katariina Kailasta ei ole sittenkään pitkä matka Unto Varjoseen, hetken miellelyhtymänä. Varjonnan kirjoitti heti sodan jälkeen kirjan, jolle antoi mielestään kovin ivallisen nimen "Todellinen demokratia". Varjonen katsoo, että heti sodan jälkeen oli muodikasta lingota hajanaisia vaatimuksia ja iskusanoja, joilla selitettiin nykyinen (suomalainen) demokratia huonoksi, koska se ei ollut todellista demokratiaa. Todellisessa demokratiassa vallitsisi suloinen sopu ja rauha, kuten Varjonen uskottavan. Hänen mukaansa "todellinen"-sanan määrittelevä käyttö on suosittua silloin, kun sormi kohoo suuhun ratkaisemattomien arvoitusten edessä: puuttuisi vain, että puhuttaisiin todellisesta todellisuudesta.

Puhun itse mielelläni vaikka vaihtoehtoisesta vaihtoehdosta tai todellisimmasta todellisuudesta, mikäli se takaa, ettei tarvitse kuulua käsitteenmäärittelijöiden ja todellisuudenrakastajien yliajalliseen kastiin. Mikään ei ole yliajallista, muuttamatonta tai muuttamatonta - tuskin edes ratkaisemattonta. Jos taas asioita ja niiden käsitteitä pidetään muuttuvina, niin silloin parempi on kehittää kuin määritellä, parempi on katsoa maailman muuttumista kuin muuttumatonta maailmaa.

On otaksuttavaa, että niin Kaila kuin Varjonen katsovat olevansa vapaita yksilöitä, itsenäisiä ajattelijoita, joita eivät sido sen paremmin menneisyyden ideologiat kuin tulevaisuuden utopiat, he elävät tässä ja nyt, määriteltävien ja koeteltavien tosiasioiden maailmassa. Näin tietenkin on: ihminen, jolle ei ole olemassa menneisyyttä tai tulevaisuutta, hän tuntee olevansa "absoluuttisen vapaa". Kokeemaansa vapautta hän helposti sitten käyttää kaiken "silmin näkemättömän, korvin kuulemattoman ja käsin koskematto-

man" kieltämiseen. Miksi? Tietenkin siksi, ettei menettäisi vapauttaan.

Viime aikoina on puhuttu paljonkin uudenlaisesta demokratiasta, osallistuvasta demokratiasta. Olen melko varma, että ainakin Varjonen pitäisi näitä käsitteitä puheina "todellisesta todellisuudesta". Varjonen on tässä tapauksessa sivuseikka, mutta varjokset eivät ole. Varjosten asenteita on kaikkialla, valitettavasti myös kansandemokraattisessa/kommunistisessa työväenliikkeessä. Kun varjokset kuulevat tai lukevat sanan "osallistuva demokratia", he ensimmäiseksi katsovat ympärilleen, kokemuksen valossa, esimerkin toivossa. He eivät usein katso kauas, vain ympärilleen. Sieltähän ei sitten löydy kuin parlamentarismia ja parlamentarismia, jonka takana tiedetään olevan luokkavaltaa ja luokkavaltaa, muttei mitään toisenlaista demokratiaa, osallistuvaa tai vaihtoehtoista.

Vaihtoehtojen kannalta asiat eivät olisi aivan hullusti, jos varjokset olisivat varjossa. He eivät ole. Varjokset ovat paljolti valokeilassa. He eivät ole todellisen todellisuuden keulakuvia, vain tietyn todellisuuden johtajia. Heihin kuuluvat monet työväenliikkeen politiikan tekijät, jotka eivät mistään hinnasta halua näyttää todellisuudelle vieraina. Näyttämisen on nykyisen suomalaisen politiikan esiintymistapa.

Suomalaisessa politiikassa on siirrytty käyttöarvopolitiikasta näyttöarvopolitiikkaan. Poliitiikan käyttöarvoja ovat konkreettiset päätökset ja toimenpiteet, joilla jaetaan etuja ja rasitteita eri yhteiskuntaluokkien ja kansalaisryhmien kesken. Poliitiikan näyttöarvot ovat puolestaan käytäytymismuotoja, joilla pyritään vaikuttamaan kansalaisten ja eritoten kannattajien käsityksiin politiikan tekemisen taidosta ja tuloksellisuudesta. Näyttöarvopolitiikassa on tärkeää näyttää, näyttää näyttäneensä, näyttää nättiä, näyttää nättiä, näyttää nähdystä ja näkyvästi, nähdä näyttäneensä, nähdä muiden näyttämisen, näyttää näköalapaikoilla ja ennen kaikkea näyttää näyttöjä.

Näyttöarvopolitiikka on kiinni käyttöarvopolitiikassa. Näyttäjyksiä käytetään, sillä politiikan näyttämöt ovat käytäntöjä. Kannattajat ovat katselijoita, jotka näkevät vain näyttämöt: tulopoliittisen teatterin, budjettibakkanaalit, vaalivarieteen. Myöhemmin näyttäjät demokratiisesti selittävät katselijoille, kuinka ja miksi erkaannuttiin alkuperäisestä käsikirjoituksesta, missä oli pakko improvisoida näyttämön sisäisen logiikan takia.

Näyttöarvopolitiikan näyttämöt ovat aina valtiotodellisuuden suojeluksessa ja valtion järjestämissä. Kaikki näyttämöt tapahtuvat julkisuudessa, kun taas käyttöarvoiset käytännöt tapahtuvat kulisissa. Katselijat ovat hyvin informoituja näyttämöiden ajankohdista, sillä ne ovat virallisesti eli valtiollisesti lukkoonlyötyjä, niin kuin myös näyttäjien kokovuotinen aika-tila. Vuosittaisista näyttämöistä tehdään lisäksi moninaisia virallisjulkaisuja,

joista voi lukea hyväksytyt arvostelut, jopa näyttäjien näytöt.

Näyttöarvoinen politiikka on näkyvää ja nähtävää todellisuutta ja politiikan näyttäjyille usein ainoaa todellisuutta, jonka vaihtoehtoja pidetään varjosen "todellisuuden todellisuutena". Tietenkin on olemassa politiikan käytäntöjä, jotka eivät koskaan haluaisi näyttämöjulkisuudessa esiintyä, mutta sinne joutuessaan sokaistuvat ja näyttävät aivan käsittämättömästi, mitä sitten arvosteluissa huipallaan vaikka tunnustetaan, että he ovat amatöörinäyttäjyksiä.

Poliitiikan näyttäjät antautuvat yleisönsä nähtäviksi, mutteivat helposti suostu dialogiin katsojien kanssa. Syykin on selvä: dialogihan olisi vaihtoehtoista teatteria, josta "suuri yleisö" ei pidä, kuka nyt haluaisi valmentautumattomana kiivetä kaikkien katsottavaksi. Dialogissa särkyisi myös vainoin rakennettu etäisyys, jolle perustuu koko näyttäjien karisma - paras vain piirtää viiva divan ja kuulijan väliin. Tämän etäisyyden pitäminen on sinänsä helppoa, sillä sitä välittää politiikan edustuksellinen muoto: jokainen edustuksellinen valinta luo välttämättä etäisyyttä, joka näyttöarvopoli-

tiikan oloissa muuttuu edustavuudeksi. Parlamentarisen näyttöarvopolitiikan edustuksellisuus on edustavuutta, jonka toteutuminen tulkitaan demokraattisuuden asteeksi. Kun katselijat ovat poliittisten näytäntöjen edustavuuteen tyytyväisiä, silloin on demokratia toteutunut, kun näet ei ole nähtäviä hallitsemisen legitimaatio-ongelmia.

Mitä tapahtuisi, jos politiikan näyttäyttyjä antautuisi dialogiin yleisönsä kanssa? Dialogihan on sellainen keskustelijoiden välinen vastavuoroinen kosketus, jossa kummatkin altistavat itsensä muuttamisen mahdollisuuteen. Dialogia ei tarvitse pitää valtasuhteena, joka olisi välttämättä sidottu käytetyn kielen pakkovaltaan. Paremminkin dialogia voisi pitää sanallisenä yhteyttäytymisenä, jossa kummankin osapuolen elämys- ja kokemusmaailmat "ottavat mittaa toisistaan".

Anonyymin kuulijakunnan kohdalla politiikan näyttäyttyjällä ei ole yhteyttäytymisen "vaaraa". Suurin osa yleisöstä haluaa näyttöarvopolitiikan ajassa olla anonyymia, dialogia ei synny. Dialogin mahdollisuus onkin paljolti olemassa vain aktiivisten katselijoiden kanssa. Useimmiten aktiivisin yleisö on kriittisintä yleisöä. Dialogin mahdollisuus onkin politiikan näyttäyttyjien kannalta paradoksaalinen: on kaikin puolin uhanalaista ruveta vuoropuheluun minkä tahansa aktiivisen vähemmistön kanssa, koska se vain lyhentää näyttöarvopolitiikassa tarvittavaa etäisyyttä tuottamatta muita mahdollisia etuja tai jopa muuttaa näyttäyttyjää tavalla, joka ei ole edullista valitsevan katsojakulttuurin kannalta. Yleisen johtopäätös on vetäytyminen julkisuuden kuoreen.

Mahdollisessa dialogissa politiikan näyttäyttyjälle ilmenevä ristiriita on usein samalla sisäistetty ongelma. Kysymys ei ole yksinomaan tai edes ensisijaisesti siitä, kuinka hän politiikassaan voisi yhdistää oikealla tavalla käyttöarvoiset käytännöt ja näyttöarvoiset näytännöt. Olisi liian kaviisista väittää, että käyttöarvoiset vaatimukset voitaisiin jotenkin johtaa dialogin ohi, esimerkiksi oman osapuolen näytäntöihin kirjoitetuista alkuperäiskäsikirjoituksista. Kysymys ei ole siitä, että näyttöarvoja antamaan omistautunutta näyttelijää voitaisiin jollain helpolla tavalla kritisoida siitä, että hänen näytöistään puuttuvat yhteisesti etukäteen hyväksytyt käytöt. On turha epäillä, etteikö näyttöarvoihin pyrkivä poliitikko pyrkisi katsojiensa kannalta näyttäytymään parhaassa mahdollisessa valossa. Sen sijaan voitaisiin kysyä, eikö näyttöarvojen näyttäjä ole kyllästynyt etäiseen rooliinsa, eikö näyttöarvoinen politiikka ohita yleisöään etääntyessään "sisäisen logiikkansa pakosta" dialogista, eikö näyttöarvojen politiikka pakosta joudu väistämään käyttöarvojen politiikan tunnuksia? Jos minkä tahansa näyttöarvojen antamiseen omistautuneen puolueen teeseissä tai oh-

jelmissa esitetään vaihtoehtoisen, osallistuvan demokratian tunnus, niin en usko, etteivätkö näyttöarvoiset poliitikot ymmärtäisi mistä on kysymys. Kuitenkin on säännönmukaista, että he pitävät mainintaa ideana, joka nostaa sormen suuhun. Sormen suuhun pistäminen on tässäkin tapauksessa näyttö, tai sitten se todella on opittu tapa. Näyttöarvoisesta käyttäytymisestä on vaikea luopua edes näytännön päätyttyä. Vielä vaikeampi siitä on luopua tapauksessa, jossa itse näyttäytyminen nostetaan keskusteluun: kuka nyt itsensä kieltäisi silloin, kun tuntuu siltä, että siitä juuri on kysymys.

Kun vaihtoehto-ohjelmissa esitetään politiikalle asiakohtaisia tavoitteita, niin kirjoitetun ymmärtäminen ei tuota ongelmia, vaikka näitä vaihtoehtoja ei vielä löytyisi todellisuudesta. Mutta kun vaihtoehto-ohjelmissa esitetään vaihtoehtoja oman politiikan tekemisen tavalle, niin silloin alkavat ymmärtämisen vaikeudet, koskapa oman olemisen todellisuus tuntuu asettuvan kyseenalaiseksi. Ongelma siis alkaa ja sen voi päättää jo vaihtoehto-ohjelman lukemiseen: jos tekstiä ei haluta yhtään lukea oman olemisen ohi, niin on täysin mahdollista panna näyttävästi "kädet ristiin rinnalle" ja antaa päänpuhdistusnäyttö. Mutta ohjelmatekstin voi hyvin lukea myös toisin.

Kun ohjelmissa puhutaan vaihtoehtoista, niillä tarkoitetaan asioita, jotka ovat mahdollisuutena todellisuudessa läsnä. Nämä vaihtoehdot on etsitty ja löydetty katsomalla kriittisesti niin menneisyyteen, nykyisyyteen kuin tulevaisuuteen. Katsomalla kriittisesti menneisyyteen voidaan nähdä nykyisyyden luopuneen joistakin aikaisemmista ihanteistaan, katsomalla kriittisesti nykyisyyteen voidaan nähdä sen itse esittävän tulosten (kriisit, repressio, riisto) kautta vaihtoehtoiset mahdollisuudet ja katsomalla tulevaisuuteen voidaan asettaa aitoja utopioita, joiden toteuttaminen on meidän omasta toiminnastamme kiinni.

Puhuttaessa osallistuvasta tai (parlamentarismille) vaihtoehtoisesta demokratiasta, on katsottu joka suuntaan. Tulos on sitten kirjattu ohjelmatekstiin tiettyyn sanamuotoon, joka ei ole minkään välittömän poliittisen käytännön tarkkapiirteinen kuvaus. Kysymys onkin ehkäpä siitä, ettei tekstin ole tarkoitus "aueta suoraan itsestään", ehkäpä tekstin merkityssisältöön ei olekaan olemassa mitään yhtä alkuperäistä avainta, ehkäpä tarkoituksena on juuri se, että lukija ja lukijat itse pyrkisivät antamaan sille merkityksen. Tämäntapainen ajattelutapa, jossa lukija tai kokija itse on antamassa teokselle merkitystä, on onnistuneesti yleistynyt taideanalyysissä (hermeneuttiset, semioottiset, fenomenologiset tulkinnat), mutta todella paikallaan se saattaisi olla poliittisten ohjelmien kohdalla. Tekstin tulkinnat eivät vielä ole vaihtoehtoisia

käytäntöjä mutta ne ovat näiden käytäntöjen itumuotoja.

Vaihtoehto-ohjelma voisi olla siten avoin "taideteos", että siinä sanotut asiat saavat lopullisen merkityksensä lukijoiden tulkintojen kautta. Lukijat olisivat tällöin ohjelmatekstien aktiivisia tekijöitä eivätkä passiivinen yleisö. Luonnollisesti kukin lukija tulkitsee tekstiä oman kokemus- ja elämysmaailmansa välityksellä, näin tekee myös näyttöarvoinen poliitikko. Tämä lähtökohta ei tietenkään poista sitä, etteikö alkuperäisen tekstin pitäisi jo alunperin olla mahdollisimman puhutteleva eri suuntiin. Tekstin pitäisi parhaimmillaan olla sillä tavalla moniääninen, ettei se pyrkisi puhuttelemaan kaikkia erilaisia ihmisiä samalla tavalla. Yksinäisyys on yleinen puute teksteissä, jotka on suunnattu kuvitellun yhtenäiselle kuulijakunnalle tai tulkitsijakunnalle. Voisi-kin aprikoida, onko koskaan perusteltua kirjoittaa vain "yksi teksti kaikille".

Vaihtoehtoisesta, osallistuvasta tai sisällöllisestä demokratiasta on kirjoitettu ja kirjoitetaan monissa marxilaisissa teksteissä. Siitä on kirjoitettu varmasti enemmän teoreettisesti kuin konkreettisesti. Vaihtoehdon teoreettinen ja samalla periaatteellinen perustelu on välttämätöntä jo siitä syystä, että harvaan muuhun sanaan "demokratian" ohella liittyy niin monia erilaisia ja vastakkaisia tulkintoja. Niitä en tässä esittele tai erittele. Paikallaan on silti korostaa muodollisen ja sisällöllisen demokratian eroa (mikä erottaa myös porvarillista ja sosialistista demokratiaa toisistaan). Sisällöllisen demokratian, toisin kuin muodollisen demokratian, luonnehdinnaksi ei riitä määritys, että demokratiassa (vaaleilla) valitut edustajat nauttivat valitsijoiden luottamusta. Sisällöllisessä demokratiassa ongelma ei palaudu ensisijaisesti legitimaatiokysymykseen, vaan keskeistä on puhuminen osallistumisesta ja osallistujista, poliittisesta kasvattuksesta, vähemmistöjen oikeuksista, kansalaisolidarisuudesta... Sisällöllisen demokratian kannalta parlamentarismi ei ole mikään tavoiteltava päämäärä, mitä muuten näyttöarvoinen edustavuus pyrkii peilaamaan. Päinvastoin meidän tehtävämme on parlamentarismia vähitellen hajottaa parlamentarismia korvaamalla se kansanvaltaisilla, kansalaisosallistumisen elimillä. Tässäkin tapauksessa meidän on systeemin ulkopuolisina taisteltava systeemissä muuttaaksemme systeemi.

En heli mielessäni mitään sellaista ajatusta, että hetkessä tai rysäyksessä päästäisiin tai haluttaisiin päästä parlamentarisesta (muodollisen demokratian) politiikan käytännöstä. Sen sijaan hellin ajatusta, että välittömästi Suomessa ryhdyttäisiin ja jatkettaisiin osallistuvan demokratian kokeiluja, joita jo on eri muodoissa (kylätoimikunnat, asukkaiden järjestöt,

WEIL LEERSTEHENDE WOHNUNGEN
NICHT VERMIETET WERDEN:
IN STAND(BE-)SETZUNG

VON WOHNUNGEN IN DER LÜBBENERSTR.3 UND GÜRLITZERSTR. 74!

~ BÜRGERINITIATIVE SO 36 ~

alueelliset kansalaistoimikunnan muodot, ympäristöliikkeet jne.) käynnistetty. Nykyisin Suomessa ei voida tietenkään puhua mistään valmiista tai pysyvistä kansalaisosallistumisen muodoista, joita kuvaamalla käsite rajautuisi kouriintuntuvaksi. Mutta on mahdollista hahmottaa sellaisia toiminnallisia suuntaviivoja tai periaatteita, jotka luotaavat kansalaisosallistumisen mahdollisuuksia Suomessa. Tärkeimpänä lähtökohtana tai tavoitteena pidän sitä, että pyritään kansalaisten oman osallistumisen tasolla kehittämään "vaakasuuria poliittisen kanssakäymisen muotoja". On erittäin tärkeää, että pystysuorien ja samalla edustuksellisten politiikan muotojen tai taksojen (kansalaiset, puolueet, valtiolliset instituutiot) rinnalle kehitetään kattavia kansalaisosallistumisen dialogisia käytäntöjä. Kattavuus ei olisi vain alueellista vaan asiakohdaista. Kaikki demokraattisissa ohjelmissa mainitut asiakohdat (globaalit ja kansainväliset kysymykset, rauha, toimeentulo, demokratia, elinympäristö jne.) voidaan nostaa esiin "ruohonjuuritasolla". Taroituksena ei ole vain paneutuminen lähimmän elinympäristön asioihin, mutta "laajat kysymykset" on nostettava esiin yhteydessä osallistujien välittömään elämysmaailmaan ja kokemuspiiriin, oppimisen ja vuoropuhelun kautta ne kasvavat läheisiksi.

Osallistuvan demokratian perustana on omaehtoinen kansalaistoiminta, joka itse vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja päätöksiin ja itse muoaa elämän mieluisaksi. Kysymys on alusta asti poliittikasta, sillä kysymys on alusta asti vallasta. Kansalaisten oma osallistuva toiminta on poliittikasta (aitoa poliittisointumista), poliittikasta ei ole jotain kansalaisten ulottumattomissa tapahtuvaa poliittikointia (valtiollista käyttäytymistä) – tässä suhteessa on syytä vetää selvä raja poliittisointumisen ja valtiollistumisen väliin. Tältä pohjalta voidaan esittää muutamia osallistuvan politiikan tai kansalaistoiminnan suuntaviivoja.

1. Kansalaistoiminnan erilaiset muodot syntyvät aina ihmisten omista tarpeista ja luonnolliselta perustalta. Luontaisuutta on arvostettava ja rohkaistava. Ulkopuolisesti tai näyttöarvoisesti näissä käytännöissä ei pidä tulla kannata olla mukana. Sen sijaan niiden tukeminen on paikallaan edustuksellista elimistä käsin. On mahdollista, että edustuksellisissa elimissä (eduskunnassa, kunnanvaltuustossa) tehdään päätöksiä, jopa säädetään lakeja, jotka etukäteen valmistavat pohjaa osallistuville mutta vasta myöhemmin toteutuville käytännöille.

2. Osallistuvan kansalaistoiminnan organisoitumiseen on ryhdyttävä lähtemällä ihmisen omasta "mittakaavasta", siitä elämän- ja kokemuspiiristä, jonka ihminen tuntee hallitsevansa. Toisaalta ei ole niin globaalia kysymystä, etteikö sitä voitaisi ihmisen oman käsitysmaailman

kautta välittää hänen tietoisuuteensa. Osallistuvan kansalaistoiminnan kautta tapahtuva "ihmisen mittakaavan" löytyminen merkitsee uuden yhteisyyden, solidaarisuuden ja suvaitsevaisuuden tunnuten tukemista. Suomessa näihin tavoitteisiin on pitkä matka mutta sitä suurempi tarve, sillä suomalaisessa elämämuodossa niin yhteisyys, keskinäinen solidaarisuus, puhumatta suvaitsevaisuudesta tunnutvat olevan kovasti taka-alalla. Osallistumismuotojen kehittyminen on uusien sosiaalisten arvojen tuomista varsinkin kaupunkielämään.

3. Kansalaistoiminnassa osallistumisen on lähdeittä yhteisvastuun, kansalaisvastuun ja yhtäläisyyden periaatteista. Vapaaehtoisuus ja oma-aloitteisuus on toiminnallinen motiivi, eikä se, että ihmisille pyritäisiin tekemään "kaikki" valmiiksi heidän puolestaan. Osallistumisen ja yhteistoiminnan tavoitteena on hyvä pitää raja-aitojen ylittämistä esimerkiksi nuorten ja vanhojen, miesten ja naisten, työväestön ja lukeneiston välillä. Tämä on mahdollista kehittämällä toimintamuotoja, joissa erilaiset kansalaispiirit tapaavat toisensa. Muotoja löytyy: esimerkiksi joillakin esikaupunkialueilla nuorisoyhteisö, yritysten pienien korvauksen he voisivat mahdollisuuksien mukaan lahjoittaa kansainväliseen solidaarisuustyöhön; vastaavasti "vanhat" voisivat nuorten askartelupajoissa siirtää kokemustaan ja taitoaan käsityöläisperinteitä jatkaen nuorten käyttöön.

Ajateltaessa yhteiskunnallisesta elämästä todella yhdistettyjä marginaaliryhmiä, on selvää, että osallistuva yhteistoiminta on varmasti tärkein kanava yksinäisyydenmurien eikä vain onnellisuusmuurien murtamiseen. Raja-aitojen ylittäminen osallistumisen kautta on yhteisyyden ja suvaitsevaisuuden kehittymisen ainoa tie. Vaikka Suomesta paljolti puuttuvat lähidemokratian perinteet, vaikka osallistuva demokratia on hieno mutta rasittava juttu, joka tapauksessa etenemisen väyliä löytyy täälläkin. Oma-aloitteisen osallistumisen tavoitteet eivät ole mitään yhteiskuntaan sopeuttamisen tavoitteita, ne eivät ole suinkaan sosiaalisen ja kommunikatiivisen terapian tavoitteita: nämä tavoitteet muuttuvat toiminnassa alati poliittisiksi, koska yhteiskunnallinen valta on alati läsnä. Osallistumisen muodot kehittyvät paikallisen vastarinnan ja kritiikin muodoiksi, jotka laajentuvat paljolti jo omasta voimastaan vieraannuttavan ja alistavan yhteiskunnan muutosvoimaksi.

4. Osallistuva kansalaistoiminta tarvitsee omat demokraattiset organisoitumismuotonsa. Kysymys on uuden valtaamisesta. Näitä muotoja on turha yrittää piirtää organisaatiokaavioiksi, jotka jo itsessään vastustavat luovaa aloitteellisuutta. Mihinkään luonnonvoimaisuuteen ei myöskään tarvitse tuudittautua. Joitakin

osallistuvan kanssakäymisen organisoitumismuotoja on helppo ja pakko luonnostella. Osallistuvan toiminnan varsinainen perustana voivat paljolti olla a) edustukselliset ja vapaat kansalaisjärjestöt ja -liikkeet, jotka kokoavat alueellisesti ja asiakohdaisesti ihmisiä. On ilmeistä, että niin vapaa-ajan toiminnat kuin kulttuuri ovat osallistumisen erinomainen kanavojen, tarvitaan vain b) kulttuurin ja vapaa-ajan toimintojen yhteistyöelimiä, jotka koordinoivat toimintaa ja ennen kaikkea kokoavat yhteen erilaisia harrastajia. Lisäksi tarvitaan kiinteämpiä ja vaikutusvaltaisempia osallistuvan demokratian muotoja, jotka syrjäyttävät tai korvaavat tai täydentävät byrokraattisia (kunnallisia, valtiollisia) rakenteita. Näitä tarvitaan niin aluekohtaisesti kuin laitoskohtaisesti: tarvitaan esimerkiksi c) kaupunginosavaltuustoja, d) kylätoimikuntia sekä e) laitosten (koulut, työpaikat, sairaalat, vanhainkodit, nuorisokodit jne.) itsehallintoa. Erityisesti kaupunginosavaltuustot, jotka valittaisiin kansanvaaleilla, esimerkiksi kaupunginvaltuustovaalien yhteydessä, voisivat toimia merkittävinä toiminnan suuntaajina asutusuunnittelussa, liikennesuunnittelussa, palvelujen kehittämisessä, kansalaisaloitteiden välittämisessä, yritysten sijoittamisessa. Päätävävallan kannalta olisi tärkeää, että kaupunginosissa olisi f) yleisiä kokouksia, joissa valittaisiin kaupunginosatoimikuntia. Tämä osaltaan takaisi sitä, ettei valta keskittyisi kooptoitavan nimitysmenettelyn kautta. Kaupunginosakohtaisen osallistuvan demokratian kehittämisen merkittäisi hallintovallan, palvelujen ja päätöksentekovallan hajauttamista. Varsinainen osallistuva kansalaistoiminta edellyttäisi lisäksi omat toimintapisteensä. Tällaisia voisivat olla aluekohtaiset g) "kansalaiskeskukset", jotka luovat osallistumiselle ja harrastamiselle "infrastruktuurin". Samalla niihin voitaisiin hajauttaa osa kunnallisen byrokraatian palveluksista. Vielä olisi tärkeää, että kansalaistoiminnan hallintoon luotaisiin muotoja, h) avoimia työryhmiä, jotka olisivat kaikille toiminnan kehittämistä haluaville avoimia.

Oma-aloitteiseen kansalaistoimintaan pohjautuva osallistuva demokratia kehittää vaakasuuria poliittisia vaikutus- ja vastarintamuotoja. Kansalaisten vaakasuuria organisoituminen on välttämätöntä varsinkin nykyisessä tilanteessa, jossa toisaalta yhteiskunnan kapitalisoituminen eristää ja hajottaa perinteisiä ja päteviä kanssakäymismuotoja ja toisaalta valtiollistuminen (valtiointerventio) korvaa omaiset ja läheiset viranomaisilla ja lanistaa kansalaisten poliittista aktiivisuutta pakottamalla sen pelkäksi reagoinniksi kulloisiinkin valtiollisiin sääntelytoimiin, joista päätetään heidän ulko- ja yläpuolellaan. Erityisesti työväenpolitiikan kannalta tapahtuva kehitys on saavuttanut lakipisteensä: työväenliikkeen edustuksellinen organisoituminen on edennyt ra-

joilleen törmätessään ja sulautuessaan suurelta osaksi valtiokoneiston toimintaa ja osaksi näyttöarvopolitiikkaa. Yksin tätä (parlamentaarista) tietä jatkamalla kansalaisten ja joukkojen itsensä kanssa tapahtuvan yhteiskunnan muuttamisen mahdollisuudet ehtyvät, ellei poliittista muutosta ja muutosvoimaa etsitä nykyisten parlamentaaristen rakenteiden ulkopuolelta löytyvistä suoran demokratian muodoista. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteivätkö pystysuorat poliittiset rakenteet olisi merkittäviä silloin kun keran kamppailaan pääomaa ja luokkavaltaa vastaan, kaikkea muuta. Mutta nämä pystysuorat poliittiset rakenteet tai pikemminkin kanavat on pakotettava "liikkeeseen", ne on dynamisoitava eli poliittisen toiminnan eri tasot on välitettävä keskenään.

1. Edellä on todettu, kuinka edustukselliset elimet voisivat jopa lainsäädäntöteitse etukäteen kannustaa erilaisia kansalaisosallistumisen muotoja. Asian toinen puoli on tietenkin tämän kansalaistoiminnan materiaallinen tuki, rahoitus. Rahoituksenkin kohdalla on hyvä muistaa osallistumisen oma-aloitteisuus. Niinpä kannattaa välttää vaatimasta rahoja vain "abstrakteihin kohteisiin". Parempi on pyrkiä kohdistamaan vaatimukset aina jo olemassaoleviin toimintamuotoihin, jotka on oma-aloitteisesti käynnistetty. Olemassaolevia muotoja ja kansalaisliikkeitä kyllä löytyy ja niiden "etsiminen" ja käynnistäminen pakottaa omakohtaiseen osallistumiseen.

2. Kansalaisten poliittiset edustajat on tehtävä teoistaan – eikä vain näytöistään – vastuullisiksi valitsijoiheen jälkimmäisten omassa ympäristössä, ihmisiä koskevien asioiden tapahtumapaikoilla. Tämä on vanha juttu: valittujen tulee tulla valitsijoiden luo, eikä päinvastoin. Yhtä hyvin tämä koskee valtiollista ja varsinkin kunnallista byrokraatia. Muotoja on monia: eräs mahdollisuus on erilaisten kansalaisdebattien tai -käräjien pitäminen. Ne on järjestettävä luonnollisesti kansalaistoiminnan aloitteesta, mutta materiaali ja rahoitus tulisi toisaalta. Kansalaisdebatteissa pitäisi pyrkiä sitoviin päätöksiin. Niissä tulisi sopia siitä, millaisia poliittisen toiminnan kontrollin välineitä kansalaisille taataan heitä edustavien ja "palvelien" päätöksentekijöiden suhteen. Mahdotonta ei olisi kehitellä ajatusta imperatiivisesta mandaatista. Niissä pitäisi päättää myös siitä, kuinka taataan osallistuvan kansalaistoiminnan osuus suunnittelussa ja päätöksenteossa.

3. Silloin tällöin ja nykyisin yhä useammin on heitetty esiin suoran kansanäänestyksen mahdollisuudesta. Näin on oikeiston taholta tehty varsinkin kysymyksissä, joissa se voi laskea hyväksään hallitsemansa tiedotusvälineiden muokkauksineen, ja kysymyksissä, joissa se voi luottaa kansalaisten omakohtaisen tietojen rajallisuuteen. Oikeiston

aloitteellisuutta ei kannata pelätä, sitä pitää eritellä. Kansanäänestyksen demokraattisia mahdollisuuksia pitää vakavasti harkita. Kansanäänestyksen demokraattiset mahdollisuudet ovat konkreettisesti olemassa, jos voidaan luottaa äänestyksen kohteena olevia asioita koskevan informaation riittävyyteen ja oikeellisuuteen. Nämä ehdot ovat usein olemassa, kun on kysymys välittömästi kansalaisten omaa elämänmuotoa koskevista kysymyksistä. Sellainen saattaa olla esimerkiksi alueen yleiskaava. Kansanäänestyksen käyttämisestä olisikin luovasti ideoitava nimenomaan kunnallistason päätöksenteossa. Aluekohtaisen tai kuntatasoisen kansanäänestyksen taustaan liittyy yleisempi kysymys, joka koskee tietojen välittämistä. On korostettava vaaka-suoraa kokemusten vaihtamista sen sijaan, että ensisijaisena pidettäisiin kokemusten keräämistä "ylöspäin". Vaaka-suoran tiedonvaihdon kautta paikallinen kritiikki uomaautuu yhteen ja muodostuu mahdollisesti massamittaiseksi vastarinnaksi.

Osallistuvan kansalaistoiminnan pysty-suorat suhteet eivät kiinnity vain edustuksellisiin elimiin vaan myös suunnittelukoneistoon. Suhteiden pystyysuoruus on tietenkin osin näennäistä: olisi virheellistä tulkita suunnittelukoneisto yhtenäiseksi byrokratiaksi, joka toimii kansalaisten yläpuolella ja osallistumisen ulkopuolella. Päinvastoin edistyskellisten tutkijoiden ja suunnittelijoiden rooli osallistuvassa toiminnassa on keskeistä, sitä pitää kaikin tavoin tukea, mikä ei voi tapahtua pelkästään suunnittelukoneiston sisällä. Suunnitteluhenkilöstön osallistuminen kansalaistoimintaan on itse asiassa nykyisin täysin välttämätöntä, sillä yhteiskunnalliset asiat ja suhteet ovat siten monimutkaistuneet, ettei yksityisillä kansalaisilla ja heidän valituilla edustajillaan ole kykyä, taitoa, tietoa ja aikaa päästä päätehtävistä asioista riittävästi perille. Esimerkiksi kaupunginvaltuustoissa istuvat edustajat joutuvat jatkuvasti päättämään asioista – toki massiivisen informaatiotulvan pohjalta – tilanteissa, joissa heillä yksinkertaisesti on "sormi suussa" ja mahdollinen pelko näyttöjen puolesta. Jo tämän takia on aiheellista pohtia mahdollisuuksia kehittää "osallistuvan suunnittelun muotoja". Näitä voisivat olla:

1. Suunnitteluryhmät, joissa tutkijat, suunnittelijat ja asianomaiset kansalaiset yhdessä kehittäisivät vaihtoehtosuunnitelmia esimerkiksi alueen yleiskaavalle, jätteenhuoltojärjestelyille, liikennejärjestelyille jne.

2. "Tiedekaupat", jotka tekisivät palvelututkimuksia sellaisille kansalaisille, kansalaisryhmille, järjestöille, jotka eivät itse pysty rahoittamaan omakohtaista tutkimusta. "Tiedekaupat" voisivat osittain toimia yliopistojen yhteydessä ja ne voisivat hyödyntää valtiollisten ja kunnallisten suunnittelijoiden luovuttamaa tietoa. Esimerkkinä tiedekauppojen tekemistä

tutkimuksista voisivat olla jonkin alueen liikennejärjestelyihin liittyvät meluhaitat, jätteenpolttolaitosten jätehaitat, verouudistusten vaikutukset yksinhuoltajaperheen verotukseen, jne. "Tiedekauppojen" palvelukset olisivat pääsääntöisesti ilmaisia ja niissä tehtävä tutkimustyö ainakin aluksi vapaaehtoista. Toiminnan käynnistyessä tulisi esiin rahoituksen järjestäminen, mutta se ei saisi muodostua niiden itsenäisyyden uhaksi.

Kaksi mainittua osallistuvan suunnittelun muotoa eivät toimisi muun kansalaistoiminnan sivussa, päinvastoin ne olisivat integraalinen osa osallistuvaa demokraattia. Vaihtoehtoisen suunnittelun "perimäisenä" tarkoituksena olisivat kuitenkin pyrkimys vaikuttaa päättävissä eli useimmiten edustuksellisisissa elimissä tapahtuvaan toimintaan. Jos olisi olemassa kansalaisten itsensä kanssa tehtyjä vaihtoehtoisuunnitelmia ja -tutkimuksia, joihin valtuutetut voisivat toimintansa pohjata, niin he voisivat ylittää yksinäisen ja irrallisen kyllä-tai-ei-äänestyksen, johon he ovat muuten paljolti tietämättömyyttään pakotettuja. He voisivat tällöin pohjata toimintansa kansalaisaloitteellisuuteen ja -tukeen. Vetoaminen joukkojen tukeen ei olisi silloin abstraktio vaan reaalinen, osallistuva kanssakäymisen muoto. Tämä kanssakäyminen varmasti osaltaan korvaisi niitä valtuutettujen suhteita yksityisiin pääomanedustajiin (gryndereihin), joihin monet heistä ovat nykyisin moninaisin sitein takertuneet. Ja sehän ei olisi ihan pieni voitto se.

Ei ole idealisoivaa ajatella, että "vanhoina hyvinä aikoina" – jota ne muuten tuskin olivat – työväenliike ponnisti ajallispäikkäisesti yhtenäisestä työväenkulttuurista. Työläisperheiden koti, työpaikka, lasten koulut, kulttuuritoiminnot sijaitisivat kaikki samalla alueella. Alueen työläisperheet elivät samaa aikaa, kokivat yhteisen elämysmaailman, puhuivat yhteistä kieltä. Nykyisin samanaikaisuutta ei luo kuin pääoman määräämä päivätahti ja valtion määräämä vuosirytm. Nykyisin isän työpaikka, äidin työpaikka, lasten koulut, kaikkien koti, kunkin vapaa-ajan harrastukset sijaitsevat eri paikoissa. Kaikilla perheenjäsenillä tuntuu olevan oma päiväjärjestyksensä. Saman alueen ihmisillä on erilaiset työkiinnittymiset, saman työpaikan ihmisillä erilaiset vapaa-ajan kiinnittymiset. Ihmisten kokemus- ja elämysmaailmat ovat ajallispäikkäisesti pirstaloituneita jopa yhden perheen sisällä saati sitten talokohtaisesti, aluekohtaisesti, työpaikkakohtaisesti. Suhteiden hajoamisesta nousee suuri ongelma, osallistumisen muodon ongelma. Miten löytää sellainen yhteinen ja yhteiseksi koettu osallistumisen muoto, jossa kukin viitsisi olla mukana. Tavallinen tilanne on varmaan esimerkiksi ammattiosastojen tilaisuuksissa, että kokouksissa istuu, jos ylipäänsä istuu, ikävystyneitä ihmisiä, jotka puhuvat toistensa ohii. Yh-

teisyys tuntuu löytyvän vain pienryhmissä, vaikka kalastusseurassa. Onkin löydettävä yhteys alueen (vapaa-ajan) ja työpaikan (työaika) välille, on löydettävä yhteys, joka tuo samanaikaisesti yhteen paikallisesti pirstaloituneita elämäspiirejä. Tästä perspektiivistä asettuu erityisesti ammattiyhdistysliikkeelle velvoittavia haasteita osallistumisen muotojen kehittämiseksi.

Pari suuntaviivaa voi mainita.

1. On kehitettävä osallistumisen muotoja, joissa yhdistetään alueellinen ja työpaikkakohtainen työ, on etsittävä toiminnallisia muotoja, jotka välittävät työajan ja vapaa-ajan erilaisia kokemuksia perhekohtaisesti, talokohtaisesti, aluekohtaisesti, työpaikkakohtaisesti. Tarvitaan yhteistä kulttuurista perustaa, joka voi olla mahdollista a) kehittämällä kulttuurista kanssakäymistä eri toimintaympäristöjen kesken, b) perustamalla "kansantaloja", joihin osallistuvat niin työpaikan kuin alueiden ihmiset, c) luomalla aluekomiteita, jotka keräävät yhteisiä kokemuksia ja aktivoivat toimintaa työpaikan ja alueen yhteisten ongelmien (työttömyys, palvelut, yritysten sijoittuminen) ratkaisemiseksi. Tämän suuntainen kulttuurinen offensiivi ei onnistu, ellei ammattiyhdistysliike valtaa yrityksiltä tai yritysjohdolta yhdessäolotoiminnan järjestäloitoita, ellei ammattiyhdistystoiminta tavalla tai toisella "hajota yritysten suljettua maailmaa". Tämän suuntainen kehitys on mahdollista vain demokratisoimalla itse ammattiyhdistysliikettä siirtämällä voimakkaasti toiminnan ja päätöksenteon painopistettä jäsenten tasolle ja kanavoimalla sinne myös työläisiltä itseltään kerättyjä taloudellisia voimavaroja. Kun työväenliikkeessä puhutaan jäsenistön osallistumisesta ja osallistuvasta demokratiasta, niin on kaikkea muuta kuin kohtuutonta vaatia, että aivan ensimmäiseksi demokratisoinnin kohteeksi otetaan ammattiyhdistysliike, jossa palkkapoliittinen ja painostuspoliittinen näytöarvopoliittika esiintyy samalla kukeimmillaan ja julkeimmillaan.

2. Ammattiyhdistysliikkeestä aktivoitava työläisosaallistuminen on koordinoitava alueelliseen kansalaisosaallistumiseen, "kansantalot" ja "kansalaiskeskukset" on saatava tukemaan toisiaan eikä kilpailemaan keskenään. Ammattiyhdistystoiminnassa onkin voimakkaasti ylitettävä välittömän työpaikkakohtaisen kamppailun tehtäviä ja "illuusia". On myös nostettava esiin laajoja mutta kaikkia yhdistäviä kysymyksiä. Niitä ovat globaalit ongelmat (rauha, maailman köyhyys, ympäristö), tuotettujen käyttöarvojen valvonta (työläiset voisivat esimerkiksi kieltäytyä valmistamasta joitakin tuotteita, jotka ovat tavalla tai toisella haitallisia) ja työllisyys. Kysymykseen työllisyydestä onkin hyvä päättää juttu, koska siitä on aloitettava toiminta, osallistuminen.

Fraktioiden liitosta vallankumoukselliseksi puolueeksi -

Pertti Rovamo

On jokseenkin kiistatonta, että SKP on tällä hetkellä pikemminkin eri fraktioiden, ryhmäkuntien tai osapuolten – mitä termiä sitten halutaankin käyttää – liitto, federaatio, kuin orgaaninen puolue. Ja sitä linjaa, mikä nyt on ominaista SKP:lle – ja hieman eri tavoin sen eri osapuolille – voisi hyvinkin kutsua ”kolmaslinjalaisuudeksi”, siinä mielessä, että se on hoi-
pertelevaa pyrkimystä löytää oma ”kolmas” linja joukkoihin luottavan ja olemassaoleviin joukkoliikkeisiin nojaavan vallankumouksellisuuden ja valtiollistuvan sosialidemokratian välistä.

Tämän tilanteen ylittäminen ei ole mahdollista, ellei nähdä ainakin seuraavia seikkoja:

– Puolueen ongelmat ovat paljon syvemmällä kuin erilaisissa äänestyskäytännöissä eduskunnassa tai valitsijamiesvaaleissa. Siksi ne eivät ole ensi sijasta kurikysymyksiä. Ja osoittaa melkoista parlamenttikretinismia, että näistä ylipäätään saadaan tehdyksi niin suuria numeroita ja kansallisia huvinäytelmiä. Puolueen ongelmat juontuvat sen teoreettisesta ja käytännöllisestä jälkeensijain-
syydestä. Se ei ole pysynyt mukana yhteiskunnan muutoksessa. Sen teoreettinen käsitys suomalaisen yhteiskunnan tilasta ei ole ajan tasalla ja sen käytännöllinen toiminta on siinä määrin rappiolla, että jo se estää efektiivisen strategian ja taktiikan kehittämistä.

– Kriisistä on turha syyttää osapuolten olemassaoloa tai ”toista” osapuolta. Mikään muu kuin osapuolten oma kyvyttömyys ja teoreettinen keskeneräisyys ei ole estänyt kumpaa tahansa perinteistä osapuolta hankkimasta itselleen synteettistä roolia, mutta kumpikin on itse ollut kyvyn osoittamaan riittävää avaruutta, kohoamaan eri traditioitten yhdistäjäksi. Molemmilla on siihen ollut tilaisuus, eri aikaan ja eri tavalla, mutta etäisyyttä, kriittisyyttä omaan toimintaan on puuttunut. Näköalan laajeneminen paikalliselta- ja osapuolipolitiikan tasolta luokan, kansallisen, globaalin perspektiivin suuntaan ei ole tapahtunut riittävän voimakkaasti.

– Puolueen yhtenäistämisen ongelma on paljon vakavampi kuin vain puoluetta

itseään koskeva. Jos puolue ei kykene ylittämään 15-vuotisen sisäisen hajaannuksensa synnyttämien eri traditioiden ongelmaa, ei ole uskottavaa, että sen kumpikaan ”sirpalepuolue” tai niiden nykyisessä status quossa elävä federaatio kykenisi ylittämään paljon syvemmän ongelman, työväenliikkeen noin 70-vuotisen hajaannuksen. Sen voittaminen tavalla tai toisella on kuitenkin sosialistisen Suomen syntymisen perusehtoja. Sen vuoksi puolueen tulisi suhtautua omaan yhtenäisyyskysymykseensä ikäänkuin työväenliikkeen laajaman yhtenäisyyden esiharjoituksena, prosessina, jonka positiivisella ratkaisemisella voi olla arvaamaton myönteinen vaikutus Suomen työväen- ja demokraattisen liikkeen tulevalle kehitykselle.

Siksi olisi tutkittava ja käytävä perusteellista keskustelua puolueen tehtävistä. Työ on vasta alussa, mutta ehkä jo nyt voi Suomessakin tehdyn työn valossa esittää joitain vastauksen ituja.

Kommunistisen puolueen tehtävänä ei ole vain maailman selittäminen, vaan sen muuttaminen. Siksi puolueen keskeisenä tehtävänä on luoda laajenevaan yhteis-

kunnalliseen uudistusliikkeeseen laajeneva yhtenäisyys ja yhtenäisyys ennen muuta poliittisesti olennaisissa kysymyksissä. Näin siksi, että juuri politiikka muodostaa yhteiskunnallisen muutoksen solmukohdan.

Asiaa voi tarkastella myös toisin päin: jos liike ei laajene, jos yhtenäisyyden ala ei laajene, kommunistien toiminnassa on jotain vikaa. Vastustajan voimalla ei asiaa saa selittää, sillä se on aina olemassa, ja pikemminkin mitä lähemmäs vallan valtaamista liike etenee, sitä kovemmaksi vastustajan paine kasvaa.

Tämä johdattaa kysymykseen, mitä SKP:n on yhtenäistettävä. Ja sen ensimmäinen ongelma on jo SKP:n oma jäsen- ja kannattajakunta.

Mistä koostuu ja miten muuttuu SKP:n kenttä?

Puolueen on ymmärrettävä oman kenttensä suhteellisuus, sen historiallinen muuttuvuus. Sitä on tarkasteltava men-

Miten yhdistää eri traditiot SKP:ssä?

Osa I

neisyyden – nykyisyyden – tulevaisuuden jatkumossa. Vain näin voidaan käsittää mistä puolue tulee, missä tilanteessa se nyt on ja mihin suuntaan sen olisi kehitettävä, jotta se voisi olla edistysliikkeen muutoksen subjekti. Jos käsitetään oikein puolueen kentän koostumus ja sen reaali-historia, käsitetään myös missä suhteessa puolueen tulee olla kenttäänsä nähden kriittinen, näkökulmien rajoituksia ja jälkeensijainseisyyksiä arvosteleva; nähdään myös, missä ovat puolueen tulevaisuuden tuntosarvet, sen kehitys- ja kasvupisteet. Ja ennen muuta ymmärretään, ettei ole olemassa kommunistia yleensä, yleistä arkkityyppiä, jolle tehdään politiikkaa ja johon nojataan. On vain konkreetteja ihmisiä, joilla on oma reaali ympäristönsä ja kokemusmaailmansa, joista lähtien he maailmaa tarkastelevat.

Mitä tietoisempia näistä väistämättömistä rajoituksista ollaan, sitä helpompi on luoda tarvittava yksimielisyys niistä huolimatta. Erityisesti tämän ymmärtä-

minen on välttämätöntä poliittiselle johtajalle. Weberiä mukaillen: jos poliitikolla ei ole etäisyyttä, menee kaikki pieleen.

SKP:n kenttää voidaan tietysti tarkastella monesta eri näkökulmasta. Se voidaan jakaa erilaisiin vyöhykkeisiin sekä ikäryhmittäin että sosiaaliryhmittäin. Ja näin saadaan erilaisia ”elämäntapojen”, ”traditioitten” tyyppejä, joiden kokemusmaailmaa leimaavat melko samankaltaiset seikat ja toisaalta selvät erot erottavat ne muista. Olennaista on, ettei ota näitä typologisoitavia liian vakavasti, vaan vain viitteenantajina siitä, mitä seikkoja olisi otettava huomioon, jotta voisi käsitellä puolueen, kd-liikkeen tai koko työväenliikkeen dynamiikkaa.

Jos tarkastelukumaksi otetaan ajallisen ryhmittely, voidaan erotella Jeja-Pekka Roosin tavoin kokonaisiä sukupolvia, joiden kokemusmaailma sisältää samankaltaisia sosiaalisia ja poliittisia peruselämyksiä. Roos erottelee nykyisessä suomalaisessa yhteiskunnassa neljä suku-

polvea, joiden kokemusmaailma eroaa selvästi toisistaan:

1. Sotien ja pulan sukupolvi. He ovat syntyneet ennen vuotta 1918. Heidän kokemusmaailmaansa värittävät kansalais-sota, työväenliikkeen hajoaminen, talvi- ja jatkosota jne.

2. Sodan jälkeisen rakennuskauden ja nousun sukupolvi. He ovat ennen sotia syntyneitä, joiden muistissa sota vielä on ja joiden aktiivisin yhteiskunnallisen toiminnan kausi on sodan jälkeen. Tämä sukupolvi on nyt siirtämässä vastuutaan nuorempien käsiin.

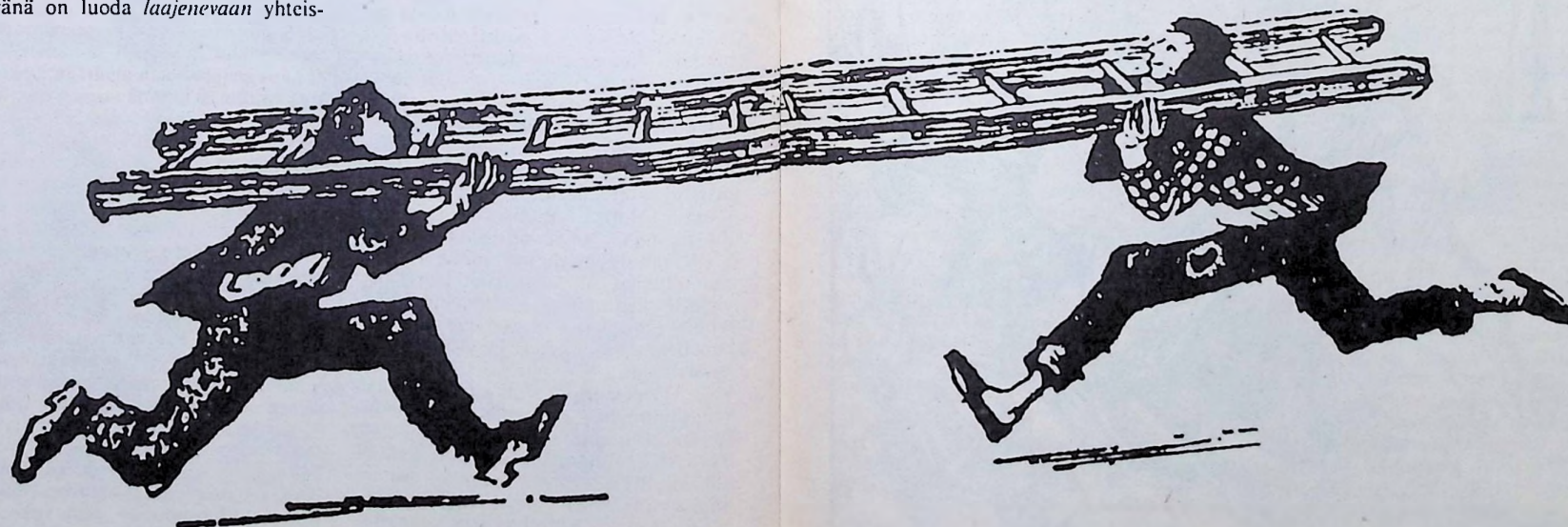
3. Suuren muutoksen sukupolvi, vuosina 1940–1955 syntyneet. 1960-luvulla yhteiskunnalliseen elämään astuneet. Heidän kokemusmaailmaansa värittävät maaltapako, lisääntynyt koulunkäynti, kasvava työttömyys, asunosaastaminen jne.

4. Suuren murroksen jälkeinen, kaupunkilainen sukupolvi. Sen kokemusmaailma muotoutuu pariaikaa.

Mutta yhtä hyvin SKP:nkin kenttä voidaan jakaa myös sosiaaliryhmittäin: se jakaantuu teollisuus- ja rakennustyöläisiin, pienviljelijöihin ja metsätyöläisiin, toimihenkilöihin ja muihin keskikerrostumiin, opiskelijoihin ja sivistyneistöön, nuoriin, eläkeläisiin jne. Kaikkien näiden väestökerrosten keskuudessa elävä poliittinen kulttuuri eroaa toisistaan perinteiltään, tavoitteiltaan, vaatimuksiltaan.

Näiden luokkien ja kerrosten paino SKP:n – ja sen edeltäjien – työssä muuttuu historiallisesti. Tapahtuu siis tiettyä viistoliikettä sukupolvien vaihtuessa: Esimerkiksi vuoden 1906 vaaleissa vanha Työväenpuolue sai 88 % äänistään maaseudulta. Myös sen kannatus oli maaseudulla (37 %) suurempi kuin kaupungeissa (33 %). Vaikka puolueen jäsenistön pääosa olikin tuolloin kaupunkilaista työväestöä, sen joukkokannatuksen ja joukko-työn painopiste oli tiettyssä mielessä väistämättä maaseudulla, maataloustyöläisten, torpparien ym. keskuudessa.

Suomen teollistuessa painopiste siirtyi hiljalleen yhä selvemmin teollisuustyöläisten puolelle. Ehkä tämä vaihe tiettyssä suhteessa huipentuu vuoden 1958 vaaleihin: teollisuusproletariaatti on jo kasva-

nut lähes nykyiseen määräänsä ja pientalonpojat/metsätyöläiset vielä muodostavat suuren joukkoliittolaisen.

Sitten tapahtuu voimakas tuotantokenteen muutos, suuri muutto, maaltapako, teollisuuden kehitys, palveluelinkeinojen ja virkakoneiston kasvu. Kaikki nämä muuttavat voimakkaasti työväenluokan kokoonpanoa ja sen liittolaiskysymystä – joukkoliittolaisen mielessä – keskkierrosten suuntaan.

Tähän suuntaan puolue ajalehtiikin, mutta tiedottomasti: SKP:n sosiaalidemokratismikäsitys on osaltaan vaistonvarainen ilmaus tästä.

Samalla perinteisten työläisyhteisöjen hajoaminen – ennen muuta kaupungeissa, mutta kasvavassa määrin myös maaseudulla – murentaa työväenliikkeen perinteisiä sosialisointimuotoja. Mm. asunonvälitykset ja yhtenäinen nuorisokulttuuri – joka syntyy Suomessa vasta 1950-luvun lopulla – murentavat edelleen erillisen työväenliikkeen mahdollisuuksia. Se tekee työväestöstä 'yleiskansallista'. Seurauksena on mitä ilmeisemmin ongelma: jos työväenliike ei kykene kohoamaan kansalliseksi hegemoniksi, se tuomitsee itsensä alamakeen.

Ja paitsi, että tapahtuu näiden väestöryhmien painon muutos, tapahtuu ajan myötä myös jokaisen väestöryhmän sisäistä muutosta: työn luonne muuttuu, elämäntapa muuttuu... Viitattakoon vaikkapa Antti Kasvion tutkimuksiin fordistaisesta työläisestä. Tai siihen, että 1920 Suomessa oli lähes miljoona maatalouden päivätyöläistä, asunnon omaavia mäkityöläisiä oli n. 600 000 ja asunnottomia yli 300 000. Paljolti näiden tilalle luotiin sittemmin maaseudun asutustoiminnalla laaja ihmisryhmä, joka osittain sai elantonsa pienviljelystä osittain metsätyöstä, kasvavan metsäteollisuuden tarpeiden mukaisesti; 1940- ja 1950-luvun SKP:n pienviljelijäongelma oli valmis.

On totta, että SKP:n hajaannus on paljolti aatteellisesti poliittinen, eikä se ole suoraan johdettavissa näistä ilmiöistä, mutta sisäistä hajaannusta on hyödyllistä tarkastella myös tästä näkökulmasta. Tällöin nousee kaksi kysymystä:

1. Kun näitä ongelmia ei ole mielestäni kovin tietoisesti käsitelty, niin miten nämä eri traditiot heijastuvat ja miten niiden oikea luonne hämärtyy SKP:n nykyisissä ongelmissa? Asiaa olisi tutkittava enemmän, mutta tekisi mieli ottaa pari esimerkkiä siitä, mitä tarkoitan.

Jos seuraan kommunistien toimintaa esimerkiksi Uudellamaalla, niin syntyy vaikutelma, että tietyn sukupolven (J.-P. Roosin 2. sukupolven) tietyt työmuodot (ennen muuta perinteisen teollisuusväestön keskuudessa tehdyt työmuodot) ja tietty marxismi-käsitys (tämä myöhemmin) on säilyttänyt piirittämisen vahvalla otteella ja ulotettu laajemmalle kuin ne pätevät, tuloksena kannatuksen heikkeneminen juuri Suomen dynaamisimmalla

alueella. Juuri Uudellamaalla tulevat kommunistien eteen kapitalismin uudet piirteet: traditiot hajottavat asunonvälitykset, ihmisten atomisoituminen, voimakas yhtenäinen nuorisokulttuuri, keskkierrostuomien kasvava merkitys, sivistyneistökysymys jne. Näihin piiriin perinteinen konseptio ei vastaa. Se on liian yksinkertainen.

Toinen esimerkki: Lappi tai Kainuu. Näillä alueilla tilanne – niiden kohdalla, jotka sinne ovat kenneet jäämään, siis välttämään muuton etelään tai Ruotsiin – on tavallaan 50-lukulainen. SKP/SKDL:n kannatus nojaa edelleen paljolti metsätyöläis-pienviljelijöihin ja muutamiin suuriin teollisiin työpaikkoihin (Kemi,

Tornio, Kemijärvi, Kajaani...). Ja näin on luonnollista, että perinteiset työmuodot toimivat suhteellisen hyvin. Puolueen ongelmat on täysin aidosti mahdollista nähdä paljon yksinkertaisempina (esim. paluu 'alkuperäiseen' enemmistöläisyyteen tai sääntöihin) kuin Helsingin, Uudenmaan, Turun tai Tampereen näkökulmasta.

Nämä ovat vain esimerkkejä. Analyysiä voi jatkaa ja syventää. Aivan yhtä hyvin voi pohtia helsinkiläisen sivistyneistöliikkeen rajoituksia, mutta sen merkitys puolueen nykykriisissä on pienempi, jo ryhmän pienuuden vuoksi.

2. Miten näiden traditioiden tietoisesta käsittelyn puute ja niiden väkivaltainen

tiivistäminen kahdeksi erilaiseksi linjaksi estää puolueen todellista organisaation syn- teikon tehtävän toteuttamista? Edellä esitetyssä mielessä puolueosastojen ja piirijärjestöjen toiminnallinen (ja myös teoreettinen) kokemusmaailma on väistämättä rajoittunut. Niiden toimintapiirissä ei mitenkään välttämättä ilmene puolueen toiminnan koko problematiikka. Tässä suhteessa esimerkiksi edustajakokouk- sista kannanottojen nauttaminen kiinni omaan osastoon tai piiriin tekee puolueesta parhaimmillaan vain sen kenttien summan ja huonoimmillaan – kuten nyt paljolti tapahtuu – puolueen piirissä olevien eri väestöryhmien ja traditioiden keskinäissuhteesta järjestökil- pailun, kilpailun vaikutusvallasta, juttam- iskuvuodesta. Sen sijaan että se tekisi siitä tietoisuuden, yhtenäistämisen, syntein välineen.

Samassa suhteessa myös nauttaminen 'osapuoleen' merkitsee nyt puolueen problematiikan yksinkertaistamista, erään – kussakin osapuolella enemmän tai vähemmän satunnaisesti vahvimmaksi päässeen – taktisen toimintamallin omaksumista.

Viitattakoon myös muodostuneen 'osapuolen' tiettyyn satunnaisuuteen: 'Perinteiseen enemmistöläisyyteen' – siis 60-luvun uudistusliikkeen kanavoitui paljon aitoa uudistusmieltä, pyrkimystä vastata ajankohdan vaatimuksiin, mutta – lähes olemattoman marxilaisen kulttuurin oloissa – siihen kanavoitui myös paljon vaistonvaraisuutta, sosiaalidemokraat- tista, epämarxilaista. Ja kun tämä joukko 1960/70-luvun taitteen järjestötaisteluis- sa omaksui taktisen linjan, jossa se supisti omaa avaruuttaan, kritiikkiin sietoon, si- toutui lähinnä 15. edustajakokouksen ti- moilla muodostuneeseen tulkintaansa strategiasta, taktiikasta ja marxismista sekä sulkeutumaan mm. KU:n palstat muilta kannanotoilta, kanavoitui 'vähemmistöön' kaikki se potentiaali, jota 'enem- mistö' ei halunnut kuulla.

Näin syntyi tilanne, jossa 'vähemmistöön' kanavoitui varsin erilaisia aineksia: nuorison, opiskelijoiden ja sivistyneistön kiinnostus autenttiseen marxilaisuuteen, työläisten pyrkimys aktiiviseen perusta- son taisteluun, valtiollistumisen ja sosia- lismikäsityksen vastareaktiot, ai- dosti dogmaattiset työmuodot ja marxis- mi-konseptit jne. Tuossa vaiheessa 'vähemmistö' oli myös 'enemmistöä' ava- rampi ja rohkeampi. Se myös luotti lähel- leen tullessaan nuorisoon.

Ja tietysti: suuri osa jäsenistöä jäi siihen 'osapuoleen', jonka hallintaan hänen jär- jestönsä sattui jäämään.

Näissä suhteissa kumpikaan osapuoli ei ole koskaan tosiasiaa ollut kovin yhtenäinen. Nyt olisi osattava purkaa vyyhtiä, etsiä olennainen satunnaisuudesta.

SKP ja poliittinen johtaminen

Siirtymämme sitten puolueen ulko- puolelle, tarkastelemaan puoluetta val- lankumouksen johtamisjärjestelmän osa- na. Se edellyttää, että meillä on käsitys siitä, mitä on valtio ja mitä on politiikka.

Juhani Ruotsalo määritteli keuh- 1981 sivistyneistöseminaarissa valtion olemus- ta: "Valtio on tunnetusti se yhteiskuntae- lämän taso ja käytännöllinen organisaati- o, jossa (kapitalismin – PR) ristiriidat säännellään ja kuoletetaan." (Soih- tu 1/81). Toisin sanoen, se on taso, jossa huolehditaan siitä, että alistetut pysyvät alistettuina ja sorretut sorrettiina.

Tästä valtion tehtävästä juontuu myös tendenssi, että kapitalistinen yhteiskun- nallistuminen kytkeytyy kapitalistiseen valtiollistumiseen, sillä juuri valtiohan suorittaa kapitalismin kasvavien yhteis- kunnallisten ristiriitojen sääntelyn ja kuo- lettamisen. Siitä seuraa myös se, että jul- kinen valta ilmaisee samalla edistykse- tä yhteiskunnallistumista, toisin sanoen kapitalismin anarkian ja atomismin mur- tamista ja alistavaa yhteiskunnallistumista, valtiollisia terapeutteja, sopeuttajia.

Entä politiikka? Ruotsalo määrittelee: "Poliittinen toiminta vastaavine organi- saatiomuotoineen on juuri se 'elämänalu- e', jossa yhteiskunnan oleelliset ristiriidat muotoillaan taistelukysymyksiksi ja saa- tetaan valtion säänneltäviksi ja kuoletta- viksi."

Vallankumouksellisten (ja tietysti mui- denkin yhteiskunnallisiin muutoksiin pyrkivien) ongelma on, että ajaessaan ta- voitteitaan heidän on saatettava vaati- muksensa porvarillisen poliittisen muo- don sisään, jotta ne voidaan viedä valti- oon ja panna koko yhteiskunnan mitassa toimeen.

Mutta miten voitaisiin nähdä porvaril- lisen ja vallankumouksellisen politiikan ero? Porvarillisen politiikan olennainen kriteeri voisi ehkä olla se, että juuri se to- teuttaa ristiriitojen sääntelyn ja kuoletuk- sen. Juuri se toteuttaa prosessin, jota Sa- kari Hänninen kuvaa: "pysyvä vähem- mistö hallitsee kulloistakin asiakohtaista vähemmistöä mielipide-enemmistön avulla" (Soih- tu 5/80).

Työn ja pääoman ristiriitojen kärjisty- minen ei suoraan ilmene porvariston ja työväenluokan tai monopolien ja kansan etujen vastakkaisuutena. Lisäksi kehittyä jatkuvasti ristiriitoja, joilla on taipumus jakaa työtätekevää kansaa: kuluttajat – tuottajat, työssäolevat – työttömät, uu- denlaiset tarpeet jne. jne. Näin nousee eteen kysymys hegemonisesta politiikasta; kyvystä yhdistää edut siten, että muo- toutuvat tietyn poliittisen voiman, tietty- jen poliittisten vaatimusten tai tiettyjen ideologisten asettamusten ympärille.

Juuri nyt Suomessa monopolit ovat koonneet kansan enemmistön olennaisen etujensa ympärille. Ja tuon liittoutuman

koossapitävä rengas on kilpailukyky ja kansallinen etu. Juuri tämä on ideologis- poliittis-taloudellinen kitti, jolla mielipi- de-enemmistö useimmissa tapauksissa saadaan asiakohtaista vähemmistöä vas- taan.

Vallankumouksellisen politiikan ongel- ma puolestaan on, miten koota kansan enemmistö työväenluokan etujen ja sen poliittisten voimien ympärille. Se edellyt- tää vastausta kysymykseen, miten luo- daan muospaine porvarillisen poliitti- sen järjestelmän sisään, myös muiden puolueiden sisään. Koko tämän kysymy- sen ydin on porvarillisen parlamentaris- min ylittämisen/ohittamisen, ennen muuta muiden yhteiskunnallisten liikkei- den ja kommunistisen puolueen sekä noi- den liikkeiden ja muiden puolueiden väli- sen suhteen oikea ratkaisu. Ilman tätä nä- kökulmaa SKP joutuu parlamentaarisen pelin vangiksi. Silloin se menettää mah- dollisuutensa yhteiskunnan vasemmisto- laistamiseen, uuden hegemoniakituksen luomiseen ja viime kädessä omaan ole- massuloonsa.

Kommunistien on osallistuttava niihin liikkeisiin, joita yhteiskunnassa syntyy. Lähtökohdan on oltava se, että ihmiset itse tietävät parhaiten, mitä epäkohtia heidän elämässään on, missä suhteissa he haluavat elää paremmin ja mitä asioita he pitävät tärkeimpinä. Toisekseen juuri täl- laisten joukkoliikkeiden voimasta riippuu yhteiskunnallisen ilmapiirin sävy. Ja vie- lä: juuri nämä edistykseelliset liikkeidinnät (mm. opiskelijaliike, naisliike, ympäristö- liike...) voivat jo nyt kapitalismin vallit- tessa luoda edistykseellisiä strategisia sa- arekkeitä, joilla on merkitystä myös sosia- listisen vallankumouksen prosessissa. So- sialistisen sosiaalisen kumouksen suorit- taminen on sitä helpompaa, mitä enem- män tällaisia saarekkeitä on.

Mutta autonomia, jonka vallanku- mouksellinen poliittinen puolue antaa ay-liikkeelle tai muille liikkeille ei ole toi- milupa, vaan tietoinen instrumentti laa- jemmän liittolaisuuden ja laajemman so- siaalisen muutoksen potentiaalın kasvata- miseksi. Tuo potentiaali kasvaa nime- nomaan edessä olevien tehtävien ja muo- toksen muotojen rikkaudesta ja komplek- sisuudesta.

Omalla toiminnallaan kommunistien on pyrittävä vaikuttamaan sekä siihen, että nämä liikkeet saavuttavat omat ta- voitteensa, että siihen, että ne yhä tietoi- semmin asettavat kysymyksen yhteiskun- nallisen vallan luonteesta, koska juuri tämä kysymys on niiden aido- politisoitumisen, ei politiikoitumisen lähtökohta.

Ja ratkaisevaa tämän prosessin kehitty- misessä on herkkyyksille ideoille, uu- sille toimintamuodoille. Louis Althusser kuvaa RKP:n kokemusta: "Marxilaisen perinteen mukaisesti ratkaisevaa on laa- jojen joukkojen toiminta; ja sen (puolu- een –PR) toiminta tulee ymmärtää jouk- kojen vaikutuksesta lähtien. Suurilla jou-

koilta ovat peräisin vallankumouksellisesti kantavat historialliset aloitteet: kommuunin keksiminen, tehtaiden valtauksien vuonna 1936, vapautuskomiteoiden valtauksien kansalle 44-45... Puolueen tulisi arvioida itseään pääasiassa sen mukaan, kuinka se kykenee ottamaan huomioon kansanjoukkojen tarpeet ja aloitteet" (Le Monde, huhtikuu -78).

Ja kun joukkoliikkeissä toimitaan, on myös syytä tehdä ero poliittisen, sosiaalisen ja kulttuurisen yhteiskuntaelämän tasojen välillä. Poliitikalla on oma erityislaatunsa jota ei tule hämärtää ja sotkea edistyskäsittelyyn pyrkimykseen sinänsä. Ja tähän liittyy jälleen kysymys yhtenäisyydestä: juuri sosiaalisten, kulttuuristen yms. seikkojen taso vaatii paljon poliittikan tasoa suuremman avaruuden. Vain

näin voidaan mobilisoida vallankumoukselliseen liikkeeseen koko edistyskäsittely potentiaali. Erityisesti näille alueille ei tule ylhäältäpäin keksiä kaavamaisia reseptejä, vaan luottaa siihen, että erilaisten kokeilujen kautta parhaat työmuodot, ideat yms. jäävät pysyviksi.

Puolueen merkityksestä tässä sosiaalisessa muutosprosessissa on IKP sanonut varsin hyvin: muut mitä erilaisimmat liikkeet ilmentävät yhteiskunnan demokraattisen kehittämisen mitä erilaisimpia tarpeita ja niillä on autonominen toimintatapa: erityinen, osittainen. Puolueella sen sijaan on *yleinen poliittinen* (so. valtiotalaan vaateita kanavoiva ja demokraattiset vaateet yhtenäistävä) rooli. Juuri puolueen tehtävänä on olla se *keskus*, joka luo demokraattisten voimien etujen

yhtenäisyyden politiikan olennaisissa kysymyksissä.

Ruotsalo totesi saman asian: "Taso, jolla erilaisten edistyskäsittelyiden kehitys kohtaa toisensa, on politiikan taso. Ja se aika jolloin tämä kohtaaminen (laajassa mitassa -PR) tapahtuu, on suuren poliittisen kriisin aika. Se on aika jolloin käänne - poliittinen käänne - on muodostunut todellisen eikä vain ohjelmallisen taistelun asiaksi. Ja juuri silloin voi syntyä todella laaja demokraattinen rintama, jota yhdistää yhteinen tavoite uudistaa poliittinen valta, luoda tilalle uusi valta, jolla on oma yhteiskunnallinen uudistusohjelmansa... Silloin tapahtuu myös mitä erilaisimpien liikkeiden aito politisoituminen".

Olennaista on, että puolue näkee tämän etujen yhtenäistämisen *poliittisena ongelmana*.

Väärin tulkittu objektiivisen edun käsite ja näkemys, että kaikkien työtätekevien objektiiviset edut käyvät konkreettissa historiallisessa tilanteessa automaattisesti yhteen, johtaa teknokraattiseen poliittika-käsitykseen ja on epäpoliittisen politiikan ydin. Tällaisen näkemyksen purkamisen on eräs keskeinen aspekti prosessissa, josta Seppo Toiviainen on sanonut: "on politisoitava politiikka" (Soihtu 5-6/79). Tämä edellyttää ainakin kahta asiaa:

1. SKP:n on suhtauduttava politiikkaan aina, kuten se olisi hallituksessa ja yhteiskunnan johtava voima: sen on kyettävä osoittamaan, millaisten ideologisten asettamusten - esim. solidaarisuus, työtömyyskysymys tms. - ympärille tunnukset ja vaatimukset asetetaan ja *minin järjestykseen ne asetetaan*. Tämän prosessin merkitys kasvaa sitä mukaa kuin valtio tulee osalliseksi ja politisoi perinteistä etutaistelua. Vain näin ihmisille voi tulla selväksi, mitä osapuulleen merkitsisi, jos kommunistit olisivat vallassa, mitä se reaalisesti muuttaisi heidän elämässään.

Tällä hetkellä SKP:n toinen osapuoli pääsääntöisesti liikkuu monopolien luomien 'välttämättömyyksiä' rajoissa, ei kykene esittämään vaihtoehtoja hallitsemisen tapaa ja lisäksi jättää - samoin kuin monopolitkin - laajan joukon marginaaliryhmiä vaille poliittista puolesta-puhujaa. Ja toinen osapuoli puolestaan toimii suhteessa valtioon kuin iso ammatiliitto: vaatikkaa, vaatikkaa! Ja tässä prosessissa se jakaa esim. samat Hawk-miljoonat *kaikille*: työttömille, opiskelijoille, nuorisolle, eläkeläisille... Vika on siinä, että näin voi tehdä vain niin kauan kuin ei ole voimaa antaa ko. rahoja *kenellekään*.

Ymmärrän toki, että näin voidaan tehdä havainnollisuuden vuoksi, osoittamaan, että rahaa on. Mutta kun siihen rajoitutaan päivittäisessä politiikassa, siinä on eräs vakava puute: ei opita itse, eikä opeteta työväenluokkaa *johtamaan* yhteiskuntaa. Ei saada itselleen uskottavan

yhteiskunnallisen johtajan imagoa, eikä tehdä työväenluokasta kykenevää astumaan yhteiskunnan johtoon.

2. Erottautuminen reformismista ei välttämättä tarkoita suurempaa vaatimusta, vaan kykyä oivaltaa ja löytää kokoavat tunnukset, siis sellaiset, jotka luovat toista hegemoniakeskusta, luovat toista etu-yhtenäisyyttä, syntyvät toisella tavalla. Ei joukkojen ohi, vaan heidän kautaan, ei kansan puolesta, vaan sen kanssa.

Näiden seikkojen vuoksi *rajoittumisesta* -tuossa ei siis lue: etutaistelun käymisessä - on vika, josta Althusser kritikoit RKP:n "Köyhien puolesta"-kampanjaa: "Tämä käsite (köyhä - PR) on peräisin 1800-luvulta... Siihen liittyy filantrooppinen huoltoapuaus. Eräs työväenliikkeen saavutuksena on ollut se, että työläiset on saatu ajattelemaan itseään ei 'köyhinä ihmisinä', vaan tuottavina riistettyinä työläisinä" (emt).

Althusserin ajatusta voi jatkaa: SKP:n tehtävänä on saada työväenluokka ymmärtämään ja mieltämään itsensä kansallisen rikkauten luojaksi ja ennen muuta yhteiskunnan *tulevaksi johtavaksi luokaksi*. Ja tässä hegemonisen johtajan roolissa SKP ei ole kovin hyvin onnistunut.

Tässä suhteessa Aarne Saarinen on esittänyt varsin osuvan kysymyksen: Miksi SKP:n kannatus ei koskaan nousut yli 23.2 %:n (1958).

Asiaa voi ehkä pohtia näinkin: Silloin SKP saavutti osapuulleen sen rajan, jonka se voi saada *kahden perinteisen kamattajaluokkansa työväestön ja pienviljelijöiden/metsätyöläisten radikaalimmasta siivestä*. SKP:hän ei ole koskaan yksin apajalla. Työväenliikkeen hajaannuksen jälkeen kilpailijana on aina SDP ja siten kysymys on myös sen poliittisesta taidosta.

Entä mikä oli silloisen SKP:n heikkous, mikä käänsi sen kannatuksen alamäkeen?

Siihen mennessä puolueen työ oli mainittujen väestökerrosten parissa poliittisesti - poliittisen yhtenäisyyden luomisen mielessä - *suhteellisen* helppoa, koska nämä luokat olivat suhteellisen selväpiirteisiä ja suhteellisen erillisiä, mutta kuitenkin riittävän samansuuntaisia. Myöskin nuoriso kasvoi noihin aikoihin asti suhteellisen automaattisesti sisään noiden luokkien työväenkulttuuriin. Mutta sitten tuli kaksi SKP:n kannalta ongelmallista asiaa:

- ensinnäkin jo mainittu tuotantorakenteen muutos varsin pian noiden aikojen jälkeen alkoi todella mutkistaa SKP:n liittolaiskysymystä.

- toiseksi kun SKP vuoden 1958 vaaleissa saavutti *suurimman* puolueen aseman, odotukset puoluetta kohtaan *kasvoivat*. Sen eteen tuli ongelma astua kansalliseksi voimaksi, kansalliseksi linjanvetäjäksi (ehkä sama ongelma oli jo kertaalleen nähty 44-48). SKP tuntuu kuitenkin olleen siinä määrin keskittynyt näiden

kahden luokan näkökulmiin, ettei se riittävästi nopeasti osannut laajentaa näkökulmaa. Se ei kyennyt ottamaan hegemoniaa, järjestämään ja kokoamaan myös muita väestöryhmiä *työväenluokan ympärille*. Se ei kyennyt esittämään erilaista tapaa johtaa yhteiskuntaa.

Näin syntyi tilanne, jossa SDP silloisesta poliittisesta paitsiostaan huolimatta kykeni *paremmin* reagoimaan tilanteeseen. On tietysti niin, että reformisesti se onkin helpompaa, mutta juuri siinä on pitäisi marxismien tieteellisenä teoriana tulla apuun.

Ajatusta voidaan taas jatkaa: Sitten tapahtunut tuotantorakenteen muutos on *muuttanut* ja *mutkistanut* SKP:n liittolaishistoriaa. Se on vaihtanut ja vaihtamassa väestöryhmiä, joista työvä-

enluokan tulisi saada joukkoliittolaisia ja ehkä ennen muuta se on *luonut* *niitä* *liisää*: jäljellä ovat edelleen pienviljelijät, liisäksi ovat tulleet toimihenkilöt, yleensä keskikerrokset, sivistyneistö, opiskelijat, nuoriso aivan uudella tavalla jne. jne.

Pystyäkseen ylipäätään toimimaan ja kehittämään SKP:n on muuttuvassa ja monimutkaistuvassa yhteiskunnassa yhä selvemmin kohdattava *jo sisällään* ne samat ongelmat, joihin se törmäsi ulkoisesti 1940-luvun lopulla ja kohotessaan suurimman puolueen asemaan 1958: sen täytyy *jo sisällään* kyetä *luomaan* yhtenäisyys yhä kompleksisemmiksi käyvässä asioissa eri työtätekevien väestöryhmien kesken ja koota ne työväenluokan ympärille.

Tämän ongelman tietoinen kohtaami-

nen on ehto SKP:n kannatuksen kääntymiselle nousuun. Ja jälleen olemme kysymyksessä jota SKP:n sisäinen hajaannus ei tuo esiin, ja jonka se vaarallisella tavalla peittää.

Miten marxilaisuudesta voi muodostua efektiivinen vallankumouksellinen teoria?

SKP:n ongelmien ydin on luonnollisesti sen tietoisuudessa, sen teoreettisessa työssä ja kyvyssä. Jotta marxilaisuuden luonne ja sen muodostuminen vallankumoukselliseksi teoriaksi tulisi ymmärrettäväksi, on syytä erottaa selvyuden vuoksi kaksi käsitettä: kommunisti ja marxilainen. Ne eivät välttämättä ole sama asia, yhdisty samassa henkilössä, vaikka kypsän Marxin ja kypsän Leninin kohdalla niin tapahtuikin.

Miten reaalisesta ihmisestä tulee kommunisti? Suurin osa tulee kommunisteiksi kommunistisen puolueen politiikan, sen käytännön kautta. Useimmiten ihmiset tulevat puolueeseen opittuaan arvostamaan sen työtä, omaksuttuaan sen työmuodot ja halutessaan olla niitä omakohteisesti toteuttamassa.

Siitä seuraa, että jos puhutaan reaalisista ihmisistä, eikä ideaalityypeistä, suuri osa kommunistisen puolueen jäsenistäkään ei ole marxilaisia sanan aidossa merkityksessä. Useat tuntevat marxilaisuutta pintapuolisesti, yleisten totuuksia, peruspiirteiden ja tunnusten tasolla.

Vastaavasti toisessa ääripäässä – jos siis jatkumon toisessa päässä ovat ei-marxilaiset kommunistit – on joukko ihmisiä, jotka ovat marxilaisia siinä mielessä, että he varsin hyvin tuntevat marxilaista teoriaa, tutkivat todellisuutta sen valossa jne., mutta jotka eivät ole kommunisteja siinä mielessä, että kannattaisivat kommunistisen puolueen politiikkaa. Ja tällöin voi vika tietysti olla kahdessa eri tekijässä tai molemmissa: henkilön rajoittuneessa näkökulmassa tai puolueen politiikassa.

Tämä tosiasia kuitenkin sisältää kommunistisen puolueen kannalta vakavan ongelman: syvällisestä marxilaisesta kulttuurista irrallinen kommunistisuus sisältää voimakkaan konservatiivisen elementin. Puolueeseen tullessaan ihmiset ovat nimenomaan oppineet arvostamaan puolueen politiikan erästä konkreettista historiallista muotoa. Niinpä, vaikka puolueen politiikka olisi aivan oikeata ajankohtaan ja asianomaiseen toimintaympäristöön nähden, syntyy helposti vaara, että vallitseva taktinen linja yleistetään toimintaperiaatteeksi, laajennetaan väärin yhteyksiin, yli pätevyysrajojensa. Lenin korosti, että ”miljoonien ihmisten tottumuksen voima on pelottava voima”. Eikä ole mitään syytä, miksi kommunistit olisivat automaattisesti tältä vaaralta suojattuja.

Tuntuukin, että monet SKP:n ongelmat juontuvat juuri tästä; tulisi jälleen miettiä kentän suhteellisuutta, oman kokemuksen rajallisuutta ja oman marxismi-tulkinnan historiallista sidonnaisuutta.

Jos Reto ja Merja Halme saattoivat kirjoittaa mm. DDR:n perustamisen jälkeistä vaikeuksista omaksua maassa marxilaista filosofiaa: ”Usein tuloksena oli entisen ajattelutavan perusteiden uudelleenarvioinnin asemesta historiallisen materialismin sulauttaminen siihen idealisoi- tuun historismin, jonka nouseva porvaristo oli aikanaan 1700- ja 1800-luvuilla luonut” (Soihdu 3/81), ja vielä kirjoittaa näin nimenomaan puolueen teoreetikkojen ja ammattifilosofien ongelmista, niin on varmaan syytä pohtia myös SKP:ssä vallinneen ja vallitsevan marxismikäsityksen luonnetta, ennen muuta sitä, onko se uusimman marxilaisen tutkimuksen tasalla.

Kuinka SKP:ssä esimerkiksi elävät 1950-luvulla DDR:n filosofiselle keskustelulle voimakkaan sysäyksen antaneet teokset: Hegelin nuoruuden työt, Marxin varhaiset kirjoitukset, Engelsin ’Luonnon dialektiikka’, sekä Leninin filosofinen jäämistö. Puoluekeskustelua lukiessa ei tunnu kovin hääppöiseltä. Kuitenkin varsin moni esiintyy kävelevänä marxismileninisinä.

Luonnollisesti SKP:n piirissä on myös käänteinen ongelma: Jos teoreettisen, ennen muuta vallankumousteoreettisen työn yhteys käytäntöön, puolueen toimintoihin puuttuu, ei teoreettinen työ voi kovinkaan kauas kehittyä muuttumatta abstraktiksi teoretisoinniksi.

Ongelma on se, että SKP:ssä vallitsee tällä hetkellä hyvin alkeellinen käytännöllisen työn taso ja varsin alhainen marxilainen kulttuuri. Edellinen on välittömästi tuttu lähes kaikille puolueosastojen jäsenille, jälkimmäisen syytä on ehkä enemmän syytä perustella.

SKP:n teoreettinen tasohan on lähes koko sen historian ajan ollut kansainväliseen tasoon verrattuna varsin alhainen. Asialle on omat taustansa, eikä ole syytä tehdä kenestäkään syntipukkia, mutta mainittakoon mm. seuraavia seikkoja:

– Luokkasota katkaisi Suomessa tehtävän marxilaisen teoreettisen työn perinteen melko tarkkaan. Lähes kaikki marxilaisittain sivistyneet vasemmistolaiset joutuivat siirtymään ulkomaille, ennen muuta Neuvostoliittoon.

– 1920- ja 1930-lukujen maanalaisuuden ja vainojen ajat eivät luonnollisesti- kaan olleet soveliaat rikkaan marxilaisen kulttuurin luomiselle. Tammissaaren yliopistossa ja muuallakin opintopiireissä tehty työ oli arvokasta, mutta väistämättä rajoittunutta. Ainoa Suomessa vaikuttanut tasokkaampia sävyjä saanut toiminta

tapahtui Soihdun ja ASS:n ympärillä, ja siihenkin osallitui vain varsin pieni joukko.

– Sotien jälkeen puolueen jäsenmäärä nousi hyvin nopeasti (1944–48) noin 3 000:sta 50 000:een. Ja SKP:n historia- ta käy ilmi, ettei kovin laajaa ja korkeatasoista opintotoimintaa saatu aikaan. Se jäi paljolti perusopiskeluksi ja hiipui pois lähes tyystin 1950-luvun mittaan”. Sama kehitys toistui 1970-luvulla nuoriso- ja opiskelijaliikkeessä: sekään ei kyennyt ylittämään perusopiskelun ongelmia joka niinikään hiipui.

– Näin syntyi tilanne, jossa puolueen piirissä oli eräitä yksittäisiä merkittäviäkin tutkijoita ja ajattelijoita, mutta yleinen marxilainen kulttuuri maasta paljolti puuttui. Ja se luonnollisesti rajoitti myös näiden yksilöiden mahdollisuuksia todellisiin huippusuorituksiin: ilman kulttuuria ei nousta kovin korkealle, puuttuu hede- mällinen kritiikki, ideointi...

– Paljolti siksi SKP:nkin piirissä 1960-luvulla omaksuttiin hyvin kritiikit- mästi mitä erilaisimpia teorioita ja ajatuksia. Mutta 1960-luvun lehdistökes- kustelua lukiessa jää silti vaikutelma, että myös tässä suhteessa taso jäi heikoksi; ehkäpä voi sanoa, että SKP:n pelasti monilta eurooppalaisilta kiteytyneiltä revisi- onistisilta virtauksilta sen sivistymättö- myys.

– 1970-luvun keskeisiä myönteisiä piirteitä lienee joukkomittaisen marxilai- sen kulttuurin syntyminen, ja sen ankkuroituminen edes jossain määrin yliopis- toihin ja muuallekin. SKP:n ongelma kui- tenkin on, että tämäkin marxilaisuus on vielä jäänyt puolueen ulkopuoliseksi ja SKP:n käytännön tehtävien ratkaisemi- sen kannalta irralliseksi.

Sanotun perusteella lienee selvää, ettei SKP ole voinut kovin hyvin ratkaista kommunistien ja marxilaisten synteessin luomista.

Kysymys ei kuitenkaan ole vain ”kon- servatiivisen elementin” ylittämistä. Si- henhän ehkä voisi riittää energinen pääi- deologi. Kysymys on koko vallanku- mouksellisen teorian luonteesta, suoma- laisen vallankumouksellisen teorian luo- misesta. Se ei käy mahdolliseksi ilman kehittyvää marxilaista kulttuuria ja laajo- jen jäsen- ja kannattajajoukkojen kykyä tarkastella todellisuutta marxilaisen teori- an valossa ja ilman heidän kykyään käyt- tää itsenäisesti noita ajatusvälineitä.

Marxilaisuus on kyllä filosofisessa mie- lessä vallankumouksellinen teoria jo si- nänään, ennen muuta siksi, että se sisältää uudenlaisen teorian ja käytännön välisen suhteen ratkaisun, mutta sellaisenaan se ei vielä ole konkreettinen vallankumouk- sellinen teoria.

Siksi on kysyttävä: millä tavalla reaali- nen vallankumousteoria on historiallises-

ti sidonnainen? Millä tavalla se muodos- tuu? Teesini on, että marxilaisuus – tai marxismi-leninismi – ei sellaisenaan, yleisteeoreettisena suureena vielä ole val- lankumousteoria siinä mielessä, että se sellaisenaan pääsisi käsiksi kansallisen vallankumouksen toteuttamisen ongel- maan.

Ottakaamme pieni ekskurssi Leninin ajatteluun. Hän kirjoittaa Penikkataudis- sa: ”Bolshevismi syntyi vuonna 1903 kaikkein vankimmalla teoreettisella pe- rustalla, marxilaisuuden perustalla”.

Kaksi huomautusta: 1. lausumassa ei ole mieltä, jos marxismi jo sinällään näh- dään vallankumousteoriaksi. 2. Jos pitää paikkansa, mitä sanoin marxilaisuuden

kehityksestä Suomessa 1970-luvulla, ehkä Suomessa alkaisi olla aineksia tuolle perustalle, sen olemassaololle.

Lenin jatkaa: ”Bolshevismi kävi läpi viisitoistavuotisen käytännöllisen työn kauden (1903–1917), jolla ei kokemusten rikkaudessa ole vertaistaan maailmassa... Kaikki ohjelmalliset ja taktiset katso- mukset tarkistetaan (kurs. – PR) joukko- jen toiminnalla.” Lenin ei siis ymmärtä- nyt niitä ”periaatteiksi”, muuttumatto- miksi suureiksi, vaan katsoi niiden kai- paavan vielä tarkistusta.

Ja Leninin loppupäätelmä: ”... vallan- kumouksellinen teoria, joka myöskaan ei ole dogmi, vaan muodostuu lopullisesti vasta sitten, kun se kytkeytyy läheisesti todelliseen joukkoliikkeeseen ja todelli-

seen vallankumoukselliseen käytäntöön” (kurs. – PR).

Mistä sitten Leninin mielestä on kyse tässä vallankumouksellisen teorian kyt- keytymisessä joukkoliikkeeseen? Hän jat- kaa hieman myöhemmin: ”... on käsitet- tävä selvästi, ettei tällaista johtavaa kes- kusta (vallankumousta johtavaa keskusta) voida missään tapauksessa luoda sillä pohjalla, että jäljitellään kaavamaisesti, tasoitetaan ja samaistetaan taktilliset tais- telusäänöt... Perustehtävä nykyisellä historian ajankohdalla kaikissa kehitty- neissä maissa... on ottaa selville, tutkia, löytää, havaita ja oivaltaa ne kansallisesti omalaatuiset konkreettiset menetelmät, joiden avulla kussakin maassa ratkaistaan yhteinen kansainvälinen tehtävä – voite- taan opportunisti ja vasemmistolainen kaavaoppineisuus työväenliikkeessä, ku- kistetaan porvaristo, pystytetään neuvos- totasavalta ja proletariaatin diktatuuri” (kurs. – PR).

Lenin puhui tässä yhteisen tehtävän ratkaisusta ja hän puhuu termein ’ottaa selville, tutkia, löytää, havaita, oivaltaa’. Hän ei siis puhu ’opin soveltamisesta’ tai ’luovasta soveltamisesta’. Näissä näkö- kulmissa on suuri periaatteellinen ero: Lenin korostaa konkreettisen tilanteen konkreettista analyysia, vallankumouste- orian luomista, konkreettisen tehtävän ratkaisussa, ei valmiiksi ymmärretyn teori- an yksinkertaisesta kalkyloimisesta. Juuri tehtävien erittely, marxilaisia ajat- teluvälineitä käyttäen, on konkreetin val- lankumousteorian luomista, rakentamisa-

ta. Sekin on olennaista, että ensimmäisenä tehtävänä hän mainitsee opportunistin ja kaavaoppineisuuden voittamisen, kos- ka ne estävät efektiivisen vallankumous- teorian luomista ja sitä kautta vallanku- mousliikkeen muodostumista. Ja toisaal- ta: vain tuossa luomisen prosessissa ne on voitettavissa.

Mutta jotta Leninin mainitsemat tehtä- vät voisivat tulla suoritetuiksi ja jotta SKP voisi luoda efektiivisen vallanku- mousteorian, sen on kyettävä luomaan laaja marxilainen kulttuuri maahamme. Ja silloin sen on saatava marxilaisuus kiinnittymään suomalaisiin tutkijoihin, teoreetikoihin, ihmisiin. Marxilaisen tut- kimuksen on myös edettävä yleisteeoreet- tisista ongelmista suomalaisen yhteiskun- nan reaali-tilan tutkimiseen. On luotava yhteys marxilaisen tutkimuksen ja poliiti- tisen sekä muiden yhteiskunnallisten liik- keiden välille. Ja onpa lopuksi luotava yhteys myös konkreetin yhteiskuntatie- teen ja marxilaisen teoreettisen työn välil- le.

On myös oivallettava, ettei meille kos- kaan opeta yhtään mitään ”marxismi- leninismi”, vaan se tapahtuu aina ihmis- ten välityksellä. Silloin on aina otettava huomioon myös välittäjän käsitys marxi- laisuudesta, hänen tietojensa laajuus jne.

Se vaatii luonnollisesti meiltä paljon. Eikä siihen täysimittaisesti tietysti ole kovinkaan monella mahdollisuuksia, mutta ainakin on oltava pyrkimys ymmärtää omien tietojensa rajat ja pyrkimys niiden jatkuvaa laajentamiseen.

Hemingway kuvaa taiteen olemusta tavalla, joka kuvannee myös marxilaisuuden välittymisen ongelmaa: Kun taiteilija kuolee "taide, menettelytapa, suorituksen parannukset, keksinnöt jäävät jäljelle; mutta yksilö, jonka suoritus ne loi, joka oli niiden koetinkivi, alkuunpanija, katoaa" ja jotta kokonaisuus voisi jälleen syntyä, elää, täytyy *jonkun toisen* luoda tuo kokonaisuus uudelleen. Ellei tuota uutta synteesin, kokonaiskuvan luojaa tule käynnin että "kaikki se jäljiteltynä, alkuperäisen hävittyä alkaa pian vääristyä, pidentyä, lyhentyä ja menettää kaiken yhteyden alkuperäiseen" (Kuolema iltapäivällä).

Ja jos tuo kokonaiskuva puuttuu, seuraava kehitys josta Lenin totesi: marxilaisuuden joukkomittaista leviämistä seuraa sen tason lasku. Jos niin tapahtuu se merkitsee sen terävyyden, voiman, efektiivisyyden menetystä. Jotta taas taso voi säilyä joudumme jälleen edellyttämään marxilaisen kulttuurin korkeata tasoa: vain niin voi kasvaa kokonaiskuvan hankkijat, kehittäjät, eteenpäinmenijät.

Myös klassikot itse oivalsivat tämän. Engels kirjoitti Bernsteinille Marxin kuoleman jälkeen: "Hänen myötänsä katsoivat moniksi vuosiksi myös hänen laajat näköpiirinsä. Me emme vielä ole kasvaneet niiden mittaisiksi... Lopullinen voitto pysyy varmana, mutta harha-askleet, väliaikaiset ja paikalliset hairaukset – täysin vääjäämättömiä sinänsä – saavat nyt aivan toiset mittasuhteet."

Marxilaisuuden – tai marxismileninismien – olemuksessa on toinenkin piirre. On syytä välttää puhumasta niistä signaalina, ikäänkuin tervehdyksenä, joka viittaa vain siihen, että elämme yhteisessä uskossa; sitä vastoin on opiskeltava paljon enemmän. Ja on ymmärrettävä, että todellisuuden vertaaminen Marxin, Leninin tai kenenkään toisenkaan työhön ei voi olla totuuden kriteerinä. Kriteerinä voi olla vain käytäntö – huolimatta kaikesta historiallisista rajoituksistaan. On kiinnostavaa, hyödyllistä ja opettavaista tietää, mitä Lenin tai joku toinen ajatteli, mutta se voi olla vain eräs lähtökohtamme. Lenin ei ratkaissut meidän tehtäväämme, vaan oman tehtävänsä. Käyttäkäämme siis hyväksi hänen ja muiden kehittämiä välineitä ja ratkaisukamme omat tehtävämme.

Tämän valossa marxilaisuus suomalaisen vallankumousteorian perustana on käsiteltävä siihen tapaan, jota Sakari Hänninen luonnehti (Soihtu 4/80):

– marxismi on todella eriytynyt, se ei

ole monoliitti. Tämän oivaltaminen ei pura yhteistä perustaa, marxismin perustaa ykseyttä. Juuri tämä erittyminen voi muodostua marxismin voimaksi, jos yhteys säilyy keskustelun ja neuvonpidon kytkenä.

– marxismi ei ole mikään unversaalitiede, jossa kaikki on ajateltu valmiiksi taloudesta estetiikkaan ja joka jättää tehtäväksi vain tiedon soveltamisen. On tunnustettava marxismin keskeneräisyys ja uutta etsivä tuleminen. Tässä suhteessa on selvää, että muutkin tiedemiehet kuin marxilaiset voivat tehdä olennaisia löytöjä.

– Poliittikkaa ei voi palauttaa tieteeseen eikä tiedettä politiikkaan, vaikkakin ne vaikuttavat toisiinsa. On säilytettävä ja ymmärrettävä niiden suhteellinen itsenäisyys, jotta niiden suhde voisi muodostua hedelmälliseksi.

Tarkastelkaamme vielä erästä aspektia siitä, kuinka vallankumousteoria muodostuu, kuinka marxilaisuus yhtyy työväenliikkeeseen: Lenin kirjoittaa "Joukkoliike on mitä tärkein ilmiö... se voidaan ymmärtää... joko siinä mielessä, että kumarretaan tämän liikkeen vaistonvaraisuutta, so. että sosialidemokratian osuus typistetään siihen, että se pelkätään *palvelee työväenliikettä sellaisenaan*; taikka siinä mielessä, että joukkoliike asettaa ratkaistavaksemme *uusia teoreettisia, poliittisia ja organisatorisia tehtäviä*, jotka ovat *paljon monimutkaisempia* kuin ne, joihin voitiin tyytyä joukkoliikkeen syntymistä edeltäneellä kaudella" (Mitä on tehtävä).

Mitä ovat nuo monimutkaisemmat teoreettiset tehtävät?

Aino Saarinen on analysoinut naisliikettä tavalla, jolla on tässä suhteessa yleisempääkin merkitystä. Aluksi hän huo-

mauttaa, että "joukkoilmiö suuntaan tai toiseen edellyttää aina yksilöissä – monissa yksilöissä – tapahtuvaa muutosta. Siitä onko tämä muutos *sopeutumista*, asennoitumista vakioideiksi ymmärrettyyn tilanteeseen uudella tavalla vai *kapinaa*, nousua olosuhteita muuttamaan, kantaa kommunistinen liike itse jakamattoman vastuun." (Soihtu 3/80)

Myös siitä, millainen kapina syntyy, kantaa vallankumouksellinen liike vastuun.

Saarinen jatkaa: "Vallankumouksellisen käytäntö ja spontaani arkiikäytännöt eivät ole sama asia. Samalla on kuitenkin vallankumouksellisen kasvatuksen tai vallankumouksellisen tietoisuuden kehittymisen kannalta välttämätöntä ottaa huomioon, että *ne eivät ole täysin eri asioita*. ... Kiistatonta on, että uusi naisliikkeitä täyttää ainakin 'naistietoisuuden' kriteerit. Toisin sanoen siinä on kyse naisten *yhteiskunnallisesti alistetun* aseman havaitsemisesta, sen ongelmaksi tunnustamisesta ja edelleen pyrkimyksestä sen käsitteellistämiseen sekä aktiiviseen omiin elinolosuhteisiin vaikuttamiseen."

Erityisen ongelmalliseksi naisliikkeen tietoisuuden kehityksen tekee, että se toimii pääasiassa alueilla, joilla yhteiskunnallisten suhteiden ns. fetissoituminen on hyvin voimakas, ts. vaihdon ja kulutuksen piirissä. Vaatii kommunistien työtä hyvin paljon jos tuo fetissoituminen yritetään paljastaa, ja esittää ongelmien yhteyksiä taustalla olevaan yhteiskuntajärjestelmään.

Tämän vuoksi Saarinen heittää kommunisteille olennaisen ongelman: "Arkiikäytännöt ja sen rajoittuneisuus" – tai mikä on samaa, arkitietoisuus ja sen rajoittuneisuus – "ei tule ylitetyksi se ohitetaan, *vaan sen kautta*." Ja juuri tässä paljastuu perinteisen kommunistisen toiminnan – ehkä sitä voisi sanoa standardikommunismien – heikkous: se yrittää korvata konkreetin yhteiskunnallisen ongelman ja ristiriidan *yleisellä* yhteiskunnallisella ongelmalla tai ristiriidalla. Siis esimerkiksi naisen asemaan ja elämään liittyvän mulistuksen yleisellä yhteiskunnallisella mulistuksella. Näin se jättää vastaamatta konkreettiin kysymykseen ja omalla näennäisvastaauksellaan kysyjän kylmäksi. Ja mikä olennaista: samalla menetetään ongelman konkreetin ratkaisun mahdollisuus ja sen luoma strateginen lisämahdollisuus ja kapitalismin vallitessa.

Juuri nämä ovat sen tapaisia asioita, joissa marxilaisuuden voima joko tulee tai ei tule esiin. Ja se ei tule matalan marxilaisen kulttuurin oloissa. Ja juuri niistä muodostuu kommunistien uskottavuus, ja marxilaisten paremmuus. Sillä periaatteessa sama metodologia koskee kaikkia yhteiskunnallisia liikkeitä, sekä 'uusia' että 'vanhoja'. Ja juuri tämän konkreetin analyysin kautta voidaan myöskin arvioida näiden liikkeiden todellisia heikkouksia tai vahvoja puolia.

toiminnasta, sekä teoreettisesta että käytännöllisestä toiminnasta. Siksi on olennaista että näitä liikkeitä luetaan tulevaisuudesta käsin, lähtien siitä, mitä ne voisivat olla, ja toimimalla siten, että ne tulevat olemaan.

Ja juuri liikehännät ovat olennaisia siksi, että niissä toimii yhteiskunnan aktiivisin aines. Se joka on jo noussut taisteluun, edes jonkinlaiseen. Se joka voi temmata mukaansa muutkin, sillä kehottaa voi vain se joka itsekin on menossa.

Ongelmat ja vaikeudet eivät ole säikky-mistä varten. Kari Toikka kirjoitti 1971:

"Uusien yhteiskunnallisten ilmiöiden ilmaantuminen muodostaa aina myös *solmukohdan* marxilaisessa traditiossa. Uudenlaisen analyysin välttämättömyys synnyttää erimielisyyksiä *paisi* siitä, mikä *uudessa* ilmiöissä on yleistä mikä erityistä, myös siitä, mikä *marxilaisessa teoriassa* on olennaista ja yleispätevää... Tämä taas merkitsee sitä, että uudessa tilanteessa vallankumouksellisen teorian kytkäytyminen vallankumouksellisen liikkeen käytäntöön voidaan turvata vain kehittämällä teoriaa ja tulkitsemalla sitä uudella tavalla." (Soihtu 2/71).

Althusser sanoo samaan tapaan: "Konkreettisen tilanteen analyysi on varsinaisessa merkityksessään todellisuuden *löytämistä* (sisältäen aina yllätyksiä, 'uutta'), ja se on samalla noudatettavaa linjan *määrittämistä* taistelun päämäärien saavuttamiseksi." (emt.).

Jos tätä analyysia ei tehdä ja jos ei uskalleta luottaa joukkoihin, "ottaa liikkeen lähtökohtaa sellaisenaan" (Lenin), ja vähitellen kehittää sitä, sitä mukaa kuin itsekin opitaan, tulos on Althusserin sarkastisen kuvan mukainen: syntyy "vastatendenssi... kieläytymisrefleksi kaiken sen edessä, mikä ei ole koneiston *hallinnassa* (ja se aiheuttaa) sen, että sitten kun puolue suostuu lähemmään liikkeelle, se myöhästyy aina ja joutuu tulemaan vasta iltajunassa. Eikä sillä ole salkuissaan *etukäteen* totuutta tulevista tapahtumista, joten sen tulisi *ensin* kuunnella kansanjoukkoja. Marx sanoi: 'tietoisuus on aina jäljessä'. Puoluejohto soveltaa tätä periaatetta järkähtämättömän kirjaimellisesti huomaamatta siihen sisältätyä ironiaa: *on varmaa, että se (puolue – RP) on tietoinen, koska se on myöhässä*."

Jos katsoo SKP:n suhtautumista suomalaisiin liikehdintöihin ja jopa puolueen sisäiseen tilaan, tilanne on piinallisen tuttu.

Jos SKP haluaa toteuttaa historiallisen tehtävänsä, sen on mentävä ihmisien pariin, lakattava kohtelemasta heitä poliittikan kohteina. Toimintaan on mentävä mukaan 'ehdoilla' opittava siinä touhussa itse ja muodostettava näistä olemassaolevista ihmisistä yhdessä heidän kanssaan vallankumoukseen tarvittava muutoksen subjekti.

Se on uuden demokratian peruskysymys.

Raimo Blom:

Yhteiskuntateoria ja valtio

Valtio ja oikeusteorian kokonaisesitys, jossa tarkastellaan kapitalismin kehitysteorian valossa eri ajattelijoitten ja teorioiden valtiokäsityksiä. Tarkastelu ulottuu Hobbesista ja Rousseauista Marxiin, Weberiin sekä nykyiseen valtiokeskusteluun. Teoksessa käydään yksityiskohtaisesti läpi viime vuosikymmenen marxilaisen valtioteorian kehityssuuntia ja ongelmia liittäen ne Marxin oman ajattelun kehitykseen. Yleisistä porvarillisen valtion muotoa, rakennetta ja tehtäviä koskevista kysymyksistä tutkimus etenee porvarillisen oikeusjär-

jestelmän sisäisten ristiriitojen ilmenemisen ja valtion konkreettisen toimintatavan tutkimuksen ongelmiin. Kattava asia- ja henkilöhakemisto sekä mittava lähde-luettelo tekevät teoksesta myös helpokäyttöisen käsikirjan.

OVH 45 mk.
Jäsenhinta 30 mk

Jäseneksi voi liittyä maksamalla osuusmaksu (4 100 mk) postisiirtotilille TA 1479 81-8.

Myös kirjatilauksen voi suorittaa maksamalla kirjan hinnan samalle tilille.

Kolmas maailmansota ja "kolmas tie"

Juhani Lehto

Länsi-Euroopan rauhanliikkeen aatista puhutaan paljon. Usein syyllistyy yksipuolisuuteen. Näin teki Reaganin hallinto syyttämällä rauhanliikkeitä "Moskovan asiassa olevien" ohjaamaksi toiminnaksi. Näin tekevät myös ne, jotka jakavat rauhanliikkeen kahteen suuntaukseen, kutsutaan niitä sitten "sitoutumattomaksi" ja (Neuvostoliittoon) "sitoutuneeksi" tai "uudeksi" ja "vanhaksi".

Suomessa syksyn 1981 suuria rauhanmarssoja valmistelivat mitä erilaisimpia aatemailmoja tukevat järjestöt ja ihmiset. Suurimpien Euroopan marssien - esimerkiksi Bonnin 300.000 osanottajan ja Amsterdamin 500.000 osanottajan - järjestelyihin osallistui satoja järjestöjä. Liikkeet ovat moniarvoisia ja moniaineksia. Yhdistävä tekijä ei ole maailmankatsomus tai aate tai jokin aatteellinen vetoomus, vaan tietyt yhteiset ydinaseiden vastaiset tavoitteet. Päättunnuksia ovat tuki ydinaseettomille vyöhykkeille, uusien ydinaseiden Eurooppaan tuomisen vastustaminen, neutronipommin kiellon vaatiminen. Useimmissa maissa rauhanliikkeen sisällä käydään voimakasta keskustelua lähes kaikesta muusta kuin päätavoitteista - esimerkiksi ydinvoimasta, Puolasta, pasifismista.

END

Huhtikuun 28. päivänä vuonna 1980 joukko nimekkäitä englantilaisia yhdessä useiden Länsi-Euroopan rauhanaktiivien ja muutamien sosialististen maiden oppositiohenkilöiden kanssa julkaisi vetoomuksen Euroopan ydinaseriisunnan puolesta. Vetoomus - joka julkaistiin päivää ennen Euroopan kommunististen puolueiden Pariisin kokouksen aseidenriisuntavetoomusta - sisältää arvion ydinsodan uhan lisääntymisestä, sen syistä ja teistä ulos vaarallisesta tilanteesta. Päättunnuksiksi nostetaan vaatimus ydinaseettomasta Euroopasta Puolasta Portugaliin. Vetoomuksessa esitetään Euroopan laajuista kampanjaa, laajaa yhteistyötä, mutta ei uuden järjestön tai yhteenliittymän muodostamista.

Muodollisesti END on vain tämä vetoomus, jossa toivotaan tukea yhteiselle päämäärälle: ydinaseettoman Euroopan luomiselle. Käytännössä nimikkeellä END on monta sisältöä tilanteen mukaan.

Kirjainyhdistelmä END on lyhenne sanoista European Nuclear Disarmament - suomeksi Euroopan ydinaseriisunta.

Mutta kyseessä on myös sanaleikki: englanninkielinen sana end on suomeksi loppu. Täten kirjainyhdistelmä myös muistuttaa mihin joudutaan, jollei Euroopan ydinaseriisuntaa saada käyntiin.

Kun halutaan esittää END-liike laajana rauhanliikkeenä, sanotaan, että kaikki Euroopan ydinaseriisuntaan ja lopulta ydinaseettomuuteen tähtäävä toiminta on END-liikettä. Tällöin esimerkiksi kaikissa Pohjoismaissa todella laajalla pohjalla tapahtuva toiminta ydinaseettoman Pohjolan puolesta luetaan END-vetoomuksen ajatuksista liikkeelle lähteneeksi kansanliikkeeksi. Itse asiassa Leonid Brezhnevkin kuuluu END-liikkeeseen esitettään sekä .ETYK-prosessin että

Genevessä käytävien Euroopan ydinaseriisuntaneuvottelujen tavoitteeksi ydinaseettoman Euroopan.

Toisaalta taas END-liike voi tarkoittaa myös niitä, jotka yhtyvät paitsi päättunnuksen myös END-vetoomuksen tilannearvioon ja sen taustalla olevaan maailmankuvaan. Tällaisena asia tulee esiin Leevi Lehdon ja Mika Böökin toimittamassa kirjassa END? - Euroopan ydinsota vai ydinaseriisunta? (Sadankomitea 1982). Tällaisena END myös esiintyy eurooppalaisen rauhanliikkeen sisällä. Käytännössä nimittäin END-vetoomuksen pohjalta myös organisoidutaan järjestetään seminaareja, kierretään puhumassa, julkaistaan pamfletteja. Parhail-

laan valmistellaan kesäksi 1982 laajempaa konferenssia, joka voi muodostua kiinteämmän organisoitumisen siemeneksi. Maailmankatsomuksellisesti vetoomuksen tilannearvio yhdistää erilaisia niin realsosialismiin kuin USA:n imperialismiin kriittisesti suhtautuvia, "kolmatta tietä" etsiviä näkemyksiä. Myös organisoitumisen perusjoukko on tällaisissa henkilöissä ja järjestöissä: sosialisteissa, sosialidemokraateissa, eurokommunisteissa, osissa ekologisia liikeitä ja osissa sosialististen maiden oppositiohenkilöitä.

END on siis samaan aikaan laajasti hyväksytty tunnus ja toisaalta vain suhteellisen suppea maailmankatsomuksellinen ja vähitellen organisoituva liike. Tämä aiheuttaa jatkuvasti sekaannusta. Jatkossa käsitelen vain END:in taustalla olevia aatteellisia näkemyksiä.

Ydinasevarustelun logiikka?

Kilpavarustelukierre näyttää mielettömältä. Sekä Natolla (käytännössä USA:lla) että Varsovan liitolla (Neuvostoliitolla) on ydinaseissa tuhovoima, joka riittäisi vastapuolen tuhoamiseen moninkertaisesti. Ja kierre on vain kiihtymässä. Reaganin ohjelma edellyttää yli 15.000 uuden ydinpommin rakentamista. Neuvostoliitto on ilmoittanut joutuvansa vastaamaan, jos USA ohjelmansa toteuttaa.

Eikä kierre ole vain määrällinen. Ase-tekniikan kehitys merkitsee, että ydinaseet tulevat yhä tarkemmiksi ja nopeammin kohteisiinsa saataviksi. Ydinaseiden kuljetusvälineitä kehitetään suuntaan, jossa niiden havaitseminen tulee entistä vaikeammaksi (esim. maan pinnan tuntumassa lentävä risteilyohjus). Ydinaseiden kehittämiseen liittyvät kiinteästi hankkeet vastapuolen varoitustajärjestelmän lauantamiseksi (tappajasatelliitit).

Kilpavarustelukierteen jatkumisen tulos näyttää olevan väistämättä - jollei tarkoituksella, niin - tahattomasti syttyvä kaiken tuhoava ydinsota. Kun varoitussajat putoavat muutamaan minuuttiin, kun tähän liittyy pelko oman satelliittivalvontajärjestelmän lamautumisesta ja kun yllätyksidiskun tekniset mahdollisuudet lisääntyvät, jää teknisille ja inhimillisille virhearvioinneille tavattoman suuri mahdollisuus kansainvälisessä kriisitilanteessa.

Tällainen mielettömyyden kierre on 50-luvulla Englannin Kommunistisesta Puolueesta eronneella, END:n värikämpiin johtajiin kuuluvalla sosiaalishistorioitsija E. P. Thompsonilla ollut mielessään, kun hän kirjoittaa:

"Tässä on näkyvisämme sellainen sisäinen dynamiikka ja keskinäinen logiikka, jonka analysoimiseen tarvitaan uutta käsitettä. Jos "käsimmällä antaa yhteiskunnan jossa feodaaliherralla on valta ja höyrymällä yhteiskunnan jossa tehtaanomistajalla on valta", mitä anta-

vatkaan nyt nuo toiminnassa olevat saatanaalliset myllyt, jotka jauhavat ihmiskunnan tuhoamiseen tarkoitettuja välineitä. Olen päättynyt tähän kysymykseen ajatuksissani useamman kerran ennenkin, mutta olen sitten sulkenut siltä silmäni epätoivoissani. Kun nyt katson totuutta suoraan silmiin, tiedän, että tarvitsemamme käsite on "eksterminismi" (END, s. 102)

Itsesyntyinen asekehitys?

Perinteiseen marxilaiseen tapaan saisimme käsiteparit:

käsimmällä - feodalismi
höyrymällä - kapitalismi
saatanallinen mylly (USA:n ja Neuvostoliiton tuotantovälineiden nykytaso) - sosialismi.

Näistä käsitepareista lähtien syntyisi hätä: kun tuotantovälineiden kehitys on "saatanallisten myllyjen" tasolla, mutta yli puoli maailmaa on vielä kapitalististen tuotantovälineiden vankina, ihmiskunta elää eksterminaatiossa (sukupuuttoon kuoleminen) uhan alla. On siis tavaton kiire ja pakko taistella rauhan puolesta - ja koota voimat kapitalismin kukistamiseen.

Mutta Thompson hylkää tuotantosuhteiden kautta tapahtuvan tarkastelun. Strategisiin ydinaseisiin perustuva eksterministinen maailma saa Thompsonin mielestä lainmukaisuuksia, jotka pakottavat niin sosialismin kuin kapitalisminkin toimimaan samalla tavalla. "Asekehitys on itsesyntyinen" (s. 103). Sitä määräävät enemmän byrokraattisen jatkuvuuden ja pariteettiajatus tukevan ideologian (johon Thompsonin mukaan Neuvostoliitto siirtyi Hrushitsevin ajan jälkeen), paineet kuin "voittomotiivi". Thompson tosin myöntää voittomotiivinkin vaikutuksen, joka selittää sen, että "Yhdysvaltain aseiden, lisäys on aktiivisempaa ja uudistavampaa, Neuvostoliiton enemmän tapahtuneeseen reagoivaa ja jäljittelevämpää, perässä kulkevampaa." (s. 103).

Kehäpäätelmä

Kilpavarustelun lopputulosta on vaikea selittää imperialistien (USA:n johdon) sen paremmin kuin sosialistisen rauhanpolitiikan (NL:n johdon) tavoittelemaksi. Ei kai kumpikaan tavoittele tilannetta, jossa vahingossa alkavan eksterminaatiossa todennäköisyys lisääntyy? Ei kai kumpikaan tavoittele tilannetta, jossa pariteetti palautuu aina vaarallisemmalla aseistuksen tasolla jatkuakseen kierteenomaaisesti aina ylöspäin?

Tältä näyttää "kilpavarustelun logiikka", jos sitä tarkastellaan lopputuloksesta lähtien. Lopputuloksen kuvasi Antti Eskola Tampereen puoluekonferenssin alustuksessa (KU:n viikkoliite 5.4.1982) mainiosti varustelun loukuksi. Itse asiassa kyseessä on rysä, jossa ajaututaan kohti

supistuvaa perää, kohti pienempiä ja pienempiä selviämisen mahdollisuuksia.

Ymmärtääkseni Thompsonin ajatus on: kun kerran lopputulos on tällainen, pitää vaikuttamassa olla lainmukaisuuksia, "logiikkaa", joka johdonmukaisesti tuottaa tällaisen tuloksen. Ja tästä taas seuraava askel on olettaa, että varustelukilvan molemmilla puolilla tämän "logiikan" pitää olla samankaltaista, eksterminismin logiikkaa. Ja näin nostetaan esiin sellaiset teesit kuin "asekehityksen itsesyntyisyys", "byrokraattinen jatkuvuus" ja "pariteetti-ideologia" sekä USA:n että Neuvostoliiton toimintaa selittämään.

On kuitenkin tärkeää huomata, että Thompson ei perustele näitä teesejä minäkään syvällisen USA:n ja Neuvostoliiton konkreettisen erittelyn kautta. Konkreettinen erittely ei ylitä niitä erilaisia alkeellisia soveltajien konvergenssteorioita - teorioita USA:n ja Neuvostoliiton lähentymisestä ja samankaltaisuudesta - joita on esitetty 50-luvulta lähtien. Thompsonin kirjoituksissa teesien vahvin perustelu on se, että lopputulos vastaa Thompsonin esittämää mallia. Thompson on kehäpäätelmässä: selittää rysän syntyminen itse asiassa rysästä itsestään lähtien. Tai jos tämä on logiikkaa, niin korkeintaan katolisen kirkon filosofien piirissä laajaa kannatusta nauttivaa teologista logiikkaa. Sen sijaan Thompsonin malli on tavattoman pinnallinen ja heikko selitysvoimaltaan, kun kysytään: mikä synnyttää ja jatkuvasti uusintaa tämän rysänperäntilanteen.

Tulipalo elokuvateatterissa

Antti Eskola esittää kilpavarustelun loukulle vertauksen ihmisten käyttäytymisestä täpötäydessä elokuvateatterissa, jossa syntyy tulipalo (KU 5.4.1982). Jos kaikki käyttäytyisivät järkevasti, poistuttaisiin järjestäytyneesti ja nopeasti ulos. Mutta jos kaikki käyttäytyvät vain omalta kannaltaan järkevasti, epäillen että toisetkin ajattelevat asiaa vain oman edun eikä yhteisen edun kannalta, ryntäävät kaikki yht'aikaa kohti oviaukkoa, syntyy ruuhka - ja tuskin kukaan pääsee ulos.

Tämäkin voi kuvata oikein kilpavarustelukierteen jatkumisen pääteheite. Voisi ajatella, että kierteen lähestyessä rysän perää kiihtyy paine tehdä vastaisku jo silloin kun vasta epäillään, että toinen on tehnyt ensi-iskun - jos ensi-iskun varmistumisen jälkeen ei teknisistä syistä ole enää aikaa tehdä vastaiskua. - Tappajasatelliitit ja 4-5 minuuttia Neuvostoliiton strategisiin aseisiin ja johtokeskuksiin lentävät euro-ohjukset tekevät tällaisen tilanteen pelottavan läheisessä tulevaisuudessa näkyväksi mahdollisuudeksi!

Mutta Eskolan vertaus, jonka hän esittää pohdittavaksi, jottei liikaa nojaututtaisi "yksinkertaiseen imperialismiteoriaan", ontuu samassa paikassa kuin eksterminismin mallikin.

Toimivatko ydinasevarustelun osapuolet ennen loukun laukeamista samanlaisina elokuvateatterissa kävijöinä? Ei sitä Eskolakaan väitä, mutta tällöin hänen vertauksena kuvaakin vain loukun laukeamistilannetta, eksterminiaation käynnistymistä. Kyllä se onkin todella "yksinkertainen imperialismiteorian soveltaja", joka väittää, että tämä teoria voisi selittää, mitkä tekijät viime kädessä voivat laukaista ydinsodan. Mutta kysymys onkin: miten tämä maailma ajautuu kohti rysän perää, kohti loukun laukeamista. Siihen meidän on vastattava, eikä vain siihen, mitä siellä rysän perällä sitten tapahtuu, muuten emme pääse pois ansasta.

Aseiden vai pääoman logiikka

Uusien ydinasejärjestelmien käyttöön-ottoa ei voida selittää vain käyttöönottohetken kansainvälisellä tilanteella – koska päätökset näiden aseiden kehittämiseksi on tehty jo 15 vuotta aikaisemmin. Aseiden käyttöönottoa päätettäessä joudutaan arvioimaan sekä omia että vastapuolen voimia ja mahdollisuuksia niin vaikealla tasolla, että sotilaiden ja varusteluteollisuuden johtajien teknokraattinen ja byrokraattinen vaikutusmahdollisuus on suuri. Varustelun taloudellinen rasitus on myös niin suuri, että luonnollisesti tarvitaan myös isänmaallisuuteen vetoavaa ideologista työtä, jotta väestö hyväksyisi taloudellisen rasituksen. Näin pitkälle voitaneen puhua Neuvostoliitosta ja USA:sta samoin käsittein. Mutta voidaan sanoa Thompsonin tavoin:

"Yhdysvalloilla ja Neuvostoliitolla ei ole sotateollisia komplekseja; ne ovat sellaisia komplekseja." (s. 125)

Otetaan yksi vertailukohta: Yhdysvaltain avaruustutkimusohjelman kohtalo.

Myös avaruustutkimuksessa edetään tavattoman pitkällä aikavälillä. Tällä hetkellä tehdyt kehittytyt tuottavat tulosta joskus 1990-luvun lopulla aikaisintaan. Myös avaruustutkimuksessa käsitellään omia mahdollisuuksia ja kehitysuuntia niin vaikealla tasolla, että maallikon on lähes mahdotonta arvioida, mikä suunta on tuloksia tuottava ja mikä ei – muodostuu siis teknokraattien ja byrokraattien valtaa. Ja myös avaruustutkimuksessa rasitukset ovat niin suuret, että niiden perustelemiseksi väestölle on tarvittu avaruuslentäjäsankareita, televisio-ohjelmia, sarjakuvia, kirjoja...

Yhdysvalloilla oli mahdava avaruusohjelma 50-luvun lopulta lähtien, joka suuntautui monelle taholle ja sisälsi sekä siviili-että sotilaallisia kohteita. 1970-luvun lopulla kuitenkin ohjelma romahdettiin. Jäljelle jäi vain selvimmän nopeisiin sotilaallisiin sovellutuksiin sopivat ohjelmat (kuten avaruussukula). Tuhansia tiedemiehiä, teknokraatteja, byrokraatteja ja ideologeja jäi vaille työpaikkaa. Miten tämä on mahdollista? Miten vastaavia tapahtumia löytyy muilta-

kin kehittyneimmän teknologian alueilta – esimerkiksi energiaohjelmista?

Ei ollutkaan olemassa avaruusteollista kompleksia. Oli vain se pinta, jonka tasolla Thompson tarkastelee sotateollista kompleksia. Pitää mennä pinnan alle katsomaan – ja ehkä sen jälkeen pintakin näyttäisi uudenlaiselta. Jospa pinnan alla USA:ssa löytyisikin pääoman arvonnäkökulman logiikka "eksterminismin logiikka" sijasta. Jos koko teknokratia, byrokraatia ja ideologia olisivat rakennettu välineeksi, jolla pääoman logiikka ajaa "tahtoaan" läpi. Ja jospa Neuvostoliiton puolella pinnan alla olisi todella sitä, mitä ideologinen työ sanoo: päättäväisyys puolustaa omaa maata ja rauhaa rasituksista huolimatta pariteetin säilyttämisen kautta.

En mene tässä sen syvemmin käsittelemään marxilaista teoriaa sotilasteollisesta yhteenliittymästä. Eikä se ole ainoa imperialismiteorian pohjalta osoitettu kilpavarustelua selittävä tekijä. Lisäksi tulevat monet muut imperialistisesta järjestelmästä kumpuavat taloudelliset, poliittiset ja ideologiset ristiriidat, joiden ratkaisuna varustelua käytetään, esimerkiksi: – taloudellisen laman lyhytvaikutteisena torjuntavälineenä, – imperialismien kolmen pääkeskuksen (USA, EEC, Japani) kilpailun aiheuttamien ristiriitojen hallitsemiseksi sotilaallisen vastakkainolon luomalla koheesiolla, – sisä- ja talouspolitiikkaan (esim. työttömyyteen, rotusyrjintään) kohdistuvan tyytymättömyyden suuntaamiseksi nationalismiin ja suurvaltasovinnisiin tukemiseen, – sosialismin kehitysmaiden vapautuspyrkimyksille antaman tuen estämiseen.

"Pariteetti-ideologian" vaihtoehto?

Latteimman sovjetologian tavoin Thompson nostaa vastakkain Hrushtsevin ja Brezhnevin ulko- ja puolustuspolitiikan lähtökohdat. Hän väittää vasta Brezhnevin aikana käynnistyneen johdonmukaisen työn kohti USA:n ja Neuvostoliiton pariteettia – voimatasapainoa. Tässä Thompson kuitenkin esiintyy sekä omia käsityksiään että historian tosiasioita vastaan. Jos pariteetiksi kutsuttu tila saavutettiin 70-luvun alussa ja aseiden käyttöön otto tapahtuu noin 15 vuotta päätöksestä niiden kehittämisen aloittamiseen, niin pariteetin perusta luotiin juuri Hrushtsevin kaudella. Ja on muistettava, että tähän kauteen kuului paitsi Thompsonin ihastelema Hrushtsev–Rusel – kirjeenvaihto, myös ensimmäiset mannertenväliset ohjukset, 50 megatonnin vetypommitus ilmakehässä ja Kuuban kriisi.

Kuitenkaan tämä sovjetologinen harharetki ei ole olennaista pariteetin käsit-

telysssä. *Olennaista on se, että thompsonilaiset eivät problematisoi koko pariteettikysymystä, eivätkä myöskään tarjoa vaihtoehtoa.*

Minkälaisista todellisuudesta käsitteellä pariteetti tai "strategisessa ydinaseistuksessa vallitseva likimääräinen voimatasapaino" kuvataan?

Voimatasapaino oli helppo asia siihen aikaan, kun sotia käytiin avoimilla kentillä. Tasapaino oli miltei sama kuin miesmäärä, keihäsmäärä, jousimäärä. Mutta ei se silloinkaan aina ollut yksinkertaista. Hannibal toi Karthagosta taisteluvälineeksi norsuja: miten montaa keihäin ja jousin varustautunutta miestä vastaa norsu voimatasapainolaskelmissa?

Ydinaseiden aikakaudella tämä on paljon vaikeampaa. Jos euro-ohjukset voivat iskeä 4–5 minuutissa Neuvostoliiton strategisiin ydinaseisiin ja johtokeskuksiin, pitääkö voimasuhdelaskelmiin ottaa mukaan vain ne strategiset ydinaseet, jotka saadaan liikkeelle nopeammin kuin 4–5 minuutissa? Ja tämä on vasta yksi yksityiskohta.

Jos tasapainoa tutkitaan ydinkärkien määrässä, on USA:lla selvä ylivoima: sillä on 50–100 % enemmän ydinkärkiä kuin Neuvostoliitolla. Jos tasapainoa tutkitaan maantieteellisesti, on USA:lla selvä ylivoima: sillä on tukikohtien – myös ydinaseita sisältävien – verkosto ja liittolaisten Neuvostoliiton ympärillä ja ylivoimaisena suurimmalla osalla maailman meriä. Jos tasapainoa tutkitaan historiallisesti, on USA:lla selvä etulyöntiasema: juuri USA ottaa käyttöön entistä "saattamallisempia myllyt" atomipommin käyttöön otosta monikärkihjuksiin, risteilyohjuksiin ja neutronipommiin asti. Neuvostoliitto on koko ajan perässä. Toisaalta on alueita, joilla Neuvostoliittokin voi olla edellä: väitetään, että sen ydinkärkien yhteenlaskettu räjähdysvoima on suurempi kuin USA:n. Neuvostoliitolla on enemmän ydinsukellusveneitä, USA:lla taas enemmän pitkän matkan pommituskoneita ja ydinkärkiä sukellusveneitten ohjuksissa.

Mikä siis on tasapaino? Ei se olekaan tilanne, jossa Neuvostoliitto on samanlainen "supervalta" kuin USA. Se onkin tilanne, jossa USA ei voi tuhota Neuvostoliittoa ydinaseiskulla joutumatta itse tuhoavan vastaiskun kohteeksi. Se on tilanne, jossa USA ei voi kiristää Neuvostoliittoa sodalla uhkaamalla alistumaan tahtonsa eri kansainvälisissä kysymyksissä.

En tiedä hyväksyisikö Thompson tällaisen tasapainotavoitteen Neuvostoliitolle oikeutetuksi. Se vain huolestuttaa, että tasapaino tai pariteetti ymmärretään Neuvostoliiton muuttumiseksi USA:n kaltaiseksi – ja siksi heitetään romukoppaan koko tasapainon ajatus.

Kun sitten mennään konkreettiseen tilanteeseen ja sanotaan, että Neuvostoliitto ei tarvitse SS-20-ohjuksia, niin tekee

mieli vastata: ehkäpä ei tarvitsekaan, mutta osaatteko sanoa, mitkä ydinaseet Neuvostoliitto tarvitsee puolustukseksensa ja mitkä ovat ylimääräisiä. Jos tasapainoajatus heitetään problematisoimatta romukoppaan, ei tällaisilla kysymyksillä ole mieltä, ei niihin voi vastata. Jäljelle jää vain ydinaseiden vastustus yleensä. – Sekin on tietysti oikea ajatus, mutta ei kovin syvälinen eikä ennen kaikkea anna suuntaa toiminnalle konkreettisissa tilanteissa. Leniniä käyttäen voisi sanoa, että puuttuu konkreettisen tilanteen konkreettinen analyysi, joka korvataan ylevällä toiveella (ei ydinaseita). Ja voisi jatkaa, että tie helvettiin on kivetty hyvillä toiveilla. (Mutta kolmannen maailmansodan estämistä käsiteltäessä se saattaa olla liian karmaisevan lähellä todellisuutta oleva sanonta.)

Brinkmannismi – rysänperäpolitiikkaa

Tarkoituksellisesti annoin aiemmin ymmärtää, etten luule kummankaan –

USA:n tai Neuvostoliiton – tavoittelevan tietoisesti tilannetta, jossa vahingossa syntyvän ydinsodan todennäköisyys lisääntyy. Mutta asia ei välttämättä ole näin.

Kylmän sodan 50-luvulla USA:n ulkoministerinä toimi John Foster Dulles. Hän muotoili keskeiseksi ulkopoliittikan taidoksi niin sanotun brinkmannismin:

"Kyky edetä sodan partaalle sortumatta siihen on välttämätöntä taidetta. Joka pelkää etenemistä tuhon partaalle, on mennyttä." (Lainaus teoksesta J. Pakaslahti: USA – muuttuvan strategian taustaa. Rauhanpuolustajat 1980).

Eksterminismi voidaan suomentaa *sukupuuttoon kuolemiseen johtava kehitys*. Brinkmannismi taas *'kuulun partaalla tasapainottelun politiikka'*. Eikö kysymys ole itse asiassa samasta – Thompson vain luulee, ettei kysymys olisi päämäärätietoisesta toiminnasta. Dulles sanoo, että juuri tähän on pyrittävä, koska silloin kyetään parhaiten painostamaan Neuvostoliittoa, joka on selkä seinää vasten. Eikä molempien käsitteiden suomenkieliseksi muodoksi sopisi: *rysänperäpolitiikka?*

Jos analysoidaan konkreettisesti Reaganin varustelu- ja ulkopoliittikkaa, löytyy paljon brinkmannismin aineksia. Painopiste asevarustelussa on sellaisten asejärjestelmien luomisessa, joilla varotusajat ja havaitsemismahdollisuudet pienenevät (risteilyohjus Pershing II, tutkassa "näkyvätön" Stealth-pommittaja), joilla satelliitteihin perustuva ennakkovarustusjärjestelmä vastapuolelta lamautettaisiin (tappajasatelliitit) ja joilla mahdollisesti jäljelle jäävä vastaiskupotentiaali tuhoitaisiin (avaruuteen sijoitettava – ja sinne avaruussukkulalla vietävä – ohjustentorjuntalaser). Ulkopoliittikassa taas katkotaan systemaattisesti neuvottelu- ja luotamusyhteyksiä (ETYK, SALT, neuvottelut aseviennin rajoittamisesta, Intian valtameren rauhanyöhykkeestä, merioikeuskonferenssi, talousboikotit). Euroopan ydinaseistusta koskevat Geneven neuvottelut ovat (toivottavasti ei vain toistaiseksi!) poikkeus, jota selittää Euroopan rauhanliikkeen suuri voima.

Eikö tämä kaikki näytä tietoiselta pyrkimykseltä päästä tasapainoittelemaan kuilun partaalle? Eikä sitä samaa ole myös puhe "rajoitetusta ydinsodasta"? Ja tienä tähän on varustelun tasolla pyrkimys "sotilaalliseen ylivoimaan Neuvostoliittoon nähden", jonka Reagan asetti vaaliohjelmassaan tavoitteeksi. Tavoitteena on pakottaa taas Neuvostoliitto selkään seinää vasten – tilanteeseen ja edellyttää siltä tuossa tilanteessa alistumista. Eikä siinä ole selkeä seinää vasten vain Neuvostoliitto – siinä olemme me kaikki, koko ihmiskunta!

Jos Reaganin linja jatkuu, Neuvostoliitto vastaa omilla varustelutoimillaan. Niinhän se on ilmoittanut. Vastatoimet vievät osaltaan kilpavarustelukierrettä puoli kierrosta eteenpäin – kohti rysän perässä hämmäyttävää tuhoa. Mutta vastatoimista pidättäminen merkitsi myös tuhoa, kun olisi jouduttu alistumaan kiris-tykseen ja perääntymiseen. *Ainoa todellinen vaihtoehto on Reaganin pysäyttäminen, liennytyksen tien avaaminen rysästä ulos.*

Edellisestä voi tehdä yhteenvedon: *END:n ajattelu kuvaa oikein sen rysänperätilanteen, johon olemme ajautuneet. Se voi jopa kuvata oikein tavan, jolla ansa laukeaa. Mutta sillä ei ole mitään todella uutta, analyttistä, sanottavana siitä mekanismista, joka työntää maailmaa yhä syvemmälle supistuvaan rysään. Siksi se ei korvaa imperialismiteoriaa eikä myöskään teoriaa sosialistisesta rauhanpolitiikasta – eikä myöskään ylitä siitä.*

Uusi internationalismi

END-vetoomuksessa sanotaan: "Emme halua annostella syyllisyyttä Idän ja Lännen poliittisten ja sotilaallisten johtajien kesken. Molemmat osapuolet ovat syyllisiä." (s. 173).

Näennäisesti moralisointia vastustaan Thompson taas kirjoittaa:

"Sosialistit voivat lohduttaa sillä, että 'syynä' tähän nähdään ensisijaisesti läntinen imperialismi ja vasta toissijaisesti Neuvostoliiton reaktio siihen. Tämä on kuitenkin epäolennaista. Perussyistä päättely ja pyhimysten ja paholaisten etsintä vie meidät todellisuudesta moralismin." (s. 115).

On selvä, että jos ydinsota syttyy, ei ole enää mielekäästä puhua syyllisyydestä, pyhimyksistä ja paholaisista. Niin syylliset kuin syyttömätkin tuhoutuvat. Mutta niin kauan, kuin tehtävänä on estää ydinsodan syttyminen, olennaista on tietää: kenen kanssa yhteistyössä tämän päämäärän puolesta voi toimia. Ja vaikka Lenin opettikin tarvittaessa tekemään väliaikaisia liittoumia vaikka itse pirun kanssa, niin silti on olennaista tietää, onko Neuvostoliitto "paholainen" vai "pyhimys", liittolainen vai vastustaja.

Tällä tasolla "kolmas tie" menee pahemmin harhaan. Thompson esittää:

"Vastapaine ei voi tulla toisesta liittoutumasta, vaan yksinomaan kansojen vastarinnasta kummankin liittoutuman sisällä..."

Siksi vain uudelleensyntynyt internationalismi pystyy kokoamaan tarpeeksi lujan voiman. Tämän internationalismin on oltava tietoisien eksterminisminvastusta..."

"Kansainvälisyys vaatii tänään hylkäämään epäroimattä kummankin blokin ideologian." (ss. 134-135).

Johtopäätös on äärimmäisen selvä. Ei ollutkaan kysymys moralisoinnin vastustamisesta, vaan aatteellisesta ja poliittis-

sesta linjanvedosta suhteessa kansainväliseen kommunistiseen liikkeeseen. Se sallittakoon Thompsonille ja hänen seuraajilleen. Mutta sallittakoon myös sanoa, että se johtaa sosialidemokraattiseen ideologiaan ja politiikkaan. Ja rauhan-työssä se johtaa voimattomuuteen, kun ei löydetä liittolaisia, ennen muuta sosialististen maiden rauhanpolitiikan merkitystä. Eikä vain voimattomuuteen: vaaraksi tulee liittoutuminen "eksterminismin" todellisten toteuttajien kanssa, kun yhdistäväksi tekijäksi löytyy neuvostovastaisuus. Esimerkiksi Thompson on tällaista liittoa pyrkinyt torjumaan - se hänelle kunniaksi. Mutta erityisesti "idän muutostuomien" kanssa liittouduttaessa tämä vaara on "kolmannen tien" kulkijoilla akuutti.

Thompsonilaiset tuntuvat kovasti pelkäävän, että rauhanliike alistetaan tukemaan Neuvostoliiton rauhanpolitiikkaa. Yleinen syytös "vanhaa" rauhanliikettä kohtaan on, että se on tällä tavoin alistettu - syytös on muuten sama, minkä Reaganin esittää! Tämä pelko sai naurettavia mittasuhteita viimeisessä END:n kansainvälisessä neuvottelussa, jossa jotkut jo esittivät, että olisi luovuttava ydinaseettoman Euroopan tunnuksesta, kun Brezhnevkin on sitä asettanut tavoitteena tukemaan!

Pitäisi erottaa kaksi asiaa: toisaalta se, että kapitalistimaiden rauhanliikkeellä ja Neuvostoliitolla on samoja tavoitteita ja toisaalta se, miten näihin tavoitteisiin päädytään. Ydinaseettoman Euroopan tunnus on hyvä esimerkki. Siihen voi päätyä monen erilaisen aatemaailman pohjalta, niin Thompsonin, Kekkosen kuin Brezhnevin aatteista. Kuka on

alistunut kelle, kun on päädytty samaan tavoitteeseen - ei tietysti kukaan. Eikä sekään ole alistumista, jos tämän yhdistävän tunnuksen puolesta tehdään yhteistyötä. Käytännössä Länsi-Euroopan rauhanliikkeillä ja Neuvostoliitolla on yhdistäviä tavoitteita tavaton määrä, mutta sekään ei osoita kenenkään alistumista kenellekään, vaan ainoastaan sen, että nämä tavoitteet ovat oikeita, rauhaa edistäviä.

Pelkojen esittämisellä on toinen tarkoitus. Ne perustelevat END:ssä vahvana vaikuttavaa käytäntöä kansainvälisen rauhanliikkeen suhteen: äärimmäistä vastenmielisyyttä yhteistyöhön sosialististen maiden rauhanjärjestöjen ja jopa kapitalististen maiden kommunistien kanssa Italian ja Espanjan kommunisteja lukuunottamatta. Käytäntö on toisin sanoen muodostumassa - ellei END:n sisällä järki voita - rauhanliikkeen jakamiseksi aatteellisesti erilaisten ryhmien kuppi-kuntiin. Se johtaisi rauhanliikkeen voiman hajoamiseen.

Teesinomaisesti esitän, että "uuden internationalismin" sijasta tarvitsemme edelleen kahta "vanhaa" internationalismia:

- 1) proletariaatin internationalismia, jonka pohjalta toimii aatteellisesti ja poliittisesti yhtenäiset periaatteet tunnustava kansainvälinen kommunistinen liike (perustana kahdenkeskisten tapaamisten lisäksi ennen muuta Moskovan vuoden 1969, Berliinin vuoden 1976 ja Pariisin vuoden 1980 asiakirjat Euroopan rauhantyöhön liittyvissä kysymyksissä), ja
- 2) rauhanliikkeen kansainvälinen yhteistyö, joka rakentuu kulloinkin saavut-

tettuun yhteiseen näkemykseen keskeisistä ajankohtaisista rauhaa edistävästä poliittisista tavoitteista ja samalla sen tunnustamiseen, että liikkeen sisällä vallitsee aatteellista kysymyksistä ja muista poliittisista kysymyksistä moniarvoisuus, erilaisten näkökantojen suvaitseminen.

Jos näiden lisäksi tarvitaan "uutta internationalismia", se johtanee uuteen sosialidemokraattiseen aatteen pohjalta tapahtuvaan yhteistyöhön - ellei stien päädytä vanhaan jo olemassaolevaan Sosialistiseen Internationaliin. Tällaistaikin asennetta on näkyvissä END:n sisällä, vaikka se johtaisikin sisäisten ristiriitojen kärjistymiseen ja esim. ekologisten liikkeen liitonemiseen.

Idealismi toiminnan perustana?

Palatkaamme takaisin rysänperätilan- teeseen. Olennaista on kysymys: miten tästä loukusta päästään pois? END-vetoomuksen vastaus toimintatavan suhteen on:

"Meidän on alettava toimia kuin yhdistynyt, neutraali ja rauhallinen Eurooppa jo olisi olemassa. Meidän on opittava olemaan lojaleja ei 'Idälle' tai 'Lännelle' vaan toisillemme ja meidän on oltava välittämättä minkään kansallisvaltion asettamista esteistä tai rajoituksista." (s. 174).

Ensimmäinen tämä tuntuu oikein hyvältä. Juuri näin on synnyttävä kansojen solidaarisuutta ja muodollisten rajoitusten ylittämistä. Emme sano vain "Kaikkien maiden proletariaatit liittykää yhteen" vaan myös "Kaikkien maiden kansat liittykää yhteen sodan vaaraa vastaan". Mutta tämä sisältää myös toisen ajatuksen. Mika Böök ja Leevi Lehto tuovat sen esiin END-kiirjan johdannossa:

"END-kampanja lähtee liikkeelle ETKY-prosessiin liitettyjen toiveiden romahtamisesta. Valtioiden rationaalisiin etuihin ja Euroopan vallitsevan yhteiskunnallisen ja poliittisen status quon tunnustamiseen perustunut rauhan ja turvallisuuden näköala on osoittautunut erehdykseksi." (s. 9).

ETKY ei todellakaan pysäyttänyt kilpavarustelukierrettä. Siinä suhteessa voimme olla pettynneitä. Mutta mihin olemme pettynneitä? Siihenkö, että voimme eivät riittäneet - ainakaan vielä - viemään läpi ETKY:n periaatteita varustelun tasolla. Vai hylkäämmekö ETKY:n - mitä sitten saamme tilalle?

Minä näen asian siten, että poliittista liennytystä ei saatu - takana ei ollut riittävästi voimaa - laajennettua sotilaalliseen liennyttykseen. Nyt päin vastoin sotilaallinen kehitys on romuttamassa liennyttyä aikana saavutetut taloudellisen, kulttuurisen ja inhimillisen yhteistyön tuloksetkin. Näin eivät thompsonilaiset näytä ajattelevan.

Böök ja Lehto (se toinen!) väittävät, että ETKY perustui vallitsevan "yhteiskunnallisen ja poliittisen status quon tunnustamiseen". ETKY:n päätöksiäkirjasta ette löydä esittämämme lähtökohtaa. Teidän esittämämme ETKY:n perusta on se, mitä ETKY-maiden - Länsi-Euroopan ja Pohjois-Amerikan - porvaristo tavoitteli ETKY:lta eikä saanut.

ETKY perustuu Euroopan "valtiollisen status quon" tunnustamiseen - käytännössä Euroopan nykyisen valtiollisten rajojen tunnustamiseen. Tämä on erittäin tärkeä perusta: ennen ETKY:a ei Euroopan olemassaolevia rajoja oltu yhteisesti tunnustettu. Pari vuotta ennen ETKY:a ei vielä oltu tunnustettu Saksojen ja Puolan rajoja eikä Länsi-Berliinin asemaa. Tästä ETKY:n peruslähdekohdasta - ja Jaltan sopimuksen peruslähdekohdasta - ei ole syytä luovuttaa tuumaakaan, olet- tehan samaa mieltä?

Näiden peruslähdekohdien pohjalta on sen sijaan kehitettävä toimintaa, joka Länsi-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa muuttaa yhteiskunnallista ja poliittista status quota: heikentää sotilasteollisen yhteenliittymän valtaa, monopoliporvariston valtaa. Tässä rauhanliike on tärkeä voima samalla kun se on kaikkein tärkeimmän kysymyksen - kolmannen maailmansodan estämisen - ratkaisija tässä ja nyt.

Jos END-vetoomusta ei lue kuin Böök ja Lehto, vaan yrittää löytää siitä rauhanliikkeen kansainvälisen yhteistyön tunnuksen, sisältää edellä lainattu kohta edelleen ongelmia tarkemmalla lukemisella. Miksi meidän pitäisi toimia, ikään kuin "yhdistynyt, neutraali ja rauhallinen Eurooppa jo olisi olemassa"? Eikö oikea toimintalinja kussakin konkreettisesti tilanteessa löydy helpommin, kun muistamme elävämme Euroopassa, joka on täynnä ydinaseita, sotilasliittoja ja neuvostovastaista propagandaa? Miksi ei rauhanliikkeessä saisi olla "lojaleja" Neuvostoliitolle, kun Neuvostoliitto toimii samojen päämäärien puolesta kuin rauhanliike? Mitä tarkoittaa oleminen "välittämättä minkään kansallisvaltion asettamista esteistä tai rajoituksista"? Jos se tarkoittaa rauhantyölle asetettuja esteitä (esimerkiksi Turussa uhkaa rauhankomitean johtoa kuolemantuomio), niin hyvä on, mutta jos tarkoitetaan sosialismin kumoamiseen tähtäävälle toiminnalle asetettuja esteitä Itä-Euroopassa, niin mitä sillä on tekemistä Euroopan ydinaseriisun edistämisen kanssa?

Näyttää siltä, että kaikkein myönteisimmälläkin tavalla luettuna END:n suosittelema toimintatapa on idealistinen, todellisuudelle vieras ja johtaa siksi ristiriitaisuuksiin.

Yhteiseen rauhantyöhön - kiireesti!

Edellisestä seuraa, ettei "kolmannesta tiestä" löytynyt vielääkään lisää arvokasta.

Ulospääsyn voimia ei löytynyt - ainoastaan tendenssejä, jotka voivat hajottaa rauhanvoimia. Ulospääsyn reaalistia tietä ei löytynyt - ainoastaan ETKY:n antaman perustan hylkääminen tai hyvätah- toinen idealismi parhaimmillaan. Mikä on vaihtoehto?

Vaihtoehto on mahdollisimman laaja toiminta kierteen pysäyttämiseksi, liennyttyksen voimistamiseksi ja aseidenriisun toteuttamiseksi. Ydinaseeton Eurooppa on tässä yksi hyvä yhdistävä tunnus. ETKY on tässä tärkeä pohja. Rauhanliikkeen mahdollisimman laaja yhteistyö yhteisten konkreettisten tavoitteiden puolesta on tärkein tehtävämme.

Se oli kaikki kovin yleistä - mutta en aio jatkaa tätä juttua toisella artikkelilla, vaan esitän vain pari teesiä:

1. Meidän on tiedostettava ja tiedotettava, minkälaisessa rysässä olemme menossa kohti sukupuuttoon kuolemista.
2. Meidän on kerättävä tämän kierteen pysäyttämiseksi yhteisten tavoitteiden taakse kaikki mahdolliset voimat. Niin kuuluvat niin Neuvostoliitto ja kommunistit kuin "kolmannen tien" kulkijat, porvareita ja ei-porvareita - ennen kaikkea Euroopan ja Pohjois-Amerikan (myös muiden maanosien) kansat. On ylitettävä aatteelliset erimielisyydet tässä tehtävässä - ja torjuttava pyrkimykset rajoittaa rauhanliike vain "kolmannen tien" aatteiden tukijoihin.
3. Konkreettiset tavoitteet ja niiden puolesta tehtävä käytännön työ on rauhanliikkeen yhtenäisyyden ja voiman luomisessa pääasia. Tavoiteenasettelun tulee lähteä siitä, mitä on saavutettu - ennen muuta YYA, ETKY, SALT. Tavoitteen asettelussa tulee olla esillä ne lähimmät tehtävät, jotka ovat kiireisimpiä - Naton euro-ohjuspäätöksen peruminen, ydinaseeton Pohjola, neutronipommin kieltäminen. Samalla on osoitettava perspektiivisiä pidemmälle - ydinaseeton Eurooppa, Varsovan liiton ja Naton samanaikainen purkaminen, ydinaseeton maailma.
4. On niin kiire, että työtä on jatkettava heti - ja ne, joita ei vielä ole käytännön työssä näkynyt, on siihen vedettävä. Aatteellinen väittely on hyvästä, kun se piristää tekemään rauhantyötä entistä paremmin. Silloin se on pahasta, jos se muuttaa rauhanliikkeen keskusteluerhoiksi. Aatteellista taistelua ei saa vältellä - muutoin imperialismin ideologinen koneisto saa meidät kaikki alistettua.
5. Kolmannen tien aatteita ei pidä sivuuttaa. Ne pitää tutkia, arvioida ja kumota. Vain se on tehokasta imperialismiteorian hyväksikäyttöä - ja opettaa meille kullekin uudestaan tätä teoriaa, samalla kun se auttaa elävällä tavalla ymmärtämään Neuvostoliiton rauhanpolitiikan merkityksen.

Jaltaan ja Sotšiin

Jalta, hotelli Jalta

Sotši, hotelli Zemtsuzina

Kuukausi	Helsingistä	Tampereelta	Helsingistä	Tampereelta
	1 vko 2 vko	1 vko 2 vko	1 vko 2 vko	1 vko 2 vko
TOUKOK.	1330,- 1790,-	1390,- 1850,-	1360,- 1820,-	1420,- 1880,-
KESÄK.	1480,- 2080,-	1530,- 2130,-	1480,- 2080,-	1530,- 2130,-
HEINÄK.	1550,- 2150,-	1600,- 2200,-	1590,- 2190,-	1640,- 2240,-
ELOK.	1530,- 2130,-	1580,- 2180,-	1530,- 2130,-	1580,- 2180,-
SYYSK.	1530,- 2130,-	1580,- 2180,-	1530,- 2130,-	1580,- 2180,-

Hintaan sisältyy:

- Kuljetukset
- 1 l:n hotellit
- puolihoido
- viisumi
- peruutusvarmaksu
- Inturistin oppaan ja Ystävyyssmatkojen edustajan palvelut.

Helsinki 90-175 522, Tampere 931-114 333, Turku 921-510 285, Kouvola 951-22 500, Imatra 954-32 202

Ystävyyssmatkat

KAIVOPIHA

Helsinki, Kaivokatu 10

Keskusteletko sinä vain kapakoissa?

HERRANEN KAISA
KASARMINK. 11 B 18
70100 KUO 10

SKP näyttää etenevän kohti peruuttamatonta ja hedelmätöntä hajoamista. Koko kansandemokraattinen liike kokee syveneviä vaalitappioita, ote tuntuu olevan oikeistolla. Yhä useampi on entinen radikaali. Nyrkkiä puidaan taskussa, kriittiset keskustelut käydään kapakoiden omahyväisessä hämyssä tai osapuolikokousten eristyneisyydessä.

Nyt tarvitaan puoluerohkeutta: sanomista myös päivänvalossa.

"Julkisuus on puolueessa rajoittunutta ainakin kolmeen suuntaan: se on *jakautunutta* (osapuolilla on oma lehdistönsä ja julkisuutensa), se on hierarkisesti *keskittynyttä* (on asioita, joiden käsittely rajoittuu ylimmille järjestötasojille, näin esimerkiksi henkilövalinnat) ja *pinnallista* (liian vaikeat kysymykset suljetaan julkisuudesta)."

"Kun SKP:n julkisuus on ollut rajoittunutta kolmeen suuntaan, on keskeisenä tavoitteena myös oltava tuon julkisuuden laajentaminen kaikissa noissa suunnissa: *yhtenäisyyden, perustason ja syvyyden suunnassa*. On luotava keskustelua ja keskustelufoorumeita, jotka eivät ole mustasukkaisen sidottuja osapuolilogiikan asettamiin rajoihin. Julkisuuden – ja vaikeita kysymyksiä kaihtamattoman julkisuuden – laajentaminen juuri

perustason suuntaan on välttämätöntä, jotta puolue voisi kiertää nyt uhkaavan hallinnollisen kurin ja valtiollistumisen" (Soihtu 3/1981).

SOIHTU haluaa lopettaa tämän mykkäkoulun. Emme halua vaieta itseämme ja tulevaisuutta hengiltä. Uskomme poliittiseen keskusteluun ja väittelyyn – julkisuuteen yli rajojen.

Varminta olisi tilata . . .

Soihdun tilaajana olet helpommin kiinni nyt nopeasti laajentuvassa keskustelussa. Kuumimmat numerot katoavat jo alta pois.

Avusta ja levitä

Jos olet kanssamme samaa mieltä julkisen keskustelun välttämättömyydestä, tue sitä. Osallistu keskusteluun. Takaa keskustelun laajuus levittämällä lehteäsi.

TOIMITUS Pertti Rovamo (vastaava), Keijo Ahola, Matti Hyvärinen. Paikallistoimittajat: Ulf Forsman (Turku), Heikki Mäki-Kulmala (Tampere), Jukka Nykyri (Oulu), Arto Koho (Joensuu).

KIRJEENVAIHTAJAT Markku Maunula (Moskova), Jouko Jokisalo (Berliini), Arnold Bruns (Bonn), Ilkka Almonkari (Varsova).

TOIMITUSNEUVOSTO Erik Arnkil, Mervi Gustafsson, Lauri Hokkanen, Matti Hokkanen, Eero Hovi, Tapani Hietaniemi, Jouko Kujanoja, Reijo Kalmakurki, Antti Karvonen, Kimmo Kevätsalo, Reijo Käkälä, Jorma Laurila, Juhani Lehto, Leevi Lehto, Jorma Lindfors, Harri Manner, Marja-Leena Mikkola, Pertti Multanen, Juha Partanen, Juhani Ruotsalo, Aino Saari-nen, Martin Scheinin, Kaarlo Tuori, Susanna Dahlgren, Tuomo Lankila, Vesa Oittinen, Jussi Silvonon.

LEVIKKI Kari Lopenon

TOIMITUS JA KONTTORI

3. linja 7 B 37, 00530 Helsinki 53. Puh. (90) 736112

TILAUSHINNAT

Vuosikerta 1982 (6 numeroa)

– kotimaahan	55,-
– ulkomaille	70,-
– tukitilaus	150,-

Tilaukset ps-tilille 762 69-4, korttiin nimi, osoite ja merkintä "Soihdun tilaus".

OSOITTEENMUUTOKSEN pyydämme lähettämään lehden konttoriin. Se astuu voimaan kahden viikon kuluttua. Emme vastaa väärään osoitteeseen tilatun lehden jälleenlähettämisestä.

ULKOASU IRRAH RENNAM

HINTA 10,-